

БҮРЯТ ЭНЭ

Бүгэдэ арадай сонин

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

2000
мартын
23

Хабарай дунда
шарагшан туулай
гарын
18
гарагай 5
ЧЕТВЕРГ
№ 33 (20240)

№11 (157)

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АЖАЬУУГШАДТА БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТ Л.В. ПОТАПОВАЙ ХАНДАЛГА

Хүндэтэ хүхэдүүд!

Россин Федерациин Президенттыг хунгалта
мартын 26-да болохонь.

XXI зуун жэлдэ манай гүрэнэй хүгжэлтэдэ
шиндхэхы удха шанартай политическэ энэ
хэрэг үргэн дэлгэр Россин эрхэтэн бүхэнэй
дэбхи үүсхэлтэй хабаадалгаана дулдыдаха
болоно. Буряадаймшай бүхи хунгагшад
энээнине батаар ойлгоно гээд мэдэриб.

Мянган жэлэй шэнэ боогоно дээрэ манай Эхэ
орон тон орёо эрхэ байдалда оронхой.
Экономикын доройтолго, политическэ
ажабайдалай тогтонижороллогүй байдал,
уласхоорондын ажабайдалда Россин хүндэ
ургалга социальна шахардуу байдал, засаг
түрын мухардалга, гэмтэ ябадалай хүжэрэн
ургалга хадаа хүн зоной нуудал байдалда тон
муу нүлөө үзүүлээ, ерээдүйнгөө этигэл
найдабарине мухардуулаа. Обществые,
экономикые хубилгалга хүлээгдээн
амжалтануудыг асарбагүй.

Мини бодомжолһоной ёһоор мүнөөнэй
Россидэ шэнэ түхэлэй хүтэлбэрлэгшэ хэрэгтэй

болоод байна. Эхэ ороноо энэ хүшэр байдалһаа
гаргаха шадабаритай, эрилтэ эхэтэй гүрэнэй
шэнэ түхэлэй хүтэлбэрлэгшэ байха болоно.

Россин шэнэ Президент үйлдбэриине хэргээн
хүгжөөхэ хэрэгтэ гол анхаралаа табиha зэргэтэй.
Фабрика болон заводуудай хүдэлбэл, хүдөө
тосхонуудай хэргэбэл, налог ехээр
суглуулагдаха, энэл ушарһаа хүн бүхэн
социальна хамгаалалтатой сагтаа салин хүлээ,
пенсиеэ абаха аргатай болохоһоо гадна, бултадаа
дэлгэр байдалтай боложо эхилхэбди.

хунгагшадай нэшхэлһээ, мүн тэдэнэй
эдэбхиһээ мартын 26 тон ехээр дулдыдаха
болоод байна. Энэ ушарһаа Буряад Республикын
Президент, Федерациин Советэй гэшүүн тула
болохоёо байһан хунгалтада эдэбхитэйгээр
ерэжэ, Россин Федерациин Президентэ
кандидадуудай хэн нэгэндэ дуугаа үгэхыетнай
Та бүгэдээнине уряалнаб.

Энхэ элүүр, зол жаргалтай ябахыетнай
хүсөөд, хунгалтын үдэр эрхэтэһингээ уялгыг
тон харюусалгатайгаар бсэлүүлхыетнай
уряалнаб.

ХЭЗЭЭДЭ ЗАЛУУ ВАЛЬС

Нислэл хотын захиргаанай
соёлой управлениин үүсхэлээр
«Прогресс» кинотеатрта
вальсын үдэшнүүд заншалта
болонхой. Энэ удаа үнгэрһэн
үдэшэ дуу хатарай ёһотой
һайндэр болоо.

Үдэшы хүтэлһэн соёлой
управлениин мэргэжэлтэн
В.Д.Дабасва амаршалгын
үгэнүүдыг хэлэжэ, һайндэртэ
эрһэн айлшадыг уриба.
Дамбрыловтэнэй гэр бүлын
ансамбль жэнхэни буряад
дуунуудаа сугларагшадта
бэлэглэжэ, халуун альга

ташалгада хүргэбэ. Оркестрэй
һайхан хүгжэм доро хэзээдэ
дуратай вальсын шэдигтэ хүсэндэ
абтан, хүгшэн залуугүй
хатарнаб...

Үдэшы үшөө нэгэ айлшан -
мэдэжэ дуушан Владимир
Борисов буряад, ород, англи,
итальян хэлэн дээрэ ирагуу гоё
дуунуудыг гүйсэдхэбэ.

«Прогресс» кинотеатрай
администратор Н.Н.Устиновагай
хэлһээр, вальсын үдэшэ һара
бүри үнгэрнэ. Апрельин 1-дэ -
шог зугаагай үдэр, харин
апрелиин 13-да дахинаа залуу

вальсда дуратайшуул сугларха
гээд, тэрэ мэдээснэ һэн.

Гомбо САМБЯЛОВАЙ
фототекст.

АНХАРАГТЫ: «СПОРТ-ТАМИР»

Үнгэрэгшэ долоон хоногой
амралтын үдэрнүүдтэ «Спорт-
Тамир» сониниймнай 4 ба 5
дугаарнууд хэблэгдэн гараа.

Мартын 18-най дугаарай
үдэры гурбан нюурта энэл
үдэр ЗММК-гай соёлой болон
спортын байшан соо эхилһэн
БГУ-гай Кубогта хүртэхын
үдөө хоёрдохи уласхоо-
рондын мурьсөөндэ хабаатай
материалууд үгтэхэй. Энэ
үдэ үнгэрэгдэһэн тус
мурьсөөндэ Монголой,
Красноярскын, Владивостогой
Шэтын болон манай хотын
хоёр «команданууд хабаадаа.

«Университедэй» Россин
чемпионата хабаадажа,
Буряад Республика доторнай волейбол
нааданай хүгжэлтэдэ гори-
тойхон түлхисэ боложо үгэхэ
үдээ, гэжэ волейбол
Федерациин вице-президент
Виталий Лыгденов тэмдэглэнэ.
Удаадахи нюурнуудта,
онсолбол, 4-дэхи нюурта
аэробикын мурьсөөнһөө, 5-

дахи нюурта столой теннисээр
үнгэрэгдэһэн мурьсөөнүүдһээ
тэмдэглэлүүдби.

Удаадахи нюурнуудта,
онсолбол, 4-дэхи нюурта
аэробикын мурьсөөнһөө, 5-
дахи нюурта столой теннисээр
үнгэрэгдэһэн мурьсөөнүүдһээ
тэмдэглэлүүдби.

Футбол нааданда дуратайшуул хаа хаанагүй ехэ олон
гэжэ мэдэжэ. Тиймэхээ
сонинийнгоо 2 нюурыг
футболдо зориулаһанай
гайхалгүй. һаяхан Буряа-
даймнай гайхамшагта спортсмен
Мэлс Юндунович Дабасов 60
наһанайнгаа оёе тэмдэглэһэн.
Тэрээн тухай материал 8-дахи
нюурта уншаха аргатайт.

Мүнөө зун Австралиин
Сидней хотодо Олимпиин
нааданууд үнгэрэгдэхэнь.
Тэрэниие угтуулан, Олимпиин
наадануудай түүхээр материал
сониндомнай үгтөө.

Муай-тай бокс гэхэ гү, али
тайский бокс гэхэн спортын

зүйл манай хотодо яһала
дэлгэржэ, өөрын нуури оложо
байна гэхээр. Тренер Батор
Петрович Хамаганов һурагшад
тухайгаа, хорилго тухайгаа
хөөржэ үгөө. Энээнэй
хажуугаар шатар, каратэ,
барилдаан, хүндэ атлетикэ
болон спортын бусад зүйл-
нүүдээр үнгэрэгдэһэн
мурьсөөнүүд сониниймнай
нюурнууд дээрэ харуулагдаа.

Удаадахи, мартын 25-най
дугаарта волейболор
мурьсөөнэй дүнгүүд, урданай
монголшуудай шатар нааданай
түүхэ, столой теннисэй,
барилдаанай, футбол
һонинууд үгтэхэ.

«Новости» АО-гой киоск-
нуудһаа «Спорт-Тамир» сонин
худалдан абахадатнай болохо.

Мүн тийхэдэ һаяын сагта
«Спорт-Тамираймнай» захилай
индекс абтажа, захил эмхид-
хэгдэхэ гэжэ найдуулаха
байнабди.

Республика Бурятия Открытое Акционерное Общество «БУРЯТМЯСОПРОМ»

ПРЕДЛАГАЕМ

*предприятиям торговли и
гостиниц предпринимателям
заключить взаимовыгодные
договора на поставку
колбасных изделий и
консервированной продукции.*

Отличное
качество
Доступные
цены

25-00-95,

25-00-11.

ЗАО
«Завод
ЭЛМО провод»

ЭЛМО
ЭЛМОПРОВОД

продукция сертифицирована

ПРЕДЛАГАЕТ:

Эмальпровод марки ПЭТВМ, ПЭТВ-2
по цене от 2600 у.е. за 1 т. с учетом НДС и тары

Тел./факс: (34397) 9-61-24, 9-61-25

Свердловская область, Ревда-1, а/я 58. Отгрузка про-
дукции в течении 7 дней

ppmetall@astcom.ru

Наян үдэрнүүдтэ Ага тойрогой нотагуудай түрүүлэгшэнэр дүй дүршэлөө, эрдэм мэдэсээ үргэдхэхээ Улаан-Үдэ ерэнэн байна. Ага тойрогой толгойлогшын орлогшо, Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой хорооной түрүүлэгшэ

В.Цэдэшиев В.Р.Филипповэй нэрэмжэтэ Бурядай гүрэнэй хүдөө ажахын академитэй хэлсээ баталжа, нотагайнгаа түрүүлэгшэнэргэ ехэхэн туһа хүргэжэ байна. Нуралсалай

мэргэжэлтэдые бэлэдхэлэй асуудалнууд болон бусад шухала темэнүүдые тодорхойгоор шудалха баатай болоно.

Эдэ хэшээлнүүдэй хажуугаар Буряад Республикын хүдөө ажахын

АГЫН АЖАХЫНУУДАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭНЭР – УЛААН-ҮДЭДЭ

курсанууд арбан үдэрэй туршада болохо юм.

Курсануудай үедэ ургаса тарилгын, хонин ажалай, эбэртэ бодо малай мүнөө үеын байдал, саашанхи хараа зорилго тухай, мүнгэн салингай асуудалнууд, урьһаламжа, налогой хуули тухай, академидэ хүдөө ажахын

болон эдээ хоолой министр П.М.Болоневтой уулзаха, нарин сэмбын мануфактура ошохоор хараалагданхай. Курсануудай түгэсхэлдэ «түхэрээн шэрээ» суглуулжа, дүнүүдээ согсолхо, сертификадууд барюулагдаха болоно.

Ц.НАДЦАЛОВА.

БЮДЖЕТ ГҮЙСЭДХЭЛГЭ ХЭР БЭ?

Правительствын ээлжээтэ заседанида республикын 1999 оной бюджет гүйсэдхэлгын дүнгүүд тухай гол шухала асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Үнгэрэгшэжэлдэ республикын хамтадхагдаһан бюджеттэ олзо оршо оруулха тусхай хэмжээнүүд абтаһан байна гэжэ элидхэлшэ А.Ю.Напетов тэмдэглээ.

1841,2 млн. түхэриг гэхэ гү, али 119,6 процент хэмжээндэ налогой ба бусад түлбэринүүд хамтадхагдаһан бюджеттэ, тэрэ тоодо республиканска бюджеттэ 611,5 млн. түхэриг гэхэ гү, али 125,3 процент оруулагдаа. 1998 онтой сасуулбал, хамтадхагдаһан бюджеттэ өөһэдын олзо оршын хэмжээн 740 млн. түхэригөөр дээшэлээ. Гэбэшье бюджет гүйсэдхэлгэдэ дутагдалнуудшые би: газарай налог түлэлгэнөө 77,5 процент, уһанай объектнүүдые хэрэглэнэй түлөө 78, лицензийн ба бүридхэлгэ абалгын түлбэринүүдээр 47,9 процент олзо оршо оруулагдаагүй.

Гадна Зэдын, Баргажанай, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Захаминай аймагуудай өөһэдын

хүтэлбэрийн захиргаанууд түсэблэгдэнэн олзо оршо оруулжа шадаагүй гэжэ элидхэлшэ хэлээ.

Республикын гүрэнэй засагай зургаанууд муниципальна байгуулгануудтай хамта гүрэнэй мүнгэ зөөрийн нан жаса элбэгжүүлхэ, бюджетнэ халбариин хүдэлмэрилэгшэдтэ ажалай салин саг соонь түлэдэг болохо хүдэлмэридэ гол анхарал хандуулагдаха ёһотой гэжэ Правительствын заседаниие хүтэлбэрилхэн Л.В.Потапов энэ асуудалаар тобшолол хэбэ.

Тэрэшэлэн Буряадта 2000-2005 онуудта экономика ургалта туйлаха, мүн үйлэдбэридэ мүнөө үеын эрилтэдэ харюусама хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ хэрэг хүгжөөхэ тухай Концепци дэмжэгдээ. Гадна Буряад Республикын 2000 оной социально-экономическа хүгжэлтын Федеральна программые бэлүүлгын хэмжээнүүд тухай болон бусад асуудалнууд зүбшэгдэбэ.

Эльвира ДАМБАЕВА.

ХОЁР ЖЭЛЭЭР ТҮСЭБЛЭГДЭДЭГ БОЛОХОНЬ

Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Леонид Потапов республиканска бюджетые 2 жэлээр түсэблэлгын гуримда орохо тухай Зарлигта гар табиба.

Байгша оной түгэсэтэр республикын Правительство республиканска бюджетые 2 жэлээр түсэблэлгын гуримда удаа дараалан орохо тухай хуули ёһоной документнүүдые бүтээхэ ёһотой. Удаань нотагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудта мүнгэ зөөрийн туһаламжа үзүүлхэ хэмжээнүүдые ба методико тодорхойло. Гадна бюджетнэ харилсаануудые гуримшуулха нормативна хуули ёһоной документнүүдые бэлдэхэ юм.

2000 онһоо эхилжэ түсэблэлгын шэнэ гуримда оролго хадаа финансова байдал тогтонижоруулха, республикын социально-экономическа хүгжэлтые дундуур болзорто уридшалан түсэблэн хараалһанай үндэһөөр түсэблэлгын хуули ёһоной ба экономика эрхэ байдал байгуулгада туһалха арга олгоно.

НАЙН ТЭЭШЭЭ ХУБИЛАЛТА

Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын 1999 оной ба 2000 оной январь нарын дүнгүүд согсологдобо.

Промышленна продукциин хэмжээн үнгэрхэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулахада, 14 процентээр дээшэлээ гэжэ республикын Правительство тусхай тогтоол соо тэмдэглэнэ. Промышленностиин 9 халбаринуудай 6-ниинь үйлэдбэрийн

хэмжээнэй ургалта туйлажа шадаа. Нэрлэбэл, ой модоной, модо болбосоруулгын ба целлюлозо-саарһанай промышленностьда 135 процентээр, машина бүтээлгэдэ ба түмэр шудхалгада 131, хүнгэн промышленностьда 123, түлшээдэ 115, үнгэтэ металлургида 114 ба эдээ хоол буйлуулгын промышленностьда 106 процентээр. Хүдөө ажахыда эбэртэ бодо малай тоо толгой 1,6 процентээр дээшэлээ.

Үнгэрхэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулахада, республикын социально-экономическа хүгжэлтэдэ оруулагдаһан инвестициинүүдэй хэмжээн 17 процентээр дээшэлээ. Мүнгэ зөөри номолһоной ашаар 177 мянган дүрбэлжэн метр талмайда гэр байра ашалгалгада тушаагдаа, энэнь үнгэрхэн жэлэйхидэ орходоо 13 процентээр ехэ болоно.

Предприятиинуудай финансова байдал мүн лэ найжараа. Гарзатай предприятинуудай удельнэ хэмжээн 9 процентээр доошолоо.

Хүн зоной луудал байдал найжаруулгада, шэнэдхэн хубилгалгын хэрэг түргэдхэлгэдэ, экономика ургалта туйлалгада шэглүүлэгдэнэн хэмжээнүүдые республикын Правительство тусхай тогтоолоор баталба.

БУРЯАДА ХЭДЫ ХҮН АЖАҢУУНАБ?

Энэ асуудалда тодо харюу хүн зоной бүхэроссин тоо бүридхэлэй удаа абтаха байна.

2002 оной октябрийн 9-һөө 16 хүрэтэр хүн зоной тоо бүридхэл хэгдэхэ юм. Тэрэнэй дүнгөөр хүн зоной тоогой бүридэл ба тэдэнэй нүүлгэ тухай мэдээнүүд орохо болоно. Эдэ болон бусад мэдээнүүд ороной ба республикын социально-экономическа хүгжэлтэдэ хэрэгтэй.

Бүхы ороной хэмжээндэ үнгэрэгдэхэ энэ тоо бүридхэлэй хүдэлмэрийн түлөө Буряад Республикын Статистикийн талаар гүрэнэй комитет харюусалгатай. Тэрэ Буряад Республикын Правительствата республикын харьяата газарта хүн зоной тоо бүридхэл үнгэрэгхэ комисси тухай дүримэй проект ба тэрэнэй бүридэлэй талаар дурадхалнуудые оруулха байна.

Энэ хэрэгтэ хабаатай министрствэнүүдэй ба албан зургаануудай, муниципальна байгуулгануудай өөһэдын хүтэлбэрийн толгойлогшонорто гүрэнэй шухала удаа шанартай энэ тус хэмжээ ябуулгые эмхидхэлгэдэ болон үнгэрэгдэхэ али бүхы туһаламжа үзүүлхыень дурадхагдаба.

ГАЗ ХЭРЭГЛЭЛГЭДЭ – ШЭНЭ СЭН

Хүн зоной ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангадаг газ шэнэ сэнтэй болобо. Тэрэниие Буряад Республикын шотагай энергетическэ комисси баталба. Республикада газ олзоборилогдодоггүй, тиимэхээ тэрэ оптово дэлгүүрэй сэнгээр худалдагдажа абтана. Тэрэниие хараада абан, нэгэ килограмм газай сэн НДС хараада абалгатайгаар 6,25 түх. болобо.

Промышленностиин, транспортын ба хэлхээ холбооной министрствэдэ 100 процент хэмжээндэ 2000 ондо газ хэрэглэнэй түлөө дээдэ захын түлбэринүүдые тогтоохо тухай Буряад Республикын Правительствоын тогтоол мартын 25 болотор бэлдэхыень даалгагдаба.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэлбэлэй албан.

ЗАГАНА ОЛЗОБОРИЛГОДО – ТҮРҮҮЛЭГШЭНЭР ХАРУУХАЛГА, ТОО БҮРИДХЭЛЭЙ

Республикын заһаһада ажахын үзүлөөн хүүлшынхией 5 жэлэй саада үнгэрэгдэнэн байна. Энэ хугасаа соо заһаһа ажабайдалда ехэ хубилалта болоо юм. Хоёр жэл саада тээ тус халбари республикын Эдээ хоолой ба хүдөө ажахын министрствын дэргэдэхэ халбар байһанаа, мүнөө агропромышленна комплекс орожо, тэрэнэй ёһотой бүридэлэй хуби тоологдодог болобо.

Наяхан үнгэрэгдэнэн республикын заһаһа суглаанда олон асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэ «Байкалрыбхоз» гэнэн ОАО-гой ажал ябуулга тухай тэрэнэй саашанхи хүгжэлтэ, мүнөө сагай заһаһа нөөсэ хэр гамтайгаар хэрэглэгдэнэнб гэхэ хөөрөлдөөн эндэ үнгэрөө.

1999 оной заһаһанай халбариин ажал дүнгүүдээр «Байкалрыбхоз» ОАО-гой генерал-директор В.П.Жемьякин элидхээ. Заһаһанай нөөсэ харууһалга ба заһаа барилга гуримшуулга асуудалаар «Байкалрыбхоз» управлениин начальник Ю.И.Калашников элидхэлжэнэн байһан. Байгал далайн уһанай нэмэхэ ушарһа заһаһанай түрэлгын үедэ олон түрһэниинь үйхэр уһа руу орожо үхэнэ. Мүн хуули хазагайруулга заһаа барилдаг зон олошорно.

Республикын заһаа харууһалагшад үнгэрэгдэжэл энэ талаар яһала ажал ябуулаа. Тэдэнэй хуули хазагайруулган 2 мянга гаран үшэ элирүүлэгдээ. 50 километр ута гүльмэ булъяан аба 59 онгосо, хулгайгаар барилдаһан 9,5 тонно заһаа инспекторскэ бригаданууд элирүүлэн барилда байна.

Буряада заһаһанай заводууд үнгэрэгшэ жэл миллиард түрһэ хэмэл аргаар гаргаа юм. Тиибэшэ жэшээлбэл, иимэ аргаар Байгалай олошоруулха аргагүй. Омоллин түрэлгын үедэ хайн харууһалга хэрэгтэй гэжэ эндэ хэлэгдээ.

Үнгэрэгшэ жэл республика дотор бутули үбшэндэ 132 хүн дайрагдаа. Тэдэнэй 20 хүчин наһа бараһан байна. Эдэ бүхы ушарнууд Кабанскы аймагта болоо юм. Браконьернууд үбшэн нэрбэгдэнэн заһаа худалдаһан байна. Заһаа барилдаһанай хүлээр 4 часа турша болбосоруулгын газарта тушаагдаха ёһотой Тушаагдахадаа, гүрэнэй санитарна, ветеринар албануудһаа заабол үнэмшэлгэ дансатай байһа болоно. Дэлгүүр дээрэ заһаа худалдаха гуримсахигданагүй. Бутулизмын хүжэрхэ үедэ дэлгүүр заһаа наймаалга болуулхатай сасуу газарууд худалдажа байгаа. Аймагуудай дэлгүүртэ заһаа худалдага газар санитарна эрилтэнүүдэй ёһоо бэлдэгдээгүй. Заһаа барилгын үедэ лицензия бригаданууд томо катераар хаа хаанаһаа ерхэ заһаа барина гэжэ аймагай хүдэлмэришэд зүблөө дээрэмдүүлээ.

Баргажанай-Адагай заһаһанай заводо хүдэлмэришэд тэндэхэ тоһо-түлшын сэнгэй үнэтэй байһанһаа боложо, ажал ябуулхада, хүндэ гэхэ хэлээ. Улаан-Үдэдэ бензин 5,70 түхэригтэ байһа, тэндэ аяар 7,30 түхэригөөр худалдагдана. Тата тарья тариха газаргүй байхадаа, нотагайхид ганса заһаа бариха баатай болоно. Заһаһанай заводо ехэ үри шэритэй байхадань, банкнууд урьһаламжа үгэнэгүй. Тиибэшье заводоһид эрээдэй сата ажалаа найжаруулха найдалтайгаар худэлнэ.

Заһаһада ажабайдал тухай ехэ голхоронтер Посольск тосхоной заһаһашан Степан Ильин Суворов хөөрөө нэн. Тэндэхэ заһаһашад аймаг түб нууринда ошохо автобусгүй, энэ үбэлдэ ханьяажа, халуурхадаа, эм домгүй, мүнггүй байһа. 43 копейкээр 1 кг заһаһаа тушаана. Иимэ байһа хаража байһан заһаһадай хүгүгд түрэлхидэй мурөөр заһаһашад болохоёо тэбшэнэ. Посольск тосхондо 1996 он болотор Кабанскын заһаһан завод байһай юм. Нүүлээрнэ акционернэ бүтэ болонхой. Иимэ хубилалтанууд ажаһуугшад ажабайдалда ехэ нүлөө үзүүлгэ Бартерна худалдаа наймаан байбашье, заһаһашад гар дээрэ мүнгэ багаар абана.

Тус зүблөөндэ хабаадаһан зарим хүтэлбэрилэгшэд заһаһадай журам нула хэлэнэн байна. Теэд бүхы тээ дэлгүүрэй харилсаан тогтоод байха үедэ журамгүй хүдэлмэришэд хайһа гээд ажаллаха юм? Тэдэнэй орондо хүдэлхэ ажал зон тойроод дүүрэн бэшэ гү? Энээн тухай ба энэ ажалаа ябуулха тухай Правительствоын Түрүүлэгшын нэгэдэхэ орлогшо В.К.Агапов ханамжаа хэлэнэн байна.

Эндэ предприятиян хүтэлбэрилэгшэһөө оло юумэн дулдыдаха. Шэнэ хубилалтанууд зүрхэтэйгөөр нэбтэрүүлхэ арга боломжонууд бэдэрхэ болоно.

Заһаан - гүрэнэй зөөри. Тиимэхээ заһаһа барилгад харууһалгын, тоо бүридхэлгын ажал ябуулха ёһотой. Пайн бэлэдхэлтэй мэргэжэлтэ хүдэлхэ болоно. Заһаа худалдадаг олтово түбүүдые нээхэ, нэгэ гуримаар заһаа барилда болбосоруулха, худалдаанда табиха ёһотой гээд эндэ онсо тэмдэглэгдээ юм.

Энэ суглаанай баталан абанан шийдэхэ баримта апарель нарада Правительствын зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ юм.

Е.ЦЫБЕНОВА

гадуур театрай шэнэ зүжэгүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, артистын хүндэшье, хүндэтэйшье мэргэжэлые бэе дээрээ үзэжэ эхилэнхэй. Сууга театрай залуу халаан өөһэдынгөө хүсөөр шэнэ зүжэг табижа, республикынгаа харагшадые баясуулха хүсэлтэй.

Үнгэрһэн үедэ Лениний орденго оперо болон баледэй академическэ театрай 60 жэлэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудые хараалалгада, мүн тус театрай Монгол орон гастрольдо гаралгада, шэнэ зүжэг табилгада республикымнай Правительство болон Президент боджедһээ гадуур туһаламжа хүргэжэ, сууга коллективэй зохёохы саашанхи ажалда шэнэ нэбшээ оруулжа шадаа.

гараһан бэлигтэйшүүдэ оронойгоо түбэй дээдэ хургуулинуудта хуралсалаа үргэлжэлүүлхэ арга боломжонууд олгогдодог болонхой. Электронно түхээрэлгэнүүдэй улам эршэтэйгээр хүгжэһэн энэ үедэшье библиотеказын бэелүүлхэ үүргэ урданайхи мэтэ ехэ удха шанартай байһан зандаа. Библиотеказын хүдэлмэрилэгшэд уншагшадангаа дунда эмхидхэлэй горитой хүдэлмэри ябуулханаа гадна, хонирхолтой уулзалгануудые үнгэргэжэ, илангаяа залуу үетэнэй эрдэм мэдэсье дээшэлүүлхэ хэрэгтэ ехэ туһа хүргэнэ.

Үнгэрһэн жэлдэ республикын библиотекэнүүдэй ажал эрхилэлгэдэ 4 миллион 846 мянган түхэриг

ОРОЛДОҢОНОЙ ЗЭРГЭЭР АМЖАЛТА

(Республикын соёлшодой зүблөөнһөө тэмдэглэлнүүд)

Республикымнай халбари бүхэһэй хүдэлмэрилэгшэд ажалынгаа дүнгүүдые согсолжо, саашанхи зорилгонуудаа тодорхойлохо заншалаа энэ орёо үедэшье баримталһаар. Байгша оной мартын 15-да республикымнай соёлшодой түлөөлэгшэд «Ульгэр» театр соо олоороо сугларжа, үнгэрһэн жэлдэ бүтээһэн ажалынгаа дүнгүүдые согсолжо, байгша ондо бэелүүлхэ зорилгонуудые тодорхойло. Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо В.В.Измайлов, Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ А.Ц.Идамжапов, гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В.М.Алексеева болон бусад албан зургаануудай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд тус зүблөөнэй хүдэлмэридэ хабаадаба. Буряад Республикын соёлой министр Е.Б.Раднаева гол элидхэл хэжэ, үнгэрһэн жэлдэ республикын соёлшодой ажал хэрэгүүдтэ тодо сэгнэлтэ үгэһэн байна.

Орон соо унжагайрһан хубилалтануудай эрхэ байдалда соёлшод али болохо юумээр ехээр дуталдахаа гадна, хэһээшье бага саллантай хүнүүдэй нэгэн гээд тодоронхой. Гэбэшье соёлшод бүхы ажалаа сагай эрилтээр эмхидхэжэ, энэ талаар яһала һайн үрэ дүнгүүдые туйлаһан байна. Республикымнай хүдөөгэй соёлой байшангууд, хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулинууд, библиотекэнүүд, музейнүүд, театрууд энэ эрхэ байдалдашье үүдээ урданайхи мэтэ үргэнөөр сэлэжэ, хүн зоний зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмэ хэмжээ ябуулгануудаар яһала байһаа.

Үнгэрһэн жэлдэ дэлхэйн хүн түрэлтэн ородой агууехэ поэт Александр Сергеевич Пушкинай гүрэнһөөр 200 жэлэй ойн баярые үргэн дэлсэтэйгээр тэмдэглэһэн гээд мэдэжэ. Түүхэтэ энэ ойн баярые үргэнөөр тэмдэглэхэ хэрэгтэ республикымнай соёлшод өөһэдынгөө горитойхон хубитые оруулан гээд онсолон хэлэхэ хэрэгтэй. Улаан-Үдэ хотын «Юбилейный» универмагай хажууда эсэрлиг бариха, мүн эндэ сууга поэдэй хүшөө бодхоохо хүдэлмэринүүдые һайн шанартайгаар Аүүргэхэнэ гадна, Пушкинай мүнхэ зохёолуудаар хонирхолтой хэмжээ ябуулгануудые республикымнай библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд үнгэргөө гээд министр тэмдэглэжэ.

Энэ орёо эрхэ байдалдашье республикымнай Правительство, Президент Леонид Потапов соёлшодой үүргые мэдэрэн, бодото туһаламжа үзүүлхэ талаар горитой эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулаа гээд Евдокия Раднаева онсолоо. Энэ орёо сагташье хүүхэдэй «Ульгэр» театрай залуу халаание Санкт-Петербургда хургаха, Хоца Намсарасвай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай артистуудые Зүүн Сибириин академидэ бэлдэхэ хүдэлмэринүүдые мүнгэ зөөрөөр хангаха талаар республикымнай Правительство горитой хүдэлмэри ябуула. Санкт-Петербургийн студийн залуу артистууд өөһэдынгөө найруулан табиһан шэнэ зүжэтэйгөөр нотлага айлшалжа, бэлигээрээ үхибүүдые баясуулха зорилготой Буряад драмын эрээдүйн залуу халаан гол хуралсалаа

Хэрбээ үнгэрһэн жэлдэ республикын соёлой министерство боджедээр 55 миллион 384 мянган түхэриг номологдохоор түсэблэгдэһэн наа, үнэн дээрээ 58 миллион 220 мянганда хүрэнэ байна. Мүнгөөр дүүрэнээр хангагдахагүй эрхэ байдалда хүдэлмэриэ эмхидхэһэн соёлшод, соёлой эмхи зургаануудта хабаатай хуралсалай хүдэлмэрилэгшэд үнгэрһэн жэлдэ яһала һайн үрэ дүнгүүдые туйлажа гараа. Жэһээнь, Д.Аюшеевэй нэрэмжэтэ хүүгэдэй искусствын хургуули Россиин эрхим хуралсалай эмхишүүдэй тоодо орожо шадаһан байха юм.

Дороһоо ургажа ябаа залуу үетэниие үндэһэн арадайнгаа ёһо заншалуудые,

соёлые мэдэрхээр хүмүүжүүлхэ ба хургаха хэрэгтэ республикымнай хүүгэдэй хүгжэмэй болон искусствын хургуулинуудай багшанууд горитойхон хубитаяа оруула. Мүн энэ хэрэгтэ училищи болон колледжуудай үүргэ мүн лэ сэгнэһэгүй ехэ. Хэрбээ республикын Соёлой министрүдэдэ хабаатай хуралсалай эмхинүүд үнгэрһэн жэлдэ 6 миллион 641 мянган түхэриг мүнгөөр хангагдаха байһан наа, энэнь 8 миллион 911 мянганда хүрэнэ байна. Иимэ эрхэ байдалда хүдэлмэрилэһэн хуралсалай эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд болон багшанууд залуу халаание хургаха, бэлигтэниие элнрүүлхэ талаар горитой эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуула. Зоний дунда соёлой үүргые дээшэлүүлхэ, бэелүүлхэ залуу халаан сагай эрилтэдэ таарамаар хургадана. Хуралшад болон оюутандай дунда мэргэжэлэй элдэб конкурсууд үнгэргэгдэжэ, илажа

гаргашалагдахаар хараалагдаһан наа, үнэндөө энэнь 4 миллион 750 мянганда хүргэгдөө. һүүлдэ энэ жэлэй туршада библиотекэнүүдэй номой жасые үргэдхэхэ хүдэлмэри тон хангалтагүйгөөр ябуулагдана. Юуб гэхэдэ, мүнгэн ехээр дуталдана. Библиотекэнүүдые дулаагаар, халуун, хүйтэн уһаар хангалтын түлөө 558 мянган түхэриг гаргашалагдаа гэхэ гү, али түсэбөөр хараалһанһаа гадуур 197 мянган түхэриг ехэ мүнгэн түлэгдэһэн байна. Ушар нимэһээ коммунална хангалтануудай түлбэринүүдые гуримшуулха, библиотекэнүүдэй номой жасые хайжаруулха, компьютерай түхээрэлгэнүүдые тодхохо талаар нотагай өөһэдын хүтэлбэрийн захиргаануудай зүгһөө бодото хэмжээнүүд хараалагдаха ёһотой гэхэн һанамжа соёлшодой зүгһөө ехэтэ дэмжэгдэжэ.

Агуу Илалтын 55 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэлэй үндэр хэмжээндэ үнгэргэлгэдэ республикымнай соёлшод бэлиг шадабарья харуулхаар зэһэнхэй. Агуу Илалтые асарһан эрэлхэг сэрэгшэдэй баатаршалгын удха шанарые дороһоо ургажа ябаа залуу үетэндэ ойлгуулжа, Эхэ ороцоо үнэн сэхэ байха талаар холын хараатай түсэбүүд зохёогдонхой. Дайнай ара таладашье ажалай баатаршалга гаргаһан түрүүшүүлэй габьяа мүнхэлэһэн хонирхолтой уулзалганууд хүдөөгэй клубуудта, библиотекэнүүдтэ үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

Гол элидхэлэй удаа Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо В.В.Измайлов, Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ А.Ц.Идамжапов, республикын финансын министрүстүн таһагай начальник А.А.Шатаева, республикын финансын министрүстүн таһагай начальник Т.Г.Думнова, Хүүгэдэй гүрэнэй республиканска библиотекын директор Е.Ю.Рябушева, Гүрэнэй ород драмын театрай директор П.Г.Степанов, этнографиин музейн директор Н.Д.Чимбеев болон бусад үгэ абажа, ажал хэрэгүүд тухайгаа хөөрөжэ үгөө.

Удын хойно зүблөөндэ хабаадагшад секцинүүдтэ хүдэлмэрилөө. Угөөдэринь соёлшод Гусиноозерск ошохо, Сэлэнгын аймагай соёлшодой дүй дүршэлтэй танилсаа.

Далай ХУБИТУЕВ.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: республикын соёлой министр Е.Б.Раднаева; зүблөөнэй үедэ.
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

ХЭНЭН АЖАЛЫНЬ ХЭЗЭЭДЭ МҮНХЭ

Россиин эрдэмэй академийн Буряадай институтта (Монгол орон, буддын эрдэмшажан, Түбэд ороние шэнжэлдэг) эрдэмтэдэй хуралдаан үнгэргэгдөө. «Традиции и современный литературно-художественный процесс» гэхэн асуудалаар эрдэм шэнжэлэлгэ хэжэ ябаһан аад, наһалһан хэдэн эрдэмтэдэй дураскаалда энэ хуралдаан зориулагдаһан байна.

Тус институттай директор Б.В.Базаров хуряангы үгэ хэлэжэ, эрдэмтэдэй хуралдаае нээгээ һэн.

Буряад-монгол арадай дундаһаа гараһан ахамашье, тэдэнэрэй удаа эрдэм шэнжэлэлгэ хэжэ ябаһан эрдэмтэдэй орхиһон хүдэлмэри шэнжэлэлгэнүүд түрэл арадай аша туһада үлэнхэй. Буряад-монгол арадайнгаа үльгэр суглуулжа, шэнжэлхэ хэрэгтэ бүхы наһаяа зориулан С.П.Балдаев 110 жэлэй саада тээ түрэнэн бэлэй. Энэ эрдэмтын эрдэм шэнжэлэлгэ тухайда хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор М.И.Тулохонов элидхэл хэһэн байна. Эрдэмтэн И.А.Ким мэндэ ябаа наа, 90 наһаяа гүйсэхэ байгаа. Эрдэмтын буряад поэзийн асуудалуудые шэнжэлэлгэ хэһэн тухайдань хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Т.М.Дугаржапова мэдээсэл хээ. Ородоор шүлэг, бэшэ зохёолоо бэшгэдэг хүн, эрдэм шэнжэлэлгын ажалые хүсэд мэдэхэшьегүй байжа болоо һэн хабди. Үнэндөө И.А.Ким монгол, буряад хэлэнүүдэ һайн мэдэдэг, түрүүшын үеын зохёолшодой ажал һайса шэнжэлэһэн хүн байгаа. Эдэ бүгэдэн тухайдань элидхэлшэн дэлгэрэнгыгээр хөөрөжэ үгэһэн байна.

Сибириин арадай поэзи (үльгэр түүхэ) суглуулжа, шэнжэлхэ хэрэгтэ хэмжээшгүй ехэ ажал хэһэн Л.Е.Элиасов мэндэ ябаа наа, 85-тай болохо аад, эртүүршэг мордошоо һааб даа. Эрдэмтын шэнжэлхы ажал тухайда мүн лэ эрдэмэй доктор Р.П. Матвеева элидхэл хэжэ, сугларашадые хонирхуулаа.

Буряад шүлэг зохёолые шэнжэлжэ, гуримшуулан эрдэмтэн Г.О.Туденов тухай эрдэмэй доктор С.Ж.Балданов элидхэл хээ. Мүн лэ сарһаа урид наһа бараһан Ц.А.Дугар-Нимаевай орхиһон эрдэм шэнжэлэлгэнүүд тухай хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Б.Д.Баяртуев мэдээсэл хэһэн байна.

Удаань түрүүшынхээ һаяхана хэблэгдэһэн Базар Барадинай уран зохёолой ном арамнайлаһан болоо.

Хүнэй наһа эдлэжэ энэ дэлхэйдэ түрөөд,
Хүрһэтэ газаргаа махабадаяа орхиходоо,
Хүн нэрэшни, бодолшни хаана ошохо юм?
Хүн бэешни үхөөш гэлэй, теэд
Хүнэй хүсэлһөө байха хүнэй харасашье - хүсэн.
Хүнэй зориг, сэдхэл - яахын аргагүй - шанар.
Хогоосон номнолооршье бэшэ, шэнэ үеын бодолоор
Хорбоо юртэмсын жама ёһоор, эрдэмэй шэнжэлгээр,
Хүнэй ханааншье хадаа шэгнүүртэй, шанартай,
Галда дүрөөд дууһаһан сусалшье - үнэнэн болоно,
Ганса энэшье бэшэ, хизааргүй мүнхэ эрьюулгэ -
Хүсэн шанар хоёрой хэтэ мүнхын буяалдаан,
Хүмүүнэй ухаан бодол мүнхын мүнхэ шанар - гээд Дондок Улзытуевай сээсэл шүлэгөөр энээхэн мэдээсэлые согсолоод дүүргэе.
Долгор ЖУГДУРОВА.

зарешечены и строго охранялись часовым, встречи-свидания с земляком-нарушителем были естественно ограничены. Как рассказал Иван Афанасьевич, ему удалось установить контакт с часовым вагоном-гауптвахты и периодически передавать через оконную решетку вагона некоторые продукты.

которая называлась Советским Союзом.

Упомянутых разрезов-котлованов, которые заранее готовились по программе предполагаемой дискуссии, проходили горячие споры и обсуждения тех или иных вопросов. В них Ишигинов всегда принимал активное участие и придерживался общего мнения почвоведов Тимирязевской с-х академии и коллег СХИ из некоторых других регионов

интересовали не только важность охраны природы, хотя они потом были включены в учебный процесс - в лекционный материал по всем дисциплинам, в курсы и индивидуальные работы студентов, затем создана кафедра сельскохозяйственной экологии и открыта специальность «Агроэкология», но и вопросы повышения качества обучения студентов. Все это связывалось им с необходимостью участия студентов в

научных поисков И.А.Ишигинова защитил в 1978 году докторскую диссертацию по теме «Почвы сельскохозяйственной территории Бурятской АССР и пути рационального использования». Свежесть научной мысли диссертанта состояла в том, что впервые на основе изучения состава, свойств и режимов почв были выявлены их генетические агропроизводственные особенности в условиях экстроконтинентального климата Забайкалья. Это позволило диссертанту установить особенности агротехнических приемов повышения плодородия почв и провести почвенно-климатическое районирование региона. Это была весьма полезная и очень важная для познания объекта сельскохозяйственного производства работа, из которой вытекают основные принципы агротехнологии земледелия в рассматриваемом природном регионе.

СУДЬБА УЧЕНОГО

(Воспоминания о профессоре И.А.Ишигинове — почвовед и земледельце Забайкалья)

Устойчивое развитие природного комплекса на территории бассейна озера Байкал во многом зависит от состояния и использования одного из важнейших компонентов ландшафта-почвенного покрова. Без серьезного научного понимания закона развития почв и всей структуры почвенного покрова территории значительно затруднено регулирование и рациональное использование этого, практически невозпроизводимого человеческого ресурса.

Исследованию этой важнейшей проблемы и была посвящена вся творческая научная деятельность И.А.Ишигинова. Но прежде чем говорить об этом, коснемся некоторых фактов жизни из его биографии.

Иван Афанасьевич Ишигинов, как явствует из его автобиографии, родился в 1924 году в улусе Хандала Кабанского района Бурятии. Детство его было сложное и многотрудное. Родители в 1929 году, как и многие другие крестьяне-середняки, подверглись репрессии. Отец работал на строительстве Беломоро-Балтийского канала, где от непосильно тяжелого труда и голода погиб. А мать, будучи сослана в Красноярский край, умерла от непосильного труда на лесозаготовках. Младшему в семье Ванюшке пришлось в больших материальных трудностях, благодаря помощи близких родственников, закончить в 1942 году Кабанскую общеобразовательную среднюю школу.

...Шла Великая Отечественная война, и юноша Иван Ишигинов по очередному возрастному призыву военного времени был рекрутирован в ряды Советской Армии. Его мечты попасть на учебу в военное училище, несмотря на то, что образование 10 классов средней школы среди молодежи того времени было не таким уж частым явлением, не сбылись. Мешало этому то же пресловутое его социальное положение - «сын кулака». После отчисления из Срегенского военнопехотного училища, И.А.Ишигинов рядовым красноармейцем добровольно поехал на фронт. Чувство коллективизма и командирский характер юноши И.Ишигинова, сдущего на фронт, проявились и здесь. Мне, автору этих строк, Иван Афанасьевич рассказывал такой эпизод. Когда их везли на фронт, он встретил в одном из вагонов военнотранспортного эшелона своего земляка-улан-удэнца, фамилия которого, к сожалению, за давностью лет, забылась. В пути следования на фронт его земляк допустил какое-то дисциплинарное нарушение, за что он был посажен на гауптвахту на несколько суток. В качестве гауптвахты служил один из товарных вагонов в составе эшелона, окна которого были

Иван Ишигинов был смелым и дерзким бойцом, участвовал в боях в составе 1-го и 2-го Украинских фронтов, прошел фронтовыми дорогами Украину и часть Польши. Был метким и многоопытным артиллеристом. О его ратных подвигах на фронтах Великой Отечественной войны свидетельствуют многочисленные награды Советского государства: Ордена Отечественной войны 1-ой и 2-ой степени, медали «За отвагу», «За победу над Германией в ВОВ 1941-1945 гг.», а также многочисленные юбилейные медали тех воинских соединений, в составе которых он воевал. После двух ранений, одно из которых было тяжелым, Иван Афанасьевич вернулся домой в Бурятию инвалидом. Последующая судьба его также была не из легких. И он, еще в детстве и юности хорошо познавший крестьянский труд, поступает на агрономический факультет Иркутского сельскохозяйственного института. Так начинается для Ивана Афанасьевича новый, послевоенный этап жизни.

Тяга к знаниям не ограничилась лишь окончанием института, проработав некоторое время агрономом в хозяйствах республики, он решает поступить в аспирантуру сельскохозяйственной академии им. К.А.Тимирязева на кафедру земледелия.

Его кандидатская диссертация была посвящена вопросам окультуривания и повышения плодородия солонцовых почв в районах Северного Казахстана, где в то время в широких масштабах было начато освоение целинных земель, но которые, к сожалению, не были в достаточном объеме (с точки зрения генезиса, географии и агрономических свойств) пригодны для продуктивного использования в сельскохозяйственных целях. Таким образом, наш земляк Ишигинов в свое время был одним из первых первопроходцев-целинников Казахстана.

Профессор Ишигинов был участником многих съездов почвоведов СССР, научных конференций и симпозиумов по проблемам почвоведения. После обсуждения теоретических вопросов на этих форумах организовывались, как правило, научно-полевые экскурсии их участников с целью знакомства и проведения научных дискуссий по отдельным проблемам генезиса, географии и использования почв в различных природных зонах той большой и могущественной страны,

страны. Это было связано с его опытом преподавательской деятельности. Много раз он был автором докладов по методике преподавания курса «Почвоведение» в высших учебных заведениях того времени.

В связи с этим бывший ректор Бурятского СХИ проф. А.Ц.Балдуев рассказывает: «Я хорошо помню его первую лекцию по почвоведению, прочитанную нам, студентам 3-го курса агрономического факультета в 1956 году. Тогда он был молодой, только начинающий работать в зооветеринарном институте преподаватель, после окончания аспирантуры в ТСХА. Первое впечатление о лекторе было очень сильным: его манера держаться за кафедрой, обязательность, приятная дикция, эмоциональность, чувство юмора, доступность лекции как-то подкупили нас, слушали его, затаив дыхание».

В последующие годы, с приобретением педагогического опыта (он проработал в институте более 30 лет), обладая глубокими знаниями в области почвоведения и смежных с ним наук, он становится одним из ведущих профессоров и лучших лекторов в институте. Его лекции отличались логической стройностью, доступностью, грамотностью по содержанию. Нередко они носили проблемный характер.

Он был очень требовательным педагогом и обладал чувством восприятия всего нового, которого требовало производство на том или ином этапе своего развития. Так, И.А.Ишигинов одним из первых выдвигал вопрос о необходимости защиты окружающей среды и бережного отношения к ней и эта проблема, как считал он, должна усваиваться будущими специалистами со студенческой скамьи. Его

научных исследованиях кафедр и интересных формах проведения занятий. И.А.Ишигинов не раз подчеркивал о том, что каждый преподаватель должен глубоко понимать целесообразность применения тех или иных форм, методов и средств обучения. Он одним из первых в Бурятском СХИ внедрил в учебный процесс на практических занятиях элементы научных исследований.

И.А.Ишигинов ежегодно организовывал научно-полевые экспедиции с участием студентов по изучению почв Забайкалья. За много лет в этих экспедициях участвовали сотни студентов агрофака. Такой творческий подход к учебному процессу естественно обогащал знаниями студентов и преподавателей.

За заслуги в области высшего и среднего образования СССР он был награжден знаком «За отличные успехи в работе».

У профессора И.А.Ишигинова был широкий круг научных интересов. Он был высоко компетентен в вопросах агропочвоведения, земледелия, агрохимии. Один из его учеников доцент В.Фомин вспоминает, что И.А.Ишигинова интересовало и увлекало все: проблема обработки почвы, их засоленности, эрозия, сохранение органического вещества в почве и т.д. В кругу ученых и специалистов он доказывал и спорил по вопросам обработки пара, с большим знанием дела говорил агрономам о передовых приемах земледелия в условиях экстроконтинентального климата Забайкалья. В 1972 году ему присваивается почетное звание «Заслуженный агроном Бурятской АССР».

Итогом исследований И.А.Ишигинова была монография «Агрономическая характеристика почв Бурятской АССР», рукопись которой мне довелось рецензировать (по просьбе Бурятского книжного издательства) и рекомендовать ее к публикации (1972). В монографии в широком плане освещались география и генезис почв сельскохозяйственного назначения в степных и лесостепных зонах Западного Забайкалья, а также рассматривались пойменно-аллювиальные почвы и почвы нижнего таянского пояса. Были разработаны некоторые рекомендации по рациональному использованию почв и предложена их агропроизводственная группировка.

По результатам многолетних

В различных изданиях И.А.Ишигиновым опубликовано 75 научных работ, в том числе вышеупомянутая монография. За заслуги в научно-исследовательской работе ему присвоено в 1979 году почетное звание «Заслуженный деятель науки Бурятской АССР», в 1991 году - «Заслуженный агроном Тувинской АССР». Он награжден многими почетными грамотами, в том числе Монгольской Народной Республикой (1983г.).

Автор этих строк хранит благодарную память о нашем коллеге И.А.Ишигинове за доброе дело, которое сделано им в далеком прошлом (1968г.). Будучи вторым оппонентом моей кандидатской диссертации, Иван Афанасьевич в своем отзыве писал: «...рецензируемая работа охватывает широкий круг вопросов, по которым еще мало научно-литературного и экспериментального материала. Исследования диссертанта в какой-то мере восполняют этот пробел... и позволяют ему делать обоснованные выводы по изученным вопросам... Диссертант проявил хорошие знания методики полевых и лабораторных исследований, умение ставить и разрешить научные задачи в области своей специальности... Диссертант В.И.Дугаров заслуживает присуждения искомой степени кандидата сельскохозяйственных наук».

Посвоей натуре Иван Афанасьевич был весьма общительным, командирским человеком и неплывал в кругу у полевого костра.

Он был страстным охотником на водоплавающую дичь и замечательным рассказчиком о жизненных ситуациях в различных перипетиях на этом пути. Вот таким вспоминается нам почвоведом, наш земляк профессор Ишигинов Иван Афанасьевич - человек сложной и многотрудной судьбы, профессионал своего дела, оставившего после себя много учеников-последователей.

При кафедре почвоведения Бурятской Государственной Сельскохозяйственной Академии создан музей им. И.А.Ишигинова, собравший богатейший наглядный материал для обучения студентов.

В.ДУГАРОВ
доктор
сельскохозяйственных наук,
Заслуженный деятель
науки Российской
Федерации

ПУТИНИИЕ ДЭМЖЭЖЭ ҺУНГАЯЛ!

Россин Федерациин Президентые һунгаха һунгалтын урдахи тэмсэл шиидхэхи хаһаадаа оронхой. Президентын тушаал эзэлх хүсэлтэй 12 кандидадад һунгалтын программаууд арад түмэндэ мэдэжэ болоо. Президентын түрүүшын һунгалтаһаа энэ тушаалда даһаһан политическэ ажал ябуулагшад яһала олон. Геннадий Зюганов, Григорий Явлинский, Владимир Жириновский гэгшэ тэдэнэй тоодо ороно. Эндэ дурсагдаһан һүүшын хоёрой ажал ябуулга тухай тобшохоноор хөөрөжэ үгэлтэй.

Зоной этигэлдэ дүүрэн хүртэхэ бэш аад, тэдэнэр юундэ энэ тэмсэлдэ хабаадана гээшэб? Гайхалтай. Һунгалтаһаа һунгалтада үгэдэг хоһон найдуулануудын өһөдтэнь хашартай болодоггүй юм гү гэхээр байдаг. Оройной түрүүшын демокради гээд бээ тоолодог Григорий Явлинский политическэ зам эндэ хараад үзэлши. Бүри Горбачевый үедэ господин Явлинский дэлгүүртэ оролын 500 үдэрые һанана ёһотойт. Тус программыгаа мухардаха тээшэ болоходонь, болзоройнь үшөө дууһагүй байхада, «намда һаалта хэнэ» гэһэн шалтагаар тушаалаа орхёод талишоо бэлэй даа. Харин Жириновские абаад үзыт. «Хэлэй ута хүзүү ороёхо» гээд манай арад тон зүб хэлсэдэг байһан. Харин мүнөө «ута» хэлтэйшүүл Гүрэнэй Дүүмэ хүртэр һунгадана. Үүнэн юумэн үшөөрөө, үшэгэн малгай зүһөөрөө» гэдэгтэл энээхэн үсын ходорходо, господа жириновскинууд үүдэнэй зэргэдэ зогсохол байха.

Эдэ олон кандидадууд соһоо Владимир Владимирович Путиние һайһан дэмжэнэб. Нэгэдхээр, тэрэ залуу, хоёрдохээр, хэлһэн үгэ хэрэг хоёроо алгасуулангүй тодоор баримталдаг шанга абари зантай хүн болоно. Владимир Путин Ленинград

хотодо юрын хүдэлмэришэнэй бүлэдэ 1952 ондо түрэнэн намтартай. Бүри һургуулида һураха үедөө Володя Путин өөртөө шанга эрилтэ табижа, өөрынгөө хүсэл оролдоогоор хүнэй зэргэдэ гараха гэһэн зорилго табиһан байдаг. Ахалагша класста һураха үедөө тэрэ Ленинградэй КГБ-гэй таһагта орожо, ямар мэргэжэлтэй хүнүүд эндэ абтадаг бэ гэжэ мэдээд, энэ хүсэлөө бодотоор бэелүүлһэн намтартай. Володя немец хэлэ гүнзэгыгөөр шудалжа, дунда һургуулин һүүлээр ЛГУ-гай юридическэ факультетдэ шалгалтануудаа хэнэйше туһаламжагүйгөөр эрхимээр барижа ороһон байха юм. Университедэй һүүлээр КГБ-дэ арбан зургаан жэлэй туршада амжалтатайгаар хүдэлмэрилһэнэйнгээ удаа, түрэл университедэ бусажа, уласхоорондын харилсаануудай талаар ректорэй орлогшо байтарнь, Анатолий Собчак хүдэлмэридэ уриһан юм. Собчагай мэрэй тушаалһаа буухада, Владимир Путин Москва уригдажа, 1996 онһоо Президентын Хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшоор, 1997 ондо Хиналтын гол управлениин начальнигаар, 1998 ондо Президентын Захиргаанай толгойлогшын нэгэдхи орлогшоор, 1998 ондо ФСБ-гэй директорээр, Аюулгүйн Сөведэй секретаряар, 1999 оной августһаа премьер-министрээр, энэл оной декабриин 31-һээ Россин Федерациин Президентын уялануудые дүүргэгшээр хүдэлмэрилнэ.

Владимир Путин хаанашье, ямаршье тушаалда хүдэлмэрилхэ үедөө түбшэн зантай, эрилтэ шангатай хүтэлбэрилэгшэ байхаһаа гадна, хүдэлмэрилэгшэ бүхэнэйнгөө бэлиг шадабарие онсолон тэмдэглэдэг хёрхо байһаараа бусадһаа илгарадхидэг.

Владимир Путин оройнойгоо экономайке бэрхшээлһээ гаргаха талаар эрид шууд шиидхэбэринүүдые абажа шадаха холын хараатай хүтэлбэрилэгшэ гээд тоолоноб. Юуб гэхэдэ, Владимир Владимирович хаанашье ажаллажа ябахандаа, даһан хэрэгтэ тон хариусалгатайгаар хандажа, һайн тээшэ хубилалтануудые туйлажа шадаһан байха юм. Владимир Путин өөртөө шанга эрилтэ табиһаһаа гадна, хамта хүдэлмэридэг пүхэдэйнгөө мэргэжэл шадабаридэ түшгэлдэг бэлигтэй нэгэн болоно.

Эхэ оройнойгоо, арад зонойнай хуби заяан өһөдөмнай гартал. Холын хараатай хүтэлбэрилэгшэ Владимир Путинтай түлөө дуугаа үгээл гээд Та бүгэдэниие урялланба.

Юрий БУДАЕВ, уран зохёолшо, Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбоной правлениин түрүүлэгшын орлогшо.

ВЫБОРЫ В НХ РБ ПО ШИШКОВСКОМУ ИЗБИРАТЕЛЬНОМУ ОКРУГУ №39

Если Валерия Яковлева изберут в Народный Хурал, в законодательном органе, наконец, появится профессиональный юрист.

Из «объективки»: 1948 года рождения. Старший из шести детей в семье. Учение в школе рабочей молодежи совмещал с работой электрослесаря вагонного депо станции Хилок. Потом армия, откуда направлен в органы контрразведки. Прослужил 27 лет. Полковник запаса. Заочно закончил юридический факультет Иркутского университета, специалист по государственному праву и местному самоуправлению. Женат, имеет троих детей.

В людях ценит открытость и искренность. Готов простить все, кроме подлости.

«СОБАК» ПОРА ОТКАПЫВАТЬ

- В последнее время в парламент потянулись чиновники районного масштаба, директора предприятий и предприниматели: лоббировать интересы района, предприятия, своего бизнеса. За вами не стоит какая-либо структура? Чьи интересы собираетесь лоббировать?

- Интересы населения. Нас с вами. Хочу добиться, чтобы законы писались в наших общих интересах. Не буду распространяться о необходимости грамотной законодательной базы для экономики, которая даст налоги, зарплаты и пенсии - об этом не говорил только ленивый. В Хурале, в случае победы на выборах, сразу начну с конкретного: налога с продаж. Здесь три собаки зарыты. Во-первых, налог составляет пять процентов, но платим все 20 из-за «многоступенчатого похода» товара к потребителю. Сначала оптовика, часто распродающиеся наличными, затем мелкие торговцы, покупающие товар у оптовиков и, наконец, мы с вами, покупающие продукты. Каждый продавец накладывает эти пять процентов на уже «накрученную» предшественниками цену. Если «исправить» закон и эти пять процентов будем платить только один раз, при покупке продуктов в магазине, они сразу подешевеют на 10-15 процентов. Говорю прежде всего о продуктах, которые не закупают вагонами, и «наличка» здесь часто в ходу. Во-вторых, почему накручивают эти проценты на товар, который закупается для производства, а не потребления? Почему платят налог с продаж, например, сапожные мастерские, приобретающие инструмент? А сдающие в ремонт ботинки опять платят налог, который ложится уже на «добавленную стоимость». И наконец, в-третьих, почему налогом облагаются покупки, за которые рассчитываются с помощью банковских пластиковых карточек? Это ведь безналичный расчет, который под налог с продаж вообще подпадать не должен.

Из «объективки»: имеет большой опыт законодательной работы. В 1992-1993 годах - председатель Улан-Удэнского городского Совета народных депутатов, депутат Верховного Совета Республики Бурятия. Затем советник по правовым вопросам - полномочный представитель президента Республики Бурятия в Народном Хурале. Уволился по собственному желанию. Один из разработчиков Конституции республики.

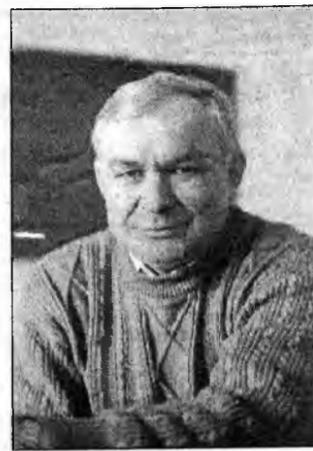
Ни одно решение городского Совета, принятое под председательством Яковлева, не было отменено. Ни один объект городской собственности Совет не отдал в чужие руки. В пору пайковой системы распределения продуктов добился дополнительных пайков для беременных и кормящих матерей.

Внес около 100 предложений в Конституцию республики. Большая их часть принята.

РАЗВРАТИТЬ МОЖНО И АСФАЛЬТОМ

- Избиратель обычно ждет, что депутат сразу возьмется за асфальтирование дорог, освещение улиц и вывозку мусора...

- Можно, конечно, пригнать

бульдозер, заасфальтировать квадрат земли перед школой и вернуть лампочку на фонарном столбе, но это не лучший способ решения вопросов депутатом. На округе надо работать. Но иначе.

У нас как-то подзабыли о наказах избирателей. Если собрать пакет наказов в каждом округе, можно сформировать программу социально-экономического развития города, республики, под которую нужно выделить деньги. Моя задача - включить в эту программу указы моих избирателей и добиться выделения бюджетных средств на их исполнение.

Из «объективки». Принципиальный, резкий. Для начальства «неудобный». «Чинопочитанием» не страдает. Лизоблюдства не приемлет.

Учит людей отстаивать свои права, оказывает юридическую помощь гражданам и организациям. Инициатор создания правозащитного центра. Член комиссии по правам человека при Президенте республики. Член Совета Ассамблеи народов Бурятии.

ЗАКОН ДОЛЖЕН БЫТЬ «ОДЕТЫМ»

- Можно ли принципиально что-то изменить на уровне республики, когда законодательство «списывается» с российского?

- Можно изменить даже на уровне России. Если Конституция Российской Федерации гарантирует бесплатное образование и медицинское обслуживание, почему содержание школ и больниц ложится на местный бюджет? А если районному бюджету это не по карману, какова тогда цена государственных гарантий? У нас в республике два члена Совета Федерации, три депутата Государственной Думы, есть Хурал как субъект законодательной инициативы Думы, есть Хурал как субъект законодательной инициативы России, но что-то они не спешат воспользоваться своими правами...

Нам впору гордиться своей уникальностью - у нас законодательный орган без юристов. Постоянно сравнивая собственную жизнь с благополучием других стран, мы более склонны заглядывать к ним в карман, нежели знакомиться с принципом их работы. А там, между прочим, законы жизнеспособны еще и потому, что их пишут профессионалы. Экономисты «рисуют» проблему, юристы «одсвают» ее в закон: не может же он быть слегка «неглиже»...

Один высокопоставленный чиновник недавно обмолвился: «Хоть Яковлев ко мне и «г... няно» относится, но для всех будет лучше, если он пройдет в Хурал».

Насчет всех не скажу. Парламентариям наверняка будет интересней работать. Потому что Яковлев не допустит, чтобы поправки к Закону, создающему не на один день, принимались «с голоса», кавалерийским наскоком, без детального изучения и тщательного обдумывания. Руководству и аппарату Хурала добавится работы, потому что эти поправки придется в резвом темпе распечатывать, размножать и распространять среди депутатов. Но там всем точно будет лучше.

Е.ЦИВИЛЕВА.

Материал опубликован на бесплатной и частично платной основе.

Центр народных традиций «Байкал» Надежды Ангаревой, землячество «Горная Закамна», Союз художников РБ, Союз писателей РБ, ГБАТД им. Х.Намсараева, Национальная библиотека РБ приглашают на музыкально-поэтический спектакль «Дуулаһаб Аугаа мүнөөдэр...» - «Я пришел в твой улицы гостем неожиданным...» памяти поэта, журналиста, первого лауреата премии Ленинского комсомола Бурятия Мэлса Самбуева, который состоится 30 марта в 18 часов в Бурятском театре драмы. Прозвучат стихи и песни Мэлса Самбуева в исполнении артистов театров столицы. Участвуют коллективы ансамблей «Бадма сэсэг», «Байкал», «Наран». В фойе театра будет развернута выставка о жизни и поэтическом творчестве Мэлса Самбуева - замечательного поэта, человека, творца.

Центр народных традиций «Байкал» благодарит за поддержку генерального директора АО «Бурятмясопром» В.И.Канибалдыкого.

Территория Бурятии является эпидемическим очагом йоддефицита - важного микроэлемента, необходимого для нормальной работы щитовидной железы. В ходе прошлой годней Недели йоддефицитных заболеваний было выявлено увеличение щитовидной железы 1-2 степени у 70% школьников, 3-4 степени у 3,2% и узловые образования у 0,2%. По данным опроса только 5-9% населения проводят постоянную йодпрофилактику. В этом году Неделя профилактики йоддефицитных заболеваний пройдет с 20 по 24 марта в Улан-Удэ в рамках которой врач-эндокринолог проведут профилактические осмотры детей младших возрастных групп в школах и бесплатные приемы в ряде аптек города.

Приемы врачами-эндокринологами в аптеках: Аптека №2 ул. Ленина, 29, «Гедеон» ул. Терешковой, (остановка «Республиканская больница»), «Аптека на Ключевой» (ост. Мебельный магазин).

Часы приема с 16 до 19 ч.
Республиканский центр медицинской профилактики и информатики.

Боршогорой ламын даяанда хуунаг ушарыг үндэрээр сэгнэдэг болохон байнаб. Хоца Намсараевай «Аламжа Мэргэнийн», Ц.Доной «Үбгэн Жэбжэнийн» хургуулида үзэһэн бээбди. Дайнай ябажа байһан 1943 оной үбэл Хархын (Комсомольско тосхон) алаабхиһаа Александр Хамгашаловай «Шоно-

Агуу Илалтын 55 эсэлэй ойе угтуулан

Жэшээн, 1944 оной намар Хархын-Адагта Эрдэнийн Дарижаб (Сахаров Доржын эжы), Будын Цырен-Дулма (Санжидмаа Жамсоевнай эжы), Абидын намажаб (Сацаидай Дэжэдэй эжы), Эрдэнийн Дулма (Семен эжы), Раднын Нама (Норбожамсуева Бутидмагай эжы) табан

(Комсомольскийн 7 жэлэй хургуули) абаашажа, 5-дахи класста оруулан юм. Би 5-6-тайһаа хойшо Хархын-Адагай малай хорой соо эжыгээ дахажа ябааб. Ная түрлэн залуугунжан намайе мүргэхээ һанаа. Эжы тэрээнтэй пөсөлдөжө, шэгшы хургаяа гэмэлдэжэ, тохигор боложо эдэгэһэн юм. Тийхэ үсэдэ

Долсон (Дариима Самбуевнагай эжы), Халзаанай Цырендулма (Цырендулма абгай), Гончигой Цэжолмаа (Намжы эжы) болон бусад. Миши эжы хаалишанаар лэ ороо хааб даа. Цыденова Цырендыжид (Цырен-Дулмын эжы), Гончигой Мутай (ухибүүгэй байгаа), Намсарайн Ханда (Максын эжы) гүүртын

(Үргэлжэлэл. Эхинийн мартын 16-най дугаарта).

Аба, эжы намайе эрхэ тангилаар өөдөн болгоо юм. «Хухын дуунай хүни хубүүнэйнгээ үлгы соогоо шөлгөөхэдэ (наршаганахада), харууналхаяа һэридэг байгаа», - гэжэ эжымни хүндэ хөөржэ хуугша һэн. Эрхээ мэдэжэ, зоргоороо гүйдэг, харайдаг, тоомгүйл һэн бээб даа. «Тоомоо таһаралгын ехэдэхэдэ, альгадажархиха гэхэдэһини, гарай шүрбэһэн гэдэргээ таталдахал даа», - гэжэ баһа хөөржэ хуугша һэн. Би баһаһаа хойшо ухаансар байһанби гэжэ бээ һайрхаха ушартайб. Эхынгээ үнэхөөр уураа хүрһыне мэдэхэдэ, элдэбэ гарахаяа болөдохихош. Хэрэгтэй юумэ шууд абаад хэжэрхихэш. Жэлтэй болоходом, милаан хээ. Милаан эдилгэн дээрэ би хахажа, аба, эжыгээ айлаһан хүн байхаб. Баһа нэгэ ушар хэлэхэ болоо һаа, миши хүхэлтын хахархада, баабай мориндо мордожо, бүхы Хангира соогуур тэрэни бэдэрһэн юм аабза. Ухибүүн ябахадаа, би түрэлхидэйнгөө урдаа хараха улаан голын байһан хүн гэзии. Абынгаа гүүртээр ябаад ерхые хараад, би угтажа гүйжэ ошодог байгаа хаб. Баабайнгаа тэргэһэ буужа байхада, би жороо тэргэ дээрһэн гараад, абаяа хүзүүдэжэ байгаад, шэхэндэнь хоншоороо дүтлүүлээд, ехэ үни юумэ хөөрөдэг һэн хаб. Тийгээ һэнши гэжэ хуушанай хаалишан Гамбанай Должон (Дариимын эжы) хэлэгшэ бэлэй. Баабай тэргэдэ хуугаад, моринойгоо жолоо баринхай ябаха гэжэ яаража байха. Хэн нэгэн хубүүснь (намайе) магтажа дуугараа һаа, ябахаяа маргажархидаг юм һэн гэжэ баһа хэлсэдэг байһан.

Ноотайнгаа бүхы үетэн үхибүүдтэ ади, би буряад арадайнгаа хэлэ, ёһо заншал, үлгэр домог, буддын шажанай хургаал эхынгээ һүнтэй хамта бөсдэ шэнгээһэн байна гэжэб. Нагаса эжымни «Алтан хайша» онгохонхоо захалаад, «Гэсэр» үлгэр хуртэр хэлэгшэ хуугша бэлэй. Нэгэтэ «Мээ мэлзэн морито, мэлзэн дэнтэ Хүймэг» гэжэ бүхэли ута үлгэр сээжээр хөөржэ үгөө һэн. Надмид абгай бидэ хоёрто Үндэр гэлэн Боршогорой лама (Хангирын суутай ламанар) хоёр тухай домог ехэ һонирхолтой байха. Аба шотог соогоо эгээл бэрхэ монголшо ябаа. Уншаха бэшэхээрээ тэгшэ бэрхэ. Эжы баабайда: «Буряадаар уншаарай», - гэхэн шанга захиралта үгэһэн байха. Аба ута парин аад, улаан үнгэтэй зузаан согилгтой «Мила богдын намтарые» урдаа дэлгэнхэй, уншажа орохо. Үбэлэй олон үдэш үргэлжэлэхэ. Энэ уншаха үдэһын малай ажал дүүргэжэ гэртэ ороһон, ехэ тогоотой шүлэ ууһан хойно захалха даа. Керосинай ламын хүлэмхи гэрэл дор, аба монгол текст хараад, ябууд буряад болгоод уншаха. Хуу ойлгосотой байха. Эжы шэрээ дээрээ эрхие татажа хуугаад шагнаха. Надмид абгай, заримдаа Сэмжэд абгай байлсаха. Би хүдэһэн хүнжээдэ оронхой, эжын хажуугаар зүршэлдэжэ байжа шагнахаб (найматай боложо хургуулида оротороо эжытээ унтадаг байһанби). Милын шулуу зөөжэ, субарга бариха зобохон тухай уншахадан, уйлагна һэм. Уула хадада гаража, Милын даяанда хуужа, эрдэм ном шуудалһан, бэе, сэдхэлэй хатуужал гараһан ябадалһың намда ехэ һайшаалтай байгша һэн. Тийгэжэ би

ДЭМБЭРЭЛТЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

(Аба, эжын наһанай ябадал тухай үгэ)

Баатарые» худалдажа абажа уншаа бэлэйб. Шоно-Баатар арад зоной түлөө ами наһаяа үгэнэ. Байлдаанай хэрэм шулуугаар бүхэлжэ бодоогдохон байдаг. Шоно-Баатарай харуулан жэшээ коммунизмын хэрэгтэ үнэн сэхэ байха гэхэн үндэр бодолһоо, хатуу сэдхэлһээ миши досоо хожомоо бодоогдохон байһан хэрэмэй түрүүшын шулуун боложо хуугаа һэн.

Нагаса эжы эжы хоёрни намайе баһаһаа хойшо бурханда хүзэгтэйгөөр хургаа. Манай гэртэ Будда багшын 29 наһатайдаа шөл ордоноо орхижо ошонон тухай домог хөөрөлдэдэг байгаа... Би ехэ хүзэгтэй һэм. «Этигэлые» сээжээр мэдэхэб. Маани уншахаш. Хаанга засагай үе һаань, лама болохо байгаа хаб гэжэ һанагшаб. Тээ совет хургуулида хуража, эсэстэ коммунист боложо тохорһон бшууб. Коммунист болоһоно би ехэ хуби золтой дээрэ тоолодог хүм. Тийхэтээ зэргэ, би буддын шажантан зандаа үлөөб. Эжымни заһан хургаанууд миин хосороогүй. «Хамаг хүндэ туһалха!» - шажанай энэ мүргэл коммунист үзэлтэй зохилодог. Сиддхартхи Гаутамада хүндэ хэрэгтэй юумэн хуу байгаа: һамган, хубүүн, зөөри... Тэрэ олоңдо туһа хэхын түлөө гэрээ орхижо гарана. Будда багшын агууехэ ошолго хожомоо миши досоо бодохо байһан мүнөөхи хэрэмэй хоёрдохи шулуун боложо хуугаа юм.

Бүхы буряад эхэнүүд мэтэ, миши эжы: «Эхэ бологон зургаан зүйл хамаг амитаңай тусын тулада мүргэмэй», - гэжэ зальбардаг ябаа. Эжымни эхэ, эсэгынгээ үтэлхэдэ, һайханаар үргэжэ хойнонь гараха, наһатай зонине хүндэлжэ ябаха, погоондо, газарта амитаңда зөөлөөр хандаха ёһотой, уһанда сайдам оруулхагүй юм гэжэ хургагша һэн. Гэрэй нимэ хургуули гарһан, эжы, абын нимэ хүмүүжүүлэ абаһан хүн гэжэб. Эндэ буряад аман зөхөлөй, үлгэр домогой, ёһо заншалай, шажанай түлөө ехэ байгаа гэжэ харагдана. Гэртэ гарһан хургуулимни хожомоо совет хургуулида заалһан хургаалтай зохилоһонинь тоң шухаг байгаа агша. Эжы аба хоёрой ажаһууһан байдал, хэжэ ябаһан ажал шүтэдэг шажанайнь хургаалтай таарадаг байһаниинь түрэлхидэймниг тон ехэ зол хуби байһан байгша!

1930 ондо байгуулан «Үнэн ажал» колхоз хадаа манай эхэ, эсэгын гараар шотогтаа бодоһон социализм, коммунизм болоно гүбэ. Дайнай жэлүүдтэ Хангирада хубай малай, түрэхэ гулжадай гүүртэнууд, хэдэн отара хонид байгаа. Хархын-Адагай, Үхэрини, Тяхашын гурбан хүнтэй фермэ. Үбэлжөөндэ эндэ байгаа, зуһаланда Сайдамай хотогор зөөхэбди. Сайдам нуурай баруун хойнохоно тархын-адагайхид зөөжэ эрхэ. Үхэринихид Гэр булагай хойно бууха. Тэгэндэнь тыхашынхид буусааа түхээрхэ. Зуһаланда бууһан хархын-адагайхид урда хотон, тыхашынхид дунда хотон, үхэринихид хойто хотон гэжэ нэрлэгдэдэг байхабди. Нэн түрүүн Хархын-Адаг Үхэри хоёр намда һанагдадаг. Юундэб гэхэдэ, манайхын энэ хоёр хүнтэй фермэдэ хүдэлһэн.

хаалишан хүдэлжэ ябаа. Бутидмаа эжы фермые дагша. Палазын Пэлжэд (Дугаржабай Бабуу-Доржын эжы) үхэр адуулагша. 1947 ондо Самшилова Намжалмаа (Евдокия Цыренжаповнагай эжы) Тяхашын хүнтэй фермые дагша байгаа. Гончикдоржиева Балжад (Даша-Жалсанай эжы), Ринчиндоржиева Цымжид (Баярай эжы) хаалишад. Намсарайн Цырендулма (Үндүровна) тэрэ жэлдэ Цыремпилай Хацдын (Дэмбэрэй Лубсан-Цыренэй эжы) үнээдые абажа, дүрбэдэхи хаалишан боложо ороо. Зон соо оробоб гэжэ энэндэ эхээр баярлаһан юм байха. Юундэб гэхэдэ, 8-9 жэл үхэршэн ябажа, хээрэ гансаараа мал адуулжа хэлшоо.

Хархын-Адагай хүнтэй фермэ Шанданта хэдэн үдэртэ түбхинэй хэ. Баруун захда Ринчиндоржын Дугданта (Намжилмаа Ринчиндоржиевнай абатан), зүүн захда Содномой Дордонто (Галсанай баабайтан), хоорондон хэдэн гэр жэрүлдэнхэй. Гэдэ гэрүүд соо дайнай урдахи, дайнай жэлүүдтэ хубарижа Намсарайн Мэдэгээн (Цырендулма Үндүровнагай эжы), Жигжидэй Ширавдоржотон (Сэрэмпэл Жигжитовичын баабайтан), Цыренжабай Норполтон (Бутидмаа баабайтан), Дандарай Жамсатан (Цырен Дандаровичын абатан) болон бусад ажаһуугаа. Гэрүүдэй урдуур малай үбэлэй дулаан хашаанууд, тугал, буруугай байранууд баригданхай. Тийгээд үбхэнэй, малай хоройнууд, хубин малай хашаа, хонингой балгаһанууд гээд хуу бии. Энэһинээ залгаламжаһан, манай гэр урда зүгтэ гансаараа ха. Манайхын Цырендоржын Балжинтатаң Шагтаанай үндэр байһан гэр соо хуугаа. Намжал Юмсуруновичын абые, Юмсуруной Намсарайе «Шагтаан» гэдэг байһан юм. Намжалай гэртэһин тийхэдэ Үхэридэ ажаһуугаа, Хархын-Адагта гол түдэб 4 хаалишан хүдэлжэ һэн. Гуша гаран онуудаар Дордогой Дарижаб (Сэрэмпэлэй эжы), Сэбэгэй Дари (Жамсын эжы), Дандарай Мэдэгэмаа (Галсанай эжы, гүүртые дагша), Цыренжабай Цымжид (Намжилмаа эжы), Цыбикдоржиева Дарижаб (миши эжы), Цыбикдоржиева Надамид (миши абгай) болон бусад хаалишад бэе бээе нэлгэжэ байгаа хүдэлөө. 1937 ондо ехэ наһатайшууд буряад хэлэ, ном заалһан эхилээ. Бүхы хаалишад, малшад үзгэлэжэ, уншажа хураа агша һэн. һара соо һаһан хүнтэйнгөө табельда эжымни «Дари-жаб» гэжэ ехэл болгоомжотойгоор гараа табидог болоо һэн. Дайн болоһон зун аба үбшлөө. «Зүрхэмни сохино», - гээд шэрээ дээрээ бууруу, хана руу хараад хэбтэдэг болоо һэн. 2-той болоһон Цырен «Нүхэм сохино», - гэжэ шалшаранаар нагаса баабайгаа һажааха. Нэгэтэ хэды хоногоор үгы болошоо. Эжы Барда нагасада дала шатаалгаа. «Заһаһатын шугы гээби, нэгэ тэбхэр гортин соо байна», - гэжэ Барда нагаса хэлээ. Тэндэһээ ошожо асараа һэмди. Жэл болоод эдэгээ. 1942 оной сентябрийн 1-дэ намайе мори тэргээр Хархын сэлээн

үнээндэ тугальһың табижа үгэжэ, үнээ эбилгэдэг байгаа. 7-8 наһатайдаа тугал хоройһоо гаргажа, эхэдэнь табижа үгэхэ, үнээ эбилгэхэ, тугалаа уяха, тайлаха ажал хэжэ, эжынгээ туһамаршан болоһонби. Эжын ажал, бусад хаалишад мэтэ, ганса үнээ хаалгаар хизаарладаггүй һааб даа. Хархын-Адагай хаалишад үбэлдөө Залтираһаа мори шаргаар үбһэ шэрэдэг байгаа. Зундаа урда хотонһоо мори тэргээр ерэжэ, үбэлжөөһингөө бууса гараар сабшаха. Намартаа тарганай боолто боохо. Хабартаа шэбхэ шабаһаһаа хаяха. Жэлэй дүрбөн сэгтэ колхозой ажал барагдаха гэжэ байгаагүй. Эсэдэг сусадангыһе һааб даа. Зүгтөө манай эжынэрэй «зобожо ябанабди» гэхэнь дуудлаагүй юм. Эхэнэр хүнтэй ээм дээрэ гэрэй ажал гэжэ байгаа. Хубсаһа хунар-хадхаха, гольбэхэ, оёхо. Ноһо ээрэхэ, ноһон баарья, оймһо оёхо. Шүрбэһэ томохо, гутал, дэглэ, даха, пиши урлаха - эдэ бүгэдэ миши эжын гараар бүтэгшэ һэн даа. Хонин даха, дэглэ оёгондо Дагбаев Радла Доржиевичын эжы хамһалсагша һэн. Харханаа, хургуулиһаа гэртэ эрээд, үглөөгүүр бодоходоһин, ноһон оймһон, баарья, бусад хубсаһан угаагданхай, пэһэнэй хажууда үлгэжэ хатаагданхай байха. Гэр доторхи тогоо барилга, эдэ хоол буйлуулга хайшан хэхэбши? Мүнөөхи эжын гараар бүтэхэ! Үмсын үхэр, хонигүй һаа, дайнай үлсэхэлэн хоһон жэлүүдые дабахын аргагүй байгша. Үдэр бүхэндэ булаг шэнги гаража байһан үмсын үнээһэй һүн, жэлдэ нэгэ хэдэдэг үсэ абааргаһа болоо. Аарсан, заварууха, ороһотой (талхатай) шүлэн, кирпийсын (трүзний) сай, айһан, зөөхэй, хоймог. Талхан (гурил) хомор байгаа. Гальян гэжэ улаан үнгэтэй талхаар лепөшхо барихада бутардаг ха. Мүн бидэһэй, хургуулин үхибүүдэй, түһэн хулгананай үргэн нэмэри болохо. Гар тээрээр тэрээ татажа, талхан болгожо үзэгдэһэн гээшэ. Булгантай эрээ, эжымни гараараа оёһон ноһон оймһо, баарьянуудые, бүд бээлэй, алшуурнуудые фронт, Улаан Армиин сэрэгшэдтэ хэды дахин нигүүлсэхы сэдхэхээрээ элигээрһэн ааб даа. «Дайнда минийше Жамса хурьгэһанба. Хэнтэйше ури ади хайратай», - гэгшэ һэн эжы. Жамса хурайхай 1945 ондо зүүн фронтдо, японцуудтай тулалдажа, баатарай үхлөөр унаа юм. Надмид абгай нүхэрөө угтаха хубигүй байгаа. Шагтаанай гэртэ хуухадаа, аба нэгэтэ Улаан-Үдэ хото ошожо эрһэн юм. Шэлтэй, үшөө абажууртай гоё лампа асарааһа бэлэй. 1944 оной хаар эжы Хархынгаа-Адагта хаалишанаар хүдэлһэн зандаа байгаа. Үхэлтэ тэрэ хабар би эжыгээ, Надмид абгайтай, бусад хаалишадтай хамта үргүүлһэн үхэр үргэлсэжэ, хүл дээрһэн һалганатар, шэшэргэнэтэр моднойлсожо ябаа. Тэрэ зандаа манайхын Үхэри зөөһэн байһанбади.

Үхэри Хангирын түб хууриин болоһоо хаалишадаар хэд хүдэлжэ гарааб гээб: Гүрын Дариима (Дариима абгай), Цыдендамбын Дэжэд (Гэлэг-Жамсын эжы), Дашын Ханда (Санжидмаа эжы), Гамбанай

мал адуулагшад ябаа. Дайнай хойтохи жэлнүүдтэ эжынэрэйнгээ ажал халан абажа, олон удаан жэлнүүд соо шотогоо суурхуулан хаалишад; Намжилмаа Ринчиндоржиевна Дугданова, Будажаб Юмсуруновича Намсараева, Цырендулма Үндүровна Намсараева, Хамаева Дулма Цыремпиловна, Дэжэд Дамбаевна Сандитова, Сэсэгма Дамбаевна Сульtimoва, Долгормаа Гомбоевна Чимитдашиева гээд саашаа үргэлжэлэ.

1944 оной зун Үхэридэ һү татаха, тоһо дараха сепараторна пункт нэгэдэ. Тогоной заводые дагшаар Дашицыренова Дыжид Дондоковна (Цырен-Баатарай эжы) томилогдоо. Шэрэм хууритай, тодогдоод байхадаа, намһаа үндэр, томо гэгшын сепараторые Гүрын Халзаан (Нима Гуревичын аба) хоёр гараараа эрьюулгшэ һэн. Жигжидэй Дариима (Шойжамсын эжы) эндэ хүдэлдэг байгаа.

Энэ точко табрад хууртани: «Бадмаа раагын улагаан сагаан үнгэтэй...» - гэхэн мүнүүдэ толгойдом орошобо. Саашань һанагдаха юумэ байхагүй. Зүб даа! Тийхэдэ дайнай жэлнүүдтэ бурханай магтаалые манай эжынэрэй хоолой нийлүүлэн, аянга туулан татадагынь гоёһоон шагнагша һэмнайбди! Хаалишад һү тушааха үсдөө Улаан булан соогоо суглардаг, халта амаржа, дуугаралсажа хуудар байһан ха юм. Магтаалы аялга заримандаа сепараторай хүнхинөөн доро эдэлдэг байгаа. В.М.Молотовой нэрэмжэтэ колхозой суутай түрүүлэгшэ, хожомоо КПСС-эй XX стездын делегат болоһон, Рабдан Цыцектуевич Банзарон ажахыгтаа эрьсэжэ ябадаг һааб даа. Тийхэдэ хаалишадые суглуулжа сутлаа хэдэг, заагүй баруун фронт дээрхи дайн байлдаанай ябаса тухай тодоор хөөрөжэ үгэдэг һэн.

Эжы хаалишан ябаа. Харин аба 1930 ондо «Улаан Сайдам» (1931 ондо «Үнэн Ажалтай» нэгтгэдэ) гэжэ артель шотогтаа тогтоолгондо хабалдаһанһаа захалаад, пенсидэ гаратаргаа колхозой хүтэлбэрлэхы албанай дунда звенодо хүдэлжэ гараа. Аба партияна бэшэ һэн. Тийхэдэ үхэрэй, хонингой бригада гээд илгардаг, мүн хүнтэй фермэнүүд өөһэдэнь бригадирнуудтай байһан. Ямпилай Еши-Доржо (Зоригтын аба), Цырендоржын Бальжинима (миши аба), Доржын Хандама (Хандама абгай), Дандарай Мэдэгэмаа (Галсанай эжы), Рандалай Чимэдэ болон бусад дайнай урдахи, дайнай жэлнүүд соо хубарижа, бэе бээе нэлгэжэ байгаа. Хангирада бригадираар хүдэлжэ гараа. Аба 1946 оной зун Хангирынгаа бригадир ажалые шэнэ ерһэн бригадир Цыренов Данза-Нимада (Баатар Данзанмаевичын аба) тушаажа үгэһэн юм. Үдэхэхөө бэшэ тээ, аба шотогтаа арба гаран жэлэй турша соо бригадир ябаа. «Бальжинима аман дээрээ түргэн, хүнтэй абаһаар лэ тоосоложо орохо, тээ сагаан сэдхэлтэй, хожомоо хоро һанажа ябахгүй, эрьсэдээд хэрэлдэһэнэ маргажархиха», - гэжэ малшад хэлсэдэг байһан.

Эрдэни БАЛЖИНИМАЕВ. (Үргэлжэлэһын хожом гараха).

оп.1, №19, материалы 1911 г.).

Кроме того, ламы-лекари занимались лечением больных по методике тибетской медицины с давних пор. Первая академическая экспедиция Российской академии во главе с Гmeliным убедилась воочию,

Фольклорно-литературные и историко-хроникальные сочинения бурят появились в XVII- начале XX вв., отметившие многие этнографические вопросы онопских хамниган. Так, напр., известный автор и главный тайша агинцев в сер. XIX в. «Прошлая история хоринских и агинских бурят»

принятием подданства он был приглашен в Москву и титулован князьями и дворянами по московскому списку. С тех пор становится известным / богатым крещенным русским / карымом от монг. хари, харим «чужой, инородный» / в России и за границей в Австралии, Китае и др. (Дамдинов Д.Г. О предках

Все эти элементы адекватности в улигерах еще раз подтверждают, что нерчинские и онопские хамниганы являлись однородными соплеменниками по происхождению киданями и языковыми особенностями от древнемонгольского периода.

И тем не менее знаменитый ученый и сам агинский бурят

ПРОСЛАВИВШИЕСЯ ОНОПСКИЕ ХАМНИГАНЫ РАЗНЫХ ПОКОЛЕНИЙ

Распространение буддизма среди онопских хамниган началось еще с V в. н.э. по Восточному Забайкалью, в т.ч. по реке Онон. Об этом написаны в исторических сочинениях китайцев, относящихся непосредственно Мангутской пещере с буддийскими молитвенными письменами на стенах у входа ее (Дамдинов Д.Г. О верованиях онопских хамниган. Улан-Удэ, 1998). Подтверждением чего представляют прославленные ламы и эмчи-ламы - знатоки буддийской религиозной литературы и лекари больных методом тибетской медицины. Так, напр., известный ученый, член-корр., собиратель фольклора монгольских народов Ц.Ж.Жамцарано записал устное предание о происхождении родового названия багшинар у онопских хамниган в 1911 г. Предок их Серид лама пошел в Тибет в самом начале XVII в. по приглашению отсюда при Гоме Джебжун-Дамба Кутухте и помог переписать золотом Ганджур и Дацджур. По окончании той работы Г-ый Джебжун-Дамба наградил его Тунгулик билигту Серид гелюна и сказал, что будешь называть себя Багшинар хошуун и подарил ему монгольского Юма. Вернувшись на родину к берегам реки Онон, он устраивал чтения канона Юм для мирян и на обо... Так что среди лам онопских хамниган вышли известные в высших кругах духовенства Тибета гелюны и другие иерархи буддийской веры еще в начале XVII в. ...Среди онопских тунгусов (хамниган) имеется порядочное количество монгольских книг Юм, насчитал до 8 томов-вариантов. У них такие тома издания Канси - часть рукописей. Тунгусы (хамниганы) читают Юм, чего у бурят (агинских) не водится. Бурцинские тунгусы (хамниганы) славятся хорошими седлами, красивой обувью (гугулом) и умением выделывать из дерева статуи, фигуры, орнаменты... Потом в Бурцинском дацане одной из святынь является статуя первого смиренца Гармаева, стоит она рядом с центральной фигурой Будды... Ульхунский дацан за последнее время прославился сооружением красивого здания (далеко по изящности сюжета рисунков Агинского дацана). А в дацане воспитывается один маленький хубилган перерожденец - свой новый будущий ширетуй. Теперь мальчику лет 11-12, даровит, очень симпатичен на вид... (Ленинградское отделение Института востоковедения РАН, архив Ц.Ж.Жамцарано, ф. 62,

задержавшись на акшинской переправе через реку Онон из-за разлива ее в августе 1735 г (до принятия буддизма в России в 1741 г.). По их указанию лама-лекарь Кушурского дацана прибыл к ним, прихватив с собой медикаменты, хирургические инструменты, бурханы, божественные книги буддизма и др. Лама-лекарь славился во всей округе и наглядно демонстрировал свое искусство врачевания. Наилучшими средствами лечения лама считает кровеносные банки, прижигания и др. Кроме того, лама-лекарь славился как превосходный окулист. В одних случаях он якобы возвращает слепым зрение посредством прикладывания, засыпания, вдвухания в глаза различных медикаментов, в других случаях, - путем хирургических операций. Из операций лама знал только одну - удаление с глаз пленку. При этой операции он пользуется тремя инструментами: крючком, иглой медным или железным лашетом, примерю одинаковыми с медными ланцетами при кровопускании. Сам лама изготавливал не только медикаменты из трав и других компонентов и все нужные хирургические инструменты. Таким образом, он являлся одновременно и терапевтом, и хирургом, и аптекарем, и кузнецом (Гирченко В. Русские и иностранцы путешественники XVII, XVIII и первой половины XIX вв. О бурятах-монголах. Улан-Удэ, 1939, с. 86, 87.). Данное событие отозвалось настоящей сенсацией и открытием для научных кругов того времени вплоть до Западной Европы. Тогда как у бурят, в основном, шаманство оставалось еще в действии. Между прочим, позже только в 1869 г. в Цугольском дацане началось изучение индотибетской медицины бурятами (Ламаизм в Бурятии. Новосибирск, 1983).

Из среды лам выделялись по своему знанию учения буддизма, незаурядному исполнительному искусству ритуального молебствия в дацанах и других священных местах и способности предсказания и хозяйствования для благополучия прихожан. Так, например, по Гунэйскому дацану относили к гегенам (переврожденцам Будды) - Цэцэн Цагаан ламу, Насанова Доржи ламу, Долгий Гэгээн) он эмигрировал в Маньчжурию в 1930-х годах и доводится родной дядей по матери д. филол. н. проф. Л. Д. Шагдарову); по Токчинскому дацану - Тарбии габжа ламу и др.

Т. ТОБОЕВ. 1872 г.

Председатель колхоза имени Ворошилова Бата-Жаргал БАДМАЕВ передает И. Сталину рапорт о победах Бурят-Монгольской республики.

являлся по своему происхождению из нерчинских дагур-монголов (нэршүү хамниган). Ведь дагуры-монголы представляли собою, также как и онопские хамниганы, одним из племен киданей-монголов и постоянно проживали в Восточном Забайкалье в бассейне реки Шилка (в Даурии) в отличие от большей части дагуров-монголов в Маньчжурии. В своей книге он писал, что предок из Хабанши Хундын - монгол сопровождал столбника и полковника Скрипицына при обозрении местности и исследовании кочевий (дагуров-монголов и онопских хамниган по Даурии) в XVI в. Сам Хабанши присвоил имя своему сыну Кидан для подчеркивания свое происхождения от киданей. За усердие в службе, неукомнительности в податях и старание в земледелии Т.Тобоеву присваивались высокие звания и удостоивались многие ордена Российского государства.

Предводитель дагуров-монголов Восточного Забайкалья (Даурии) Ган Тумур (после крещения от монгол ган тумур «сталь» образовали фамилию дворян Гантимуровых) вынужден был принять русское подданство при завоевании региона Даурии им же в XVII в. Сразу же с

Гантимуровых... Улан-Удэ, 1996).

Выдающийся бурятский ученый и собиратель фольклора монгольских народов Ц.Ж.Жамцарано записал многие улигеры агинских бурят (Хаан Хашигта мэргэн, Намуунай хаан, Саазуунай үбгэн и др.) у известного улигершина агинских бурят Базара Галданова в местности Хара-Шэбэр в 1908-1909 годах. Там же им отмечалось, что улигеры записывал у хори-бурята Базара Галданова, но эта приписка оказалась не окончательной при определении племенного состава бурят. Дело в том, что Базар Галданов являлся

приписным хори-бурятом, а на самом деле - выходцем из хамниган (нерчинских). Такое определение племенного состава выясняется из краткой записи Ц.Ж.Жамцарано в начале каждого улигера. Так, напр., в улигере «Саазуунай үбгэн» сказано, что записал у тунгуса Б.Галданова в ноябре 1908 г. В улигере «Хаан Хашигта мэргэн» - от крещеного бурята Б.Галданова. При этом сам Б.Галданов не скрывал свою прямую принадлежность к хамниганам нерчинским: улигер «Шэбжэлтэ мэргэн» он запомнил у нерчинского хамнигана 44 года назад.

Кроме того, улигеры онопских и агинских бурят и хамниган однотипны по сюжетам и потому у них много адекватных моментов. К примеру взять, много монголизмов: лугаа (луугаа), как аффикс орудного падежа - Мэньелэн лугаа (луугаа) - Мэньелэнтэй; - төөнэ - тэгшэ төөнэ ябахынш тулөө» без эксцессов съездить тебе»; - умдаха-үлдэхэ, умдаха сагтаа «когда проголодаешься» и т.д. Встречаются одинаковые речитативы улигеров:

Алтанжоо., нээхинжоо Алтан дээрээ нээхинжоо; Хэхүүдээр, хэхүүдээр Хэхүүдээрэн дээрэнхүй т.д.

Ц.Ж.Жамцарано напрасно п р и д е р ж и в а л с я шовинистической тенденции русских, ассоциировав онопских и нерчинских хамниган - степных стунгусами - тунгусо-маньчжурской народностью, таежниками и оленеводами.

В 1930-х годах в период коллективизации сельского хозяйства в СССР многие труженики колхозов добились больших успехов в деле разведения животноводства, увеличения посевной площади и получения хорошего урожая. Передовики колхозного производства того времени присутствовали на приеме делегации трудящихся Бурят-Монгольской АССР руководителями партии и правительства в Кремле в январе 1936 г. В числе награжденных орденами оказались буряты из хамниганского поколения: орденом Ленина - Бадмаев Бата-Жаргал Бадмаевич - председатель колхоза им. Ворошилова и орденом «Знак почета» - Цыренов Радна Цыренович - чабан колхоза им. Ягоды Улан-Онопского аймака. После того знаменательного события Бадмаев Б-Ж.Б. был переведен в Агинский окружок, а затем стал председателем колхоза в Цокто-Ханги. Он же был избран первым депутатом Верховного Совета СССР от Агинского округа в 1937 г. Б-Ж.Б.Бадмаев родился в 1892 г. в с. Узон и умер в 1964 г. и воспитал 6-х детей.

Созидательный труд советских людей был прерван грозной Великой Отечественной войной в 1941 г. На войне весь советский народ встал на защиту отечества. На фронтах войны и в тылу отличились наши земляки. Напр. Базар Ринчинович Ринчино с 1913 г.р., из улуса Шара-Хундуй Агинского автономного округа. Родители его кочевали со скотом по степи в низовьях рек Аги, Онона и Нерчи Читинской области. Базар Ринчино до войны работал учителем в с. Зуткулей после окончания Агинского педучилища. На фронте с 1941 г. при освобождении Украины Б.Ринчино посмертно получил звание «Герой Советского Союза» за проявленное мужество против фашистов в 1944 г. Из краткого эссекурса в его биографию видно, что родители Б.Ринчино были выходцами из нерчинских хамниган.

Дашинима ДАМДИНОВ, ветеран войны и труда.

(Окончание следует).

Бато-Доржо Гончикович Согномов родился 14 октября 1946 года в с.Ушхайта Кижингинского района. После окончания средней школы с золотой медалью поступил на химический факультет Томского университета. Кандидат химических наук. Работал в институтах Улан-Удэ и Хабаровска. Имеет 38 научных трудов. Автор многих публикаций в СМИ по проблемам экологии, истории и философии.

После покорения могущественной империи Хорзмшаха в 1225 году, в год курицы, Чингисхан прибыл в Каракорум - молодую, шумную столицу своего необъятного улуса. Он был на вершине своей славы, но это не приносило успокоения в мячущуюся душу. В его душу вкрались мысли о неизбежной смерти. Он старался гнать от себя эти иссушающие душу мысли. Если днем он усилием воли отгонял эти мысли, то ночью они возвращались к нему вновь и вновь. Ох, как много он ждал от встречи с даосским мудрецом Чан Чунем, тайне надеясь, что даос укажет путь к продлению его жизни. Конечно, он не надеялся на какое-нибудь волшебное снадобье для бессмертия. Своим трезвым холодным умом он понимал всю тщету этих надежд. Как быстро пролетели годы его жизни. Непредвиденно было оглянуться, не спеша подумать о пережитом. Казалось, совсем еще недавно он, не зная усталости, обходясь лишь коротким сном, мог вести своих воинов в сражения. Днем он пристально всматривался в стройных, сильных хэшиктенов¹, у которых все еще было впереди.

По велению Вечного Синого Неба он сделал много за свою жизнь. Он принес мир и порядок на древнюю землю монголов. Он создал огромную империю, соединив Восток с Западом. Не зря ведь в Каракорум стекаются огромные толпы купцов со всех сторон света. Порой кажется, что иноземных купцов больше, чем коренных монголов.

Да, старый каган чувствует, как силы потихоньку покидают его. Теперь его не гнет в юрты молодых жен и наложниц. Только иногда он засиживается у старой верной Борте. Они молча попивают свежий кумыс, лишь изредка перебрываясь отдельными фразами. Порой их мысли текут совершенно одинаково. Голос Борте «А помнишь, Тэмуджин, тот случай...» тут же возвращает его память к далеким-далеким дням. Как много весен пролегло между юной, улыбчивой истройной Борте и толстой, слегка обрюзгшей, с седыми волосами старухой.

В ночи, когда ему не спалось, Чингисхан старался уноситься к тем далеким дням, когда он побеждал, казалось бы, непобедимых своих врагов.

Чего стоило одно только вышагивание, как снег в летний зной, выступление против него его вчерашнего союзника и названного отца Ван-хана, соединившегося со всеми его врагами, включая неутомимого, талантливого в ратных делах Джамуху. И родичи его предали. Побежали со своими воинами к Ван-хану. Он сам, все его ханство были на волосок от гибели!

Эта славная битва в урочище Халанджик-Алатэ! Он сам выбрал место репатающего сражения. Многочисленному войску Ван-хана не развратиться. Хан кэрэитов выстроил своих воинов очень плотно, как бы готовясь к обороне. А ведь он превосходил его в живой силе раза в четыре! Казалось, что Ван-хан, его сын Нилха-Сангун, его недруг Джамуху, его родичи-предатели чего-то побаивались.

Он тогда бросил в центр войск Ван-хана тяжеловооруженную кошицу из неустрашаемых урутов и мангутов под предводительством Джарчи и Худара. Его тысячи, словно копы, все глубже вгрызались в рыхлое, разноплеменное войско Ван-хана. В этой ожесточенной битве его воины, его сподвижники Боорчу и Джэлме, Субудэй-Багатур и Джэбэ, его братья дрались с яростью обреченных. Его багатуры ранили Нилха-Сангуна, чуть не прорвались к голубому шатру Ван-хана, где развевались туги² кэрэитского правителя. Только огромное численное превосходство спасло Ван-хана от поражения. Хотя он тогда и отступил, прекрасно понимая, что для решительной победы над Ван-ханом ему не хватает сил, эта битва вселила в него веру в свои силы, в свой воинский талант.

Однажды краем уха Чингисхан услышал беседу молодых хэшиктенов о том, что недалеко от орду³ появились небольшие стада куланов. И ему захотелось поохотиться на этих стремительных и гордых животных. Мудрец Чан Чунь предостерегал его от участия в охотах. Он долгое время как бы забыл про свое любимое занятие. С детских лет у него непобедимая страсть к охоте! На этот раз каган не захотел побороть свое искушение.

Взяв с собой десять хэшиктенов в качестве загонщиков, Чингисхан поехал на охоту. Хэшиктены с юных лет участвовали в зэгэтэ-аба⁴, и охота для них являлась любимым развлечением.

Широкогрудый, широкоспинный иноходец Чингисхана шел размеренно и быстро. Молодым хэшиктенам, чтобы не отстать от кагана, приходилось

иногда переходить на рысь.

Степь, окаймленная небольшими печальными холмами, казалась совершенно пустынной. Кое-где островки харганы. Равномерно колышутся белые метелки дэрисуна⁵, да изредка ветер гонит клубки перекати-поле.

«Вот и еще одно лето пролетело, - мелькнуло в голове Чингисхана, - суждено ли ему встретить еще одно лето?»

«ПОСЛЕДНИЙ ПОХОД ЧИНГИСХАНА»

Главы из исторической повести

Может, душа его умчится к тенгриям, и он так и не успеет закончить самое неотложное дело».

А самым неотложным своим делом старый каган считал уничтожение тангутского государства, которое цзиньцы именовали Си Ся. Его даниник, правитель Тангута, которого поданные лествие величают Бурханом¹, перед сартаульским походом отказал ему в посылке вспомогательных войск. Этого вероломства Чингисхан не забывал никогда. Этот поступок тангутского правителя равнозначен предательству. И согласно его же «Великому Джасаку²» это требовало отмщения.

Вскоре после прибытия в Каракорум Чингисхан собрал своих орхонов³ и поставил перед ними задачу тщательной подготовки похода на Тангут. На Субэдэ-Багатура он возложил задачу согласования усилий орхонов и юрт-джи⁴.

Бесспорно, среди его орхонов самым талантливым был покойный Мухали. А ведь он был моложе его. Не успел он закончить покорение империи Алтан-хана. А кто же продолжит его дело? После долгих раздумий Чингисхан пришел к выводу, что с этим трудным делом успешно справится Субудэй-Багатур. Да, Субудэй ставопится великим орхоном. Чего стоят его победы вместе с Джэбэ над грузинцами, алапами и, особенно, над объединенным войском кипчаков и храбрых урусов на Калке!

Он часто вызывал Субудэй-Багатура в свою юрту. Обсуждали не столько предстоящий тангутский поход, сколько окончательное покорение империи Алтан-ханов.

Однажды в кругу близких орхонов Чингисхан высказал им свои мысли об окончательном покорении государства Цзинь: «Субудэй-Багатур показал себя зрелым, непобедимым орхоном. Пусть он будет главным во всех военных делах в пределах Цзинь. Задача окончательного покорения государства Алтан-ханов дело не легкое, но достижимое. Вы знаете, что лучшие цзиньские войска находятся у неприступной крепости Тункуан, что на Желтой реке⁵. Внезапным нападением их не уничтожить. Надо договориться с государем империи Сун о свободном проходе наших войск. Согласие Сун, наверняка, последует, ибо империя Цзинь является для них злейшим врагом. Необходимо выступить с южного направления на Бяньян, южную столицу Алтан-хана. Государь Цзинь просто вынужден будет снять войска из района Тункуана и спешно их направить на выручку своей столицы. Одновременно вести наступление с севера, из областей, уже покоренных нами. Вы прекрасно понимаете, в каком жалком состоянии придут цзиньские войска, преодолевшие более тысячи ли⁶ по пустынной местности. Их надо постараться уничтожить прямо на марше, так, как армию шаха Мухаммеда близ Бухары. И взять приступом Бяньян! И захватить в плен императора Цзинь! Тогда вопрос окончательного покорения империи Цзинь будет решен раз и навсегда!»

Чингисхан отчетливо понимал, что ему уже не доведется лично вести свои непобедимые тумены в южные пределы Цзинь.

Мирная жизнь в орду его тяготила. Другим старикам доставляет огромную радость возня с внуками,

доставляет немалое удовольствие воспоминания в кругу друзей подвигов молодости за чашкой, другой свежего кумыса или подогретого архи⁷. А ему скучна мирная жизнь.

Зоркие глаза Чингисхана заприметили вдаль небольшое стадо куланов. Он приостановил бег своего иноходца и подозвал десятника Амгалапа. Цепкая память кагана удерживала имена всех десятников, сотников и многих рядовых хэшиктенов его личного тумена. Он руководствовался тем, что надо знать тех, кому доверяешь охрану твоей жизни, покой орду и улуса.

Увидев взмах руки кагана, десятник подлетел к кагану.

- Десятник Амгалап! Ты видишь куланов? - спросил старый каган. Амгалап тщетно вглядывался вдаль, но никаких куланов не обнаруживал. Чингисхан удовлетворенно усмехнулся и начал объяснять Амгалапу порядок облавы. Они с Амгалапом должны направиться к дальнему холму, под прикрытием которого с подветренной стороны будет поджидать куланов. Остальным необходимо было медленно и осторожно затянуть петлю облавы и направить куланов в их сторону.

Не спеша старый каган с Амгалапом добрались к подножию холма, на плоской вершине которого среди высоких стеблей дэрисуна виднелись холмики земли от вырытых нор тарбаганов. Осеннее солнце медленно клонилось к закату. Холодные осенние небеса как бы слегка поблекли.

Чингисхан медленно вытаскивал из саадака свой тяжелый, необычайно упругий, скрепленный рогом, лук, и как бы прищипываясь, натянул тугую тетиву. Потом положил стрелу и взглянул на своего молодого спутника. Тот был уже наготове. Нетерпение и азарт читались в его глазах.

Медленно тянулось время. И вдруг они услышали крики загонщиков, потом нарастающий топот стремительно мчащихся куланов. Радостное нетерпение охватило Чингисхана. Он постарался унять внутреннюю дрожь. Чуть задержал дыхание. Пришел волнующий момент - вот-вот из-за холма выскочат быстрые, как ветер, куланы, и его стрела полетит в цель. И все же появление куланов показалось песколито неожиданным. Выскочивший из-за холма вожак, будто что-то учуяв, круто взял в сторону от них. Чингисхан выстрелил, почти не прицеливаясь. Вслед за ним выстрелил Амгалап. Два кулана, будто наткнувшись на певидимую преграду, кувыркнувшись, упали. Чингисхан спешно вытаскивал вторую стрелу и бросился вслед за стремительно удаляющимися животными. Расстояние между ними и стадом все увеличивалось. Чингисхан натянул свой тугой лук, и тщательнее прицелившись в последнего кулана, выпустил стрелу. Но его стрела не догнала кулана, воткнувшись в землю в шаге позади от животного.

«Да, нет уже прежней силы в руках», - с досадой подумал каган. Мудрый Чан Чунь предостерегал его от излишнего волнения, связанного с охотой. Нет, не готов он ради продления своих дней полеживать на мягком соболевом ложе.

Подбегавшие хэшиктены быстро разложили костер, ловко разделали туши куланов и стали поджаривать на углях кусочки печени и мяса. Чингисхан с удовольствием поел кусочки сыровой печени. Запил кумысом из берестяного туюска.

Возвращаясь в орду, Чингисхан вдруг понял, что ему хочется самому вести свои тумены в поход. Возможно, это будет его последний поход.

1 хэшиктен - воин личной гвардии Чингисхана

2 туги знамена

3 орду - ставка кагана

4 зэгэтэ-аба - облавная охота

5 дэрисун - степной ковыль

1 Бурхан - степной бог (так именовали монголы императора Си Ся)

2 Великий Джасак - более известная как Белая Яса-свод законов Чингисхана

3 орхоны - воеводы, полководцы

4 юрт-джи - сотрудники Генштаба, занимающиеся

детальной разведкой противника

5 Желтая река - река Хуанхэ

ли - китайская мера длины, приблизительно равная 500м

7 архи - молочная водка

тарбаганы - крупные степные сурки, которые водятся в Монголии, в Забайкалье.

(Продолжение следует).

27 ПОНЕДЕЛЬНИК

ОРТ
7.00 Телеканал «Доброе утро»
10.00 Новости
10.15 «Нежный яд». Сериал
11.15 Пока все дома
11.45 Как это было. «Тайна советского стелса. 1984 год»
12.25 Вкусные истории
12.30 Сериал «Новые приключения Синдбада»
13.00 Новости
13.15 Время футбола
13.40 «Цивилизация»
14.10 Сериал «Россия молодая». 6-я серия
15.30 Программа «Вместе»
16.00 Новости
16.20 М/с «Охотники за привидениями»
16.45 Что да как
17.00 Звездный час
17.25 ...До шестнадцати и старше
18.00 «Нежный яд». Сериал
19.00 Новости
19.20 «С легким паром!»
19.50 «Ералац»
20.00 Ищу тебя
20.40 Погода
20.45 Сериал «Огнем и мечом»
21.45 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Время
22.40 «Секретные материалы»
23.35 Взгляд
24.00 Новости
00.45 «Земфира. Первый альбом». Концерт в Риге
RTP
07.00 8.00, 9.00, 10.00 ВЕСТИ
07.20 - 10.20 Доброе утро, Россия!
09.20 Телеспецназ: «Дежурная часть»
09.35 СЕМЕЙНЫЕ НОВОСТИ
10.20 «Квантовая медицина»
10.35 «Пых - Волшебный Дракон». Мультфильм
11.00 «Гомеопатия и здоровье»
11.20 «Цыганка»
12.05 «Санта-Барбара»
13.00 РУССКОЕ ЛОТО
13.40 «Крот в пустыне». "Крот-фотограф". Мультфильм
14.00 ВЕСТИ
14.35 «Крот в городе». Мультфильм
15.05 «Черная жемчужина»
15.50 «Дикий ангел»
18.40 «Планета Земля»
17.35 «Магазин на диване»
18.00 ВЕСТИ
БУРТСКОЕ ТВ
18.20 К 55-летию Победы. «Песни, пришедшие с войны»
18.30 Гороскоп
18.35 Концерт
18.50 Клип-риэлт
18.55 Гороскоп и прогноз погоды
19.00 Байгал
19.15 «Буряад орон»
19.45 «Угольщики Бурятии»
19.55 «Панорама».
20.10 Клип-риэлт

20.15 Реклама
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Рек-тайм
РОССИЯ
21.00 ВЕСТИ
21.50 X/ф «Проклятие древней гробницы». 1-я серия
22.50 Детектив «Подделка» (США)
00.00 ВЕСТИ
00.30 «Подделка». Продолжение
01.05 «Футбол + ТВ»
02.00 ТЕЛЕСПЕЦНАЗ: «Дежурная часть»
02.15 «Магазин на диване»
ТИВИКОМ
08.50 «Диалог» А. Кушнарева
09.00 «Верность любви», сериал
10.00 Телемаркет
10.20 Недвижимость
10.30 «За гранью возможного»
12.35 «Си Квест»
13.30 Телемагазин
13.30 «Сеньора», сериал
13.30 «Незабываемая», сериал
13.30 «Планета монстров»
16.30 «Приключения Швейцарской семьи Робинсон», сериал
17.00 «Из жизни женщины»
18.00 «Я люблю Люси», сериал
18.30 Прогноз погоды
18.35 Телемаркет
18.50 Музыкальные поздравления
19.20 Календарь работ от А. Кушнарева
19.30 «За гранью возможного»
20.30 Сейчас
20.40 «Автоэкспресс»
21.10 Прогноз погоды
21.15 Телемаркет
21.25 Недвижимость
21.30 «Процой», шпана замоскворецкая, драма
23.45 Сейчас
23.55 Прогноз погоды и Глобальные новости
00.05 «Лучшие матчи НХЛ» - «Лос-Анджелес Кингз» - «Бостон Брюинз»
01.15 «Страсти по Соловьеву»
АРИГУС
11.00 Формула успеха. Нон-стоп лист
11.20 «ТУМЭР МОРИН» представляет
11.30 Клево!
11.50 День за днем
13.40 Дорожный патруль
14.00 Новости
14.10 Джеки Чан в боевике «Бесстрашная гитара -2»
15.45 ТР КСК ЗММК
16.00 Выборы 2000
16.15 Погода
16.20 Скандалы недели
16.50 Катастрофы недели
17.40 ТР КСК ЗММК
18.00 Выборы 2000
18.10 Победоносный голос верующего
18.40 «ТУМЭР МОРИН» представляет
18.50 Музыкальный подарок
19.20 Торговый ряд КСК ЗММК

19.30 Восточный экспресс
19.45 Метеопрогноз
19.50 Формула успеха. Нон-стоп лист
20.10 Алле, народ
20.30 Т/с «Никто, кроме тебя»
21.15 Формула успеха. Нон-стоп лист
21.35 Вы-очевидец
22.30 «ТУМЭР МОРИН» представляет
22.40 Восточный экспресс
22.55 Метеопрогноз
23.00 Т/с «Игра-убийца» 5 с
23.50 Дорожный патруль
ОТБ
9.00 М/с «Космические спасатели лейтенанта Марша»
09.30 Мультфильм
10.00 Музыка на СТС
10.20 Рек-парад
10.30 Т/с «Удивительные странствия Геракла»
11.30 Т/с «Беверли Хиллз 90210»
12.20 Рек-парад
12.30 Т/с «Мелроуз Плейс»
13.30 Т/с «Порт - Чарльз»
14.30 Музыка на СТС
14.50 Рек-парад
15.00 Комедия на СТС: «Фантастическая девушка»
15.30 Комедия «БЛОССОМ»
16.00 Мультфильм
16.30 Мультсериал «Приключения Вуди и его друзей»
17.00 Мультсериал «Каспер»
17.30 Мультсериал «Космические спасатели лейтенанта Марша»
18.00 Т/с «Команда А»

19.00 Т/с «Частный детектив Магнум»
19.50 Рек-парад
20.00 «20.00»
20.30 Клип-презент
20.50 Товарный ряд
21.00 Т/с «Зена - королева воинов»
21.50 Рек-парад
22.00 Т/с «Удивительные странствия Геракла»
23.00 Многосерийный художественный фильм «Шелковые сети»
НТВ
08.00 «Итоги: ночь после выборов»
10.10 «Впрок»
10.25 Мир кино. Фантастический фильм «Воины-роботы» /США/
12.00 Мир кино «Она написала убийство» /США/
13.25 «Старый телевизор» вспоминает: «Место встречи изменить нельзя»
15.00 «Сегодня»
15.25 Сериал «Улицы разбитых фонарей-II» «Раритет»
16.20 «Солншие родители»
17.35 Сериал «Лоис и Кларк. Новые приключения супермена» /США/
18.25 «Интересное кино»
18.40 «Впрок»
18.50 «Криминал»
19.50 Сериал «Любовь и тайны Сансет Бич» /США/

20.00 Мультфильм «Контакт»
20.10 Премьера НТВ. Геннадий Хазанов «Жил был я»
21.00 «Сегодня»
21.35 «Совершенно секретно. Информация к размышлению»
22.35 «Куклы»
22.45 «Третий тайм». Программа С. Шустера
23.35 Профессия-репортер. Ольга Надточей «Требуются женщины»
00.00 «Сегодня»
00.40 Герой дня
01.00 Наше кино. Сергей Рехтерев, Зинаида Шароко и Юрий Кузнецов в фильме Дмитрия Светозарова «Арифметика убийства»
РАДИО
6.12 Радиожурнал «Земля родная»
6.37 Информационная, объявления
6.50-7.00 Передача «Будни энергетиков Бурятии»
7.12 Объявления
7.20 Программа «Анфас»
7.40 Радиостудия «Биракан»
12-12.10 Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
19.12 Республиканские известия (на бур. яз.)
19.27 Объявления
19.30 Республиканские известия (на русс. яз.)
19.45 Передача из фондов радио

ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТР «БАЙКАЛ»
Лицензия 245-ОК от 5.09.97 г.
Бельевой трикотаж детск., взросл., г. Москва, низкие цены,
мужское теплое белье: кальсоны, трико х/б, детское, взрослое,
рейтузы п/ш, детские и взрослые, г. Москва
колготки п/ш, 3 вида, леггенсы, Москва, Смоленск ----- 48 руб.,
колготки х/б, Москва, Смоленск ----- 36 руб.,
колготки эластик, женские, Москва, Смоленск ----- от 12 руб.,
колготки х/б детские (все размеры), Москва ----- от 15 руб.,
носки х/б, п/ш детские, мужские, Санкт-Петербург - от 4,9 руб.,
сапоги суконные, Омск, дет., жен. и муж., с мехом ----- 178 руб.,
обувь комнатная мужская, женская (низкие цены)
ботинки и п/ботинки кож. на девочке, г. Новосибирск -- от 409 руб.,
сапоги зимние на девочке, 6 моделей ----- от 375 руб.,
сапоги зимние на мальчиков, 4 модели ----- от 398 руб.,
туфли школьные кож. на мальчиков, г. Новосибирск -- от 298 руб.,
туфли мужские кожаные, г. Омск, г. Новосибирск ----- от 396 руб.,
Ул. Сахьяновой, ба, остановка «ПОШ», геологический институт,
вход с обратной стороны, тел. 33-43-86. Без выходных.
Ул. Гагарина, 37, тел. 26-30-87 (напротив м-на «Юбилейный»).

ЗАУДИНСКИЙ МЕЛЬКОМБИНАТ
ЗАКУПИТ ДОРОГО
продовольственную,
фуражную тиеняцу - 2р. 80 к.,
ячмень - 2 р. 60 к.,
гречиху - 4р., овес - 1р. 60 к.,
рогачь - 2р.
33-32-46,
ТЕЛ: 33-27-38,
33-30-86
Обращаться: РБ, г. Улан-Удэ, ул. Пищевая, 1 «А».

ИМЕЮ ГРУЗ
в Иркутскую, Читинскую
области, Саха-Якутию,
ищу попутный автотранспорт
Тел. дисп.: 21-62-62

Нашу любимую маму Цындыму Пурбуевну Галтаеву (с. Харбаты, Тункинского района) поздравляем с Днем рождения! Желаем крепкого здоровья, мира и спокойствия.
Дочери Наташа, Дарима.

Утерянный студенческий билет N95017
Бадмадоржиевой
Даримы Бадмадоржиевны
считать недействительным.

РЕКЛАМА, ОБЪЯВЛЕНИЯ, ПОЗДРАВЛЕНИЯ. ТЕЛЕФОН РЕКЛАМНОГО ОТДЕЛА (301-2) 21-62-62, ФАКС: 21-50-96. E-mail: unen@burnet.ru.

БУРЯТСКИЙ РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ТЕАТР КУКОЛ «УЛЫГЭР»
РЕПЕРТУАР НА МАРТ 2000Г.
В дни школьных каникул с 25 марта по 2 апреля театр кукол «Улыгэр» представляет неделю «ТЕАТРИ ДЕТИ»
Б рамках этой недели будут проводиться беседы об истории театра, о видах и жанрах искусства, знакомство с ведущими актерами-кукловодами, а также игры и конкурсы.
23. 26 марта «Гусепок» начало в 14.00
24. 31 марта «Клоуны и куклы» начало в 10.30 (эстрадно-цирковая программа) и 14.00
29. 30 марта Школа-студия «Азарт» начало в 12.00 представляет «Сказка из ракушки» (морская пластическая фантазия) и 14.00
1. 2 апреля «Клоуны и куклы» начало в 14.00 (эстрадно-цирковая программа)
НАЦ АДРЕС: ул. Ленина, 46.
Телефоны: 21-22-92, 21-37-64.
Цена билета 10 рублей.
Билеты продаются в кассе театра и в киосках «Ново-табак»

ПРОДАЮ:
Кофейный сервис на 6 персон производства Германии.
Тел: 21-62-62 (в раб. время).
Обои по 28 руб. - Москва, по 37 руб. - Гомель (возле Восточных ворот).
На запчасти м/а «Мазда - Бонго» 1989 г. Тел.: 34-72-58.
Гараж капитальный в 3-х уровнях в п. Энергетик. Цена 20 тыс. руб.
Тел.: 25-94-16 (после 18.00 ч.).
Нитрокраску черную. Цена 30 руб за кг. Тел.: 25-94-16 (в вечернее время).
Участок 10 соток (п.Исток). Тел.: 33-81-56.

18.35 Телемаркет
18.40 Музыкальные поздравления
18.50 Календарь работ от А. Кушнарева
19.30 «За гранью возможного»
20.30 Сейчас
20.45 Телебизра
21.00 Прогноз погоды
21.05 Телемаркет
21.20 П р о г н о з а
«Недвижимость»
21.30 «Небеса в огне», боевик
21.40 Сейчас
21.50 Прогноз погоды и глобальные новости
00.00 «Досье инспектора Павардена», сериал
01.00 «Страсти по Соловьеву»
АРИГУС
11.00 Т/с «Дежурная аптека»
11.30 Формула успеха. Нон-стоп лист
11.45 День за днем
13.45 Дорожный патруль
14.00 Новости
14.10 X/ф «Падение»
15.50 Погода
15.55 Телемагазин
16.00 Новости
16.05 Т/с «Си-фактор»
17.00 Т/с «Иллюзия убийства»
17.45 ТР КСК ЗММК
18.00 Читалень
18.05 Победоносный голос верующего
18.35 «ТУМЭР МОРИН» представляет
18.45 Музыкальный подарок
18.50 Торговый ряд КСК ЗММК
19.30 Восточный экспресс
19.45 Метеопрогноз
19.50 Формула успеха. Нон-стоп лист
20.10 Алле, народ
20.30 Т/с «Никто, кроме тебя»
21.20 Формула успеха. Нон-стоп лист
21.40 ТР КСК ЗММК
21.50 Амба-ТВ
22.20 Т/с «ТУМЭР МОРИН» представляет
22.30 Восточный экспресс
22.45 Метеопрогноз
22.50 Т/с «Иллюзия убийца». 1 с
23.40 Дорожный патруль
ОТБ
09.00 М/с «Космические спасатели лейтенанта Марша»
09.30 Мультфильм
10.00 «Новости»
10.20 Рек-парад
10.30 Т/с «Удивительные странствия Геракла»
11.30 Т/с «Беверли Хиллз 90210»
12.40 Рек-парад
12.40 Т/с «Мелроуз Плейс»
13.30 Т/с «Порт - Чарльз»
14.30 Музыка на СТС
14.50 Рек-парад
15.00 Комедия на СТС: «Фантастическая девушка»
15.30 Комедия «БЛОССОМ»
16.00 Шоу-бизнес
16.30 Мультсериал «Приключения Вуди и его друзей»
17.00 Мультсериал «Каспер»
17.30 М/с «Космические спасатели лейтенанта Марша»

18.00 Т/с «Команда А»
18.00 Т/с «Частный детектив Магнум»
19.50 Рек-парад
20.00 «20.00»
20.30 «Товарный ряд»
20.30 Клип-презент
21.00 Т/с «Зена - королева воинов»
21.50 Рек-парад
22.00 Т/с «Удивительные странствия Геракла»
23.00 Сериал «Шелковые сети»
НТВ
08.00 «Сегодня»
08.40 «Интересное кино»
08.50 «Золотые деньги»
09.00 «Сегодня»
09.15 Мультфильм «Карданный вал»
09.25 «Криминал»
09.40 «Впрок»
09.55 «Совершенно секретно. Информация к размышлению»
11.00 «Сегодня»
11.25 Сериал «Любовь и тайны Сансет Бич» /США/
12.10 «ТРЕТИЙ ТАЙМ». Программа С. Шустера
13.00 «Сегодня»
13.25 «Старый телевизор» вспоминает: «Место встречи изменить нельзя»
15.00 «Сегодня»
15.25 «Путешествия натуралиста»
15.55 «В нашу гавань заходили корабли»
17.00 «Сегодня»
17.30 «Футбольный клуб»
18.35 «Интересное кино»
18.40 «Впрок»
18.50 «Криминал»
19.50 Сериал «Любовь и тайны Сансет Бич» /США/
20.00 «Фитиль»
20.10 Премьера НТВ. Геннадий Хазанов «Жил был я...»
21.00 «Сегодня»
21.35 Час сериала. «День рождения буржуй»
22.35 «Двое»
23.25 «Криминал»
00.00 «Сегодня»
00.40 Герой дня
01.00 «Антропология»
РАДИО
6.12-7.00 Программа «Утро Бурятии»
7.12 «Новости» «Короткой строкой». Объявления
7.30 «Номын хүрдэ» - «Колесо»
7.35 «Как живешь ветеран?». Беседа с Управляющим отделением Пенсионного фонда РФ по РБ А.С. Ковалевым
7.50-8.00 «Орёл» - «Вершина»
12.00-12.10 Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
19.12 Республиканские известия (на бур. яз.)
19.27 Объявления
19.30 Республиканские известия (на русс. яз.)
19.45-20.00 «Радиобиблиотека». Стихи О.Ивановой

28 ВТОРНИК

ОРТ
16.00 Новости
16.20 Мультсериал «Охотники за привидениями»
16.45 Один дома
17.00 Одинокие гладиаторы в программе «Царь горы»
17.25 ...До шестнадцати и старше
18.00 «Нежный яд». Сериал
18.30 Смехопанорама
18.50 Мы и время
19.00 Погода
19.45 Впервые на телевидении. Сериал «Огнем и мечом»
21.45 «Спокойной ночи, малыши!»
22.50 X/ф «Муж собаки Баскервилей»
00.00 Сергей Эйзенштейн в программе «Цивилизация»
00.30 Новости
RTP
07.00 8.00, 9.00, 10.00 ВЕСТИ
07.20 Доброе утро, Россия!
09.20 Телеспецназ: «Дежурная часть»
09.35 СЕМЕЙНЫЕ НОВОСТИ
10.20 «Квантовая медицина»
10.35 «Пых - Волшебный Дракон». Мультфильм
11.00 «Гомеопатия и здоровье»
11.20 «Цыганка»
12.05 «Санта-Барбара»
13.00 РУССКОЕ ЛОТО
13.40 «Крот в пустыне». "Крот-фотограф". Мультфильм
14.00 ВЕСТИ
14.35 «Крот в городе». Мультфильм
15.05 «Черная жемчужина»
15.50 «Дикий ангел»
18.40 «Планета Земля»
17.35 «Магазин на диване»
18.00 ВЕСТИ
БУРТСКОЕ ТВ
18.20 «Улгур». «Хуктэвун». (День пленеводов в с.Иенгра Республики Саха). Часть 2-ая
18.20 Гороскоп
18.25 «Ее драгоценности». К юбилею ветерана БТРК, режиссера М.М.Цытхеновой.
18.50 Гороскоп и прогноз погоды.
18.55 Клип-риэлт
19.00 Время выбора. Трибуна Худеев и Юган. Худеев ажахын мэргэжлээдэй бэлдэлгэ
20.00 Будни энергетиков
20.10 Клип-риэлт
20.15 Реклама
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Рек-тайм

Волшебный Дракон в Стране пжклов. Мультфильм
11.00 «Гомеопатия и здоровье»
11.20 «Цыганка»
12.05 «Санта-Барбара»
13.00 РУССКОЕ ЛОТО
13.40 «Крот в пустыне». "Крот-фотограф". Мультфильм
14.00 ВЕСТИ
14.35 «Крот в городе». Мультфильм
15.05 «Черная жемчужина»
15.50 «Дикий ангел»
16.40 «Планета Земля»
17.35 «Магазин на диване»
БУРТСКОЕ ТВ
18.00 «Улгур». «Хуктэвун». (День пленеводов в с.Иенгра Республики Саха). Часть 2-ая
18.20 Гороскоп
18.25 «Ее драгоценности». К юбилею ветерана БТРК, режиссера М.М.Цытхеновой.
18.50 Гороскоп и прогноз погоды.
18.55 Клип-риэлт
19.00 Время выбора. Трибуна Худеев и Юган. Худеев ажахын мэргэжлээдэй бэлдэлгэ
20.00 Будни энергетиков
20.10 Клип-риэлт
20.15 Реклама
20.20 Рек-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Рек-тайм

РОССИЯ
21.00 ВЕСТИ
21.50 X/ф «Проклятие древней гробницы». 2-я серия
22.50 «Круглая Дата». Георгий Жженов - 85 лет
23.20 «Золотая Маска». Церемония вручения Национальной театральной премии
00.00 ВЕСТИ
00.30 «Золотая Маска». Продолжение
01.35 ТЕЛЕСПЕЦНАЗ: «Дежурная часть»
01.50 «Магазин на диване»
ТИВИКОМ
09.00 Прогноз погоды
09.05 «Верность любви», сериал
10.05 Телемаркет
10.15 Календарь работ от А. Кушнарева
10.20 Недвижимость
10.30 «За гранью возможного»
10.30 Прогноз погоды
11.35 «Семья напрокат», х/ф
13.30 М/ф
13.30 Телемагазин
14.30 «Сеньора», сериал
15.30 «Незабываемая», сериал
16.30 «Планета монстров», м/с
17.00 «Приключения Швейцарской семьи Робинсон», сериал
17.30 «Из жизни женщины»
18.00 «Я люблю Люси», сериал
18.30 Прогноз погоды

21.00 ВЕСТИ
21.50 X/ф «Проклятие древней гробницы». 2-я серия
22.50 «Круглая Дата». Георгий Жженов - 85 лет
23.20 «Золотая Маска». Церемония вручения Национальной театральной премии
00.00 ВЕСТИ
00.30 «Золотая Маска». Продолжение
01.35 ТЕЛЕСПЕЦНАЗ: «Дежурная часть»
01.50 «Магазин на диване»
ТИВИКОМ
09.00 Прогноз погоды
09.05 «Верность любви», сериал
10.05 Телемаркет
10.15 Календарь работ от А. Кушнарева
10.20 Недвижимость
10.30 «За гранью возможного»
10.30 Прогноз погоды
11.35 «Семья напрокат», х/ф
13.30 М/ф
13.30 Телемагазин
14.30 «Сеньора», сериал
15.30 «Незабываемая», сериал
16.30 «Планета монстров», м/с
17.00 «Приключения Швейцарской семьи Робинсон», сериал
17.30 «Из жизни женщины»
18.00 «Я люблю Люси», сериал
18.30 Прогноз погоды

18.00 Т/с «Команда А»
18.00 Т/с «Частный детектив Магнум»
19.50 Рек-парад
20.00 «20.00»
20.30 «Товарный ряд»
20.30 Клип-презент
21.00 Т/с «Зена - королева воинов»
21.50 Рек-парад
22.00 Т/с «Удивительные странствия Геракла»
23.00 Сериал «Шелковые сети»
НТВ
08.00 «Сегодня»
08.40 «Интересное кино»
08.50 «Золотые деньги»
09.00 «Сегодня»
09.15 Мультфильм «Карданный вал»
09.25 «Криминал»
09.40 «Впрок»
09.55 «Совершенно секретно. Информация к размышлению»
11.00 «Сегодня»
11.25 Сериал «Любовь и тайны Сансет Бич» /США/
12.10 «ТРЕТИЙ ТАЙМ». Программа С. Шустера
13.00 «Сегодня»
13.25 «Старый телевизор» вспоминает: «Место встречи изменить нельзя»
15.00 «Сегодня»
15.25 «Путешествия натуралиста»
15.55 «В нашу гавань заходили корабли»
17.00 «Сегодня»
17.30 «Футбольный клуб»
18.35 «Интересное кино»
18.40 «Впрок»
18.50 «Криминал»
19.50 Сериал «Любовь и тайны Сансет Бич» /США/
20.00 «Фитиль»
20.10 Премьера НТВ. Геннадий Хазанов «Жил был я...»
21.00 «Сегодня»
21.35 Час сериала. «День рождения буржуй»
22.35 «Двое»
23.25 «Криминал»
00.00 «Сегодня»
00.40 Герой дня
01.00 «Антропология»
РАДИО
6.12-7.00 Программа «Утро Бурятии»
7.12 «Новости» «Короткой строкой». Объявления
7.30 «Номын хүрдэ» - «Колесо»
7.35 «Как живешь ветеран?». Беседа с Управляющим отделением Пенсионного фонда РФ по РБ А.С. Ковалевым
7.50-8.00 «Орёл» - «Вершина»
12.00-12.10 Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
19.12 Республиканские известия (на бур. яз.)
19.27 Объявления
19.30 Республиканские известия (на русс. яз.)
19.45-20.00 «Радиобиблиотека». Стихи О.Ивановой

29 среда

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like ОРТ, РТР, БУРЯТСКОЕ ТВ and various show titles.

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like РЕСПУБЛИКАНСКИЕ НОВОСТИ, ТВТИВИКОМ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like МУЗЫКАЛЬНЫЙ ПОДАРОК, ОТБ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like КОМАНДА «А», НТВ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like ПРИКЛЮЧЕНИЯ СУПЕРМЕНА, РАДИО and various show titles.

Advertisement for ООО «РОСИЧЬ И КО» offering flour, generators, and other goods. Includes contact information and prices.

Advertisement for a radio receiver and other electronics. Includes details about the product and contact information.

РЕКЛАМА, ОБЪЯВЛЕНИЯ, ПОЗДРАВЛЕНИЯ. ТЕЛЕФОН РЕКЛАМНОГО ОТДЕЛА (301-2) 21-62-62, ФАКС: 21-50-96. E-mail: unen@burnet.ru.

ВКЛАД "ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ" ДАЁТ ПРАВО НА ПОЛУЧЕНИЕ КРЕДИТА В БАНКЕ ДЛЯ ОПЛАТЫ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ г.УЛАН-УДЭ...

МЕНЯЮ: 2-комн.кв. в Нерюнгри на Улан-Удэ на 1-комн. или дом с участком. Тел: 21-13-06 (раб.), 41-95-77 (дом.)

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like ПРОГНОЗ ПОГОДЫ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Wednesday, 29th. Includes channels like КОМАНДА «А», НТВ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Thursday, 30th. Includes channels like ОРТ, РТР, БУРЯТСКОЕ ТВ and various show titles.

Table of TV programs for Thursday, 30th. Includes channels like РЕСПУБЛИКАНСКИЕ НОВОСТИ, ТВТИВИКОМ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Thursday, 30th. Includes channels like МУЗЫКАЛЬНЫЙ ПОДАРОК, ОТБ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Thursday, 30th. Includes channels like КОМАНДА «А», НТВ, АРИГУС and various show titles.

Table of TV programs for Thursday, 30th. Includes channels like ПРИКЛЮЧЕНИЯ СУПЕРМЕНА, РАДИО and various show titles.

31 пятница

Table of TV programs for Friday, 23.03.2000, including channels like ORT, RTR, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Friday, 23.03.2000, including channels like РОССИЯ, ТИВИКОМ, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Friday, 23.03.2000, including channels like OTB, T/C, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Friday, 23.03.2000, including channels like HТВ, Радио, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Friday, 23.03.2000, including channels like Сансет Бич, Радио, and Бурятское ТВ.

Advertisement for 'Пансионат с лечением "Верхняя Березовка"' featuring an image of a house and text describing medical services.

РЕКЛАМА, ОБЪЯВЛЕНИЯ, ПОЗДРАВЛЕНИЯ. ТЕЛЕФОН РЕКЛАМНОГО ОТДЕЛА (301-2) 21-62-62, ФАКС: 21-50-96. E-mail: unen@burnet.ru.

Advertisement for 'Московский институт государственного администрирования' with logo and detailed text about education and accreditation.

Table of TV programs for Saturday, 24.03.2000, including channels like ORT, RTR, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Saturday, 24.03.2000, including channels like РОССИЯ, ТИВИКОМ, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Saturday, 24.03.2000, including channels like OTB, T/C, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Saturday, 24.03.2000, including channels like HТВ, Радио, and Бурятское ТВ.

Table of TV programs for Saturday, 24.03.2000, including channels like Сансет Бич, Радио, and Бурятское ТВ.

2 воскресенье

ОРТ

09.00 Новости
09.10 Армейский магазин
09.40 «Дисней-клуб»: «Гуфи и его команда»
10.10 Утренняя звезда
11.00 «Непутевые заметки»
11.20 Пока все дома
11.50 Семейная комедия «Альф»
12.20 Здоровье
12.50 Дневной киносеанс. «Встретимся у фонтана»
14.40 Фигурное катание. Чемпионат мира - 2000
16.00 Новости
16.10 «Горец». «Быть или не быть»
17.00 Умницы и умники
17.25 «Дисней-клуб»: «101 далматинец»
17.50 «Дисней-клуб»: «Новые приключения Винни-Пуха»
18.20 Как это было. «Пожар в гостинице «Ленинград». 1991 г.
19.00 Новости
19.15 Амалия Мордвинова в программе «Женские истории»
19.45 Смехопанорама
20.20 Комедия «Полицейская академия: миссия в Москве»
22.00 Программа Сергея Доренко
23.15 Погода
23.15 Воскресная премьера. Неземной боевик «Чужой - 3»
01.15 «Эх, Семеновна!»

РТР

09.00 «Папа, мама, я - спортивная семья»
09.55 «Служу Отечеству!»
10.20 «Устами младенца»
10.50 ДОБРОЕ УТРО, СТРАНА!
11.25 Прогноз погоды
11.30 «АНШЛАГ» и Ко
12.30 «Городок». Из раннего
13.00 РУССКОЕ ЛОТО
13.40 «Прежде мы были птицами». Мультфильм
14.00 ВЕСТИ
14.20 ПАРЛАМЕНТСКИЙ ЧАС
15.10 Новая «Старая квартира»
16.10 ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ
17.10 «Тайны тысячелетия» с А. Джигарханяном. Док. сериал
18.00 «Пресс-клуб»
19.00 «Перед «ЗЕРКАЛОМ»

19.15 «Ефим Шифрин и его приятели». Концертная программа из Театра Эстрады
21.00 ЗЕРКАЛО
22.00 Фигурное катание. Чемпионат мира. Показательные выступления
00.15 X/ф «Живая плоть»
02.00 РЕАЛЬНОЕ КИНО. «Таинство брака»

ТИВИКОМ

09.25 Прогноз погоды
09.30 «Пират-атака»
10.00 Телемаркет
10.15 Календарь работ от А. Кушнарева
10.20 Недвижимость
10.30 «Новые приключения гномов»
11.00 «Тайный мир Алекс Мак-2»
11.30 М/ф «Сокровища Паго-Паго»
12.00 «Мир дикой природы»
13.30 Христианская программа «Актуально - насущно»
14.30 «Тайна кометы», д/ф
14.55 «Сонник»
15.00 Суперхоккей. Неделя НХЛ.
15.30 Мировой футбол
16.00 «Доктор Элинон Бромвелл», сериал
17.00 Музыкальные поздравления
17.30 Игра «Телебом»
18.00 «Я люблю Люси», сериал
18.30 Мы и наш город
19.00 Телемаркет
19.20 Диалог А. Кушнарева «За гранью возможного»
19.30 «Си Квест»
20.30 Недвижимость
21.20 «Д.Д.Д. Досье детектива Дубровского»
22.40 Глобальные новости
22.45 «Однажды вечером»
23.50 «Титаны рестлинга на TNT»
00.50 Стриж и другие
01.25 Скрытой камерой

АРИГУС

10.00 X/ф «Сказка о потерянном времени»
11.25 Формула успеха. Нон-стоп лист
11.45 Остап Бендер - история прототипа
12.15 ТР КСК ЗММК
12.25 Скандалы недели
13.00 Дорожный патруль
13.15 «Приключения Шерлока Холмса». «Подрядчик из Норвуда»
14.15 Т/с «Профессионалы»
15.05 Ле-Го-Го
15.45 Star Старт
16.15 АМБА-ТВ
16.45 Радиохит

17.50 Благая весть
18.20 Музыкальный подарок
18.55 Дар
19.20 Клево!
19.55 Формула успеха. Нон-стоп лист
20.15 «ОС Песня»
22.30 Формула успеха. Нон-стоп лист
22.50 Джеки Чан в боевике «Убить с интригой»
00.40 Дорожный патруль. Расследование

ОТБ

09.00 М/с «Ох уж эти детки»
09.30 М/ф «Назад в будущее»
10.00 М/ф «Американский хвост»
10.30 «Улица Сезам»
11.00 КБ «ЛЕГОНАФТ»
11.20 Рек-парад
11.30 КИНО-КАФЕ НА СТС: «ВСЕ НАБОРОТ»
13.50 Рек-парад
14.00 Клуб «Здоровая семья»
14.30 Вояж, вояж
15.00 Т/с «Молодость Геракла»
15.30 Т/с «Северная сторона»
16.20 Рек-парад
16.30 КИНО НА СТС: «СЕЗОН ОХОТЫ». 2 СЕРИЯ
18.20 Товарный ряд

18.30 Шоу-бизнес
19.00 Клип-презент
19.30 Т/с «Молодость Геракла»
19.55 Рек-парад
20.00 Комедия на СТС: «Большой ремонт»
21.00 X/ф «Путешествия в параллельные миры»
21.50 Рек-парад
22.00 КИНО-КАФЕ НА СТС: «ОСТАТОК ДНЯ». США

НТВ

09.00 Сериал. «Улицы разбитых фонарей-II», «Честное пионерское»
10.00 М/ф «Ох и Ах идут в поход»
10.10 Телеигра «О, счастливчик!»
11.00 «Сегодня»
11.40 «Р нашу гавань заходили корабли»
12.45 Профессия-репортер. О. Надточей «Требуются женщины»
13.00 «Сегодня»
13.20 «Служба спасения»
13.50 «Путешествия натуралиста»
14.20 «Полундра». Семейная игра
14.50 Наше кино. «Чужие здесь не ходят»

16.15 «Женский взгляд» Оксаны Пушкиной
16.45 Мультфильм «Хвастливый мышонок»
17.00 «Сегодня»
17.30 «Большие родители»
18.05 Документальный сериал «Холодная война»
18.55 Сериал по выходным. «Она написала убийство»
20.00 «Итоги»
21.05 «Куклы»
21.20 Сериал. «Улицы разбитых фонарей-II», «Рождество»
22.20 «Итого»
22.40 Боевик «Чистильщик»
00.30 Последний киносеанс. «Танцевальная машина»

РАДИО

7.12 Информация, объявления
7.20-8.00 Радиоальманах «Лимба»
8.10-9.00 Литературно-художественная программа «Алтаргана»
9.10-10.00 - «Эдиршүүл»
12.00-13.00 Программа для молодежи «Воскресный полдень»: «Шанс», «Юность республики».

РАЗНОЕ:

3 варианта несложной работы на дому. Купон б/о, конверт с о/а, запрос. 670033 г. Улан-Удэ а/я 2831 (В).

Вы хотите установить у себя дома телефон дешево и быстро. Подробности бесплатно. Заявка + купон б/о + конверт с о/а + чистый конверт. 670033 г. Улан-Удэ а/я 2831 (ТКМ).

Высокодоходная работа по месту жительства по контракту. Возможность иметь свое самост.дело. Купон б/о, конверт с о/а, чистый конверт. 670033 г. Улан-Удэ а/я 2831 (Б).

Обработка сырья в дом.условиях 5000 руб. в месяц. Конверт с о/а+ купон б/о. 660006 Красноярск а/я 10772.

Научу, как быстро и навсегда избавиться от пьянства (корень копытень). Отвечу всем, вышлю корень, если пришлете копв. с о/а купон б/о. Это объявление. 140203. Моск.обл. г.Воскресенск-3 а/я 40.

ОАО «УЛАН-УДЭНСКИЙ СУДОСТРОИТЕЛЬНЫЙ ЗАВОД» ПРЕДЛАГАЕТ:

Выпускаемый заводом культиватор КПЭ-3,8М разработан на основе серийного культиватора КПЭ-3,8. Модернизация культиватора произведена для возможности (и необходимости) установки катков-выравнивателей КВ-4.

КУЛЬТИВАТОР КПЭ-3,8М с катками выравнивателями КВ-4

Культиватор рыхлит почву и подрезает сорняки, катки-выравниватели измельчают почву, выравнивают поверхность поля, вычесывают сорняки и разбрасывают их на поверхности поля, при этом стебли сорняков прижимаются к земле, что не дает им в дальнейшем прорасти. На глубине 3-4см. создается уплотненный влагосберегающий слой, что обеспечивает при дальнейшем посеве стабильную глубину заделки семян (что исключает выгои).

Применение культиватора КПЭ-3,8М с КВ-4 позволяет отказаться от дискования и боронования полей. По данным ОПКТБ Сиб ИМЭ (г.Новосибирск) и Западной Сибири от этих операций отказались. Очистка полей от сорняков по данным опытной эксплуатации в Бурятии достигает 95-98%.

Эффективность применения КПЭ-3,8М с КВ-4 повышает урожайность полей на 2-4ц. с гектара (данные по пшенице).
Характеристика:
Ширина захвата - 4м.
Глубина обработки - 80-150мм.
Рабочая скорость - 6-10км/ч.
Производительность до 3 га в час.
Применение культиватора КПЭ-3,8 с КВ-4, учитывая высокую эффективность при вычесывании сорняков, выравнивания поверхности поля, отказ от дискования и боронования снижает затраты в 2-3 раза по сравнению с существующими технологиями.

Цены договорные

670000, Россия, Бурятия, г.Улан-Удэ, ул.Корабельная, 32. Контактные телефоны: (3012) 21-33-55 служба маркетинга и сбыта; (3012) 21-96-62 факс.

ОАО «Улан-Удэнский судостроительный завод» предлагает:

СЕЛЬХОЗАГРЕАТЫ:

*Роторный вычесыватель сорняков;
*Каток-выравниватель КВ-4;
*Сеялка точного высева;
*Культиватор КПЭ-3,8 М с катками-выравнивателями КВ-4.

ЗАПАСНЫЕ ЧАСТИ К МАШИНАМ:

*Сенокосилки;
*Зерноуборочные комбайны Енисей-1200;
*Кормоуборочные комбайны;
*Трактора «Беларусь»; ДТ-75, Т-150; К-701;
*Грабли, сеялки;
*Копиовозы, стогометатели.

ЦЕНЫ ДОГОВОРНЫЕ

Разработка документации, изготовление и техническое сопровождение по образцам и заданию заказчика.

Оплата за поставленную продукцию производится в различной форме по согласованности сторон.

ОАО «Улан-Удэнский судостроительный завод» залог Вашего успеха!

АДРЕС: 671000. Россия, Бурятия, Улан-Удэ, ул.Корабельная, 32. (3012) 21-33-55 - Служба маркетинга и сбыта (3012) 21-96-62 - Факс.

Вам нужна реклама на небывалую аудиторию?

Радиостанция

3 канал проводного радио ПУЛЬС РАДИО FM 103,3 Mhz

ПУЛЬС РАДИО

УКВ 66,53 вещание по второму каналу радио, эфирное вещание на Улан-Удэ, пригороды. МГц
Реклама на «Пульс Радио» — это беспроигрышный вариант!

ПРОДАЮ:

Резину для с/х. техники 3,50x16 с дисками, крышку капота «Москвич» 2140. Тел. 26-19-46.

Сейф, электронагреватель ПЭТ, ботинки из камуса, р.40, шкуру оленя. Тел. 26-19-46.

Самовар угольный, плиту для печи, трубу оцинкованную для скважины, автотрансформатор ЛАТР-2м. Тел. 26-19-46.

А/м. «Тойота-Корола» 1982г. выпуска в хорошем техническом состоянии после косметического ремонта. Тел. 26-54-79, после 18ч.

1 - комнатую благоустроенную квартиру улущ. план, 2 этаж, лоджия в п.Сотниково. Есть участок, рядом автобусная остановка. Тел. 37-98-15.

Дорогой Цырен!
Поздравляю с Днем твоего рождения! Счастья, здоровья, семейного благополучия, творческих успехов в работе желаю от всей души. Привет Дариме и деткам!
Сэсэг ЦЫДЫПОВА.

Хит-парад - 2000

Бурятская государственная телерадиокомпания

Продюсерский центр эстрады «ГРАНТ»

Газета «Буряад үнэн»

Вырезать и заполнить купон, отправить по адресу: 670000 г.Улан-Удэ ул. Каландаршивили 23, редакция газеты «Буряад үнэн».

Место	Название песни	Исполнитель
Сведения о себе	ФИО _____ возраст _____	Домашний адрес _____

Об условиях конкурса узнать в газете «Духэриг» за 27.01.2000 г.

Хэжэнгын аймагай) Дунда-Худанай Үлзытэ нютагта врачевнэ участогые даагшаар эльгээгдээн.

-Манай участок Үлзытэ, Тураасгай, Сулхари, Краснояр, Иннокентьевкэ гэжэ хэдэн колхозуудай түбүүдэй зоние эмшэлдэг, харадаг байгаа. Нэгэ тосхондоо нүгөөдэгдэн мори тэргээр, шаргаар, олонхи ушарта

НКВД Сократ Батороевые түрмэдэ абаашажа хаажархёо ха. Ная жэлтэй боложо ябахан үхибүүтэй, үшөө хээлитэй байхан Анна нүхэрэйнгөө хойноһоо оло дахин Хориин түрмэ руу эдихэ юумэ зөөжэ, харгылаа. Республикын засаг түрэдэ оло дахин гуйлт, мэдүүлгэше бэшээ.

-Аннын ишгэжэ оролдоогүй хаань,

жэлүүдтэ Омскын ветеринарна институт дүүргээд, нэгэ үедэ гэр бүлэхөө холо Баргажанай, Хяатмын аймагуудта хүдэлхэ баатай болоо, гэжэ Анна Григорьевна хөөрэнэ.

Энэ айлайхи Хэжэнгэ тосхондо хори гаран жэлдэ хуурижажа, үхибүүдэ хургаа, хүл гээрэнэ гаргаа. Сократ Багаевич аймагай ветеринарна эмшэлэлгын станцида олон удаан жэлдэ хүдэлмэрлөө, нэгэ үедэ колхозой түрүүлэгчише ябаа. «Анна доктор» (Хэжэнгын зон тэрэниие тишгэжэ нэрлэдэгдэн) аймаг түптэше үнөөхил зоние эмшэлгын ажалдаа ябаа.

Он жэлүүдэй ошохо бүри үхибүүдын хубариһаар томо боложо, булта далижажа, хойно хойноһоо түрэл уурхайһаа - аба эжынгээ буусаһаа гаража, ажабайдалай, ажалай зам олоо ааб даа. Сократ Багаевич Анна Григорьевна хоёр хайшанше гэжэ нэн түрүүн үхибүүдээл хургаа, эрдэмтэй, мэргэжэлтэй болгохые оролдогдогдэн. «Эрдэм хургуули - эрхим баялиг» гэдэг гүб даа. Хүбүүд, басагадын эхэ эсэгийнгээ найдалье яһала харюулаа. Эгээ эхэ басаган Инна Сократовна Алма-Атагай университет дүүргээд, республика соогоо (гол түлэб Улаан-Үдгэдэ) олон жэлдэ багшалаа. Наһанай амаралтада гараһаар, бага олзын хэрэг амжалтатай эрхилнэ. Тэрэнэй удаадахи Интерна Буряадай багшын институт (мүнөө университет) дүүргээд, олон жэлдэ Буряадай хүдөө ажахын академидэ багшална, биологиин эрдэмэй кандигат нэрэ зэргэтэй. Гурбадахи Анатолий хубүүниинь Томскын гүрэнэй университет дүүргээд, Буряадай естественнэ эрдэмэй институтта олон жэлдэ хүдэлжэ, мэдээжэ эрдэмтдэй хамта республика соогоо радиотелевизионно дамжуула гэлгэрүүлхэ хэрэгтэ эхэ хубита оруулан хүн, физико-математикийн эрдэмэй кандигат. Гадна энэмнай эдир залууханһаа эхилээд, бокс, шатар, столой теннис гэхэ мэтэ спортоор хорилго, мұрысөөндэ ходо хабаадалсажа ябадаг ёһотойл спортсмен юм.

Валентина басаган Зүүн Сибириин технологическа институт дүүргээд, удаан саг соо барилгын инженерээр, проектировщигоор хүдэлөө. Батор дээдэ эрдэмтэй багша, Лев Елена хоёр бэрхэ врачнууд болонхой.

Эды олон үхибүүдын үндылгэжэ «гарын гансагада, хүлын гүрөөдэ» хүргэхэ гэшэ хүнгэн бэшэ. Хүүгэд мұльхихөөр, дамжаһаар хүл гээрээ богдол, хүн болоод ябашадаг бэшэ. Тэдэниие баганаань томо болоторнь хүмүүжүүлхэ, эдээлүүлхэ, хубсалуулаха, хургаа, үшөө айл болгохо хэрэгтэй.

Сократ Багаевич Анна Григорьевна хоёр арбаад үхибүүдэ хүмүүжүүлжэ, арад зондо, гүрэн түрэдэ туһатай, хэрэгтэй, олондо хүндэтэйше хүнүүд болгоо. Тэдэнэй үхибүүд баһал хургуули хуртада хуража, олонхин элдэб мэргэжэлтэд болонхой, үбгэн аба эжыгээ нэрэ солье саашань үргэхэ зон уржа ябана. Анна Григорьевна мүнөө 16 аша, зээнэртэй, 8 гушанартай. Сократ Багаевич тэдэнэй олонхи хараагүй, саһаа урид, 1988 ондо 74 наһа хүрэхэ, мордошоһониинь харамтай.

Юрэдөөл эдэмнай буянтай, бурханай заяагаар «гансаһаа газар дүүрэхэ» гэнэгдэл, үеын үедэ угзалгажа ябаха үри бээтэй, үнэр баян айл байба ха юм.

М.НАМЖИЛОВ,
ажалай ветеран.

Гэр бүлын архивһаа абтаһан фото.

ЭХЭ, ЭСЭГЫН БУЯН ЭНЭЛ ДАА

хөөмэгтэй сараар хахинуулжа ошохош.

Олонхи тосхонуудта баани байхагүй, аригсэбэрые сахиха, элдэб халдабарита үбшэнһөө хэргылхэн бэрхэтэй бэлэй. Илангаяа үхибүүдэй халуун үбшэнһөөр, улаан эшэргэнээр, маажуураар үбдэхэ ушар олон үзэгдэдэг хэн. Үдэр хүниие илгаагүй ябажа, элдэб үбшэнһөө хэргылхын тула ехэшүүлые, багашуулые толгой тоолохо тарихаш. Зариман тарилгаһаа айгааг тэрьелшэхэ, тэдэниие яжашые хаань, барижа таряагүйдэ аргагүй.

Тишгэхээр 1936 ондо Сократ Батороев гэжэ үндэр бээтэй ветеринар хүбүүн Хэжэнгэдэ хүдэлхээ эрээд, тэндэл түрүүшынхэ харалсаһан зонди. Удангүй хоюулаа нүхэсэжэ, бэе бээе һайн мэдэхэ, хоорондоо дуратай болоходоо, гэрлэжэ айл болоо һаабзабди. 1937 ондо түрүүшымнай үхибүүн - Инна басаган түрөө. Тэрэл жэлдэнь Сокрадай эжы Екатерина (Хабтаан гэдэг) төөдэй мандаа ерэхэ, ехэ басагыемнай үргэлсэжэ эхилхээр, саашада манай арбаад үхибүүдые алыган гээрээ абажа, аяар 92 наһа хүрэтэрөө хүн болголсохо хубитай байгаа, - гэжэ Анна Григорьевна хөөрэнэ.

Тээгү залуу айлай жаргалые таһалха гэнэгдэл, «баянай хүбүүн тэрьелжэ эрээд, Хэжэнгэдэ хүдэлжэ байна» гэжэ нэгэ хүнэй мүргэхэдэ, 1938 ондо Хориин

түрмын оёорто шархяа хатаажашые болохо нэм. Тэндэ ехээр зобоолгожо үбдөөд, муудааг байгааг, - гэжэ Сократ Багаевич хожомын хөөрэгшэ хэн.

Саашадаашые тэдэнэй ажабайдалын бараг арюун харгыда орожо, үхибүүд хойно хойноһоо хубаряад түрэхэл эхилээ. Энэ Үлзытэ нютагта Иннын удаа Итя (Интерна), Толя, Клара, Валя, Батор, Лёва, Гриша гээд лэ хубариһан юм. Гансал эгээ охдон Лена басаганиинь Хэжэнгэ тосхондо түрөө.

«ГАНСАҺАА ГАЗАР ДҮҮРЭХЭ» ГЭДЭГ

- Урдань Хэжэнгын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой түб байхан Үлзытэ тосхон үхибүүдэймнай ёһотойл үлгы болоһон, үргэмжэтэй һайхан нютаг юм. Нютагай зоной һайн һанаагаар, дэмжэлгэ туһаламжаар, илангаяа Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ, тэрэнэй хойнохи хэсүү жэлүүдтэ улаан сурба үхибүүдэ ехэ үлдөөгөө, дааруулаагүй гарасалдаа нэмди. Хэрбээ үмсэдөө 4-5 үнээ, 3-4 гахай, 10-20 хони, ямаа баряагүй һаа, хоолойгоо тэжээхэмнай бэрхэтэй һааб даа. Жэл бүхэндэ 5-6 мэшээг хартаабха тарыжа, 60-70 мэшээг ургаса абахаш.

Үхибүүдэйнгээ баганууд байхада гол түлэб гансаараал бүхы ажалаа хэгшэ бэлэйб. Сократ дайнай

МАНАЙ аха үеын зон, аба эжынэрнай энэ наһандаа ажабайдалай хэды хүндэ зам дабажа гарааб гэжэ мүнөөнэй залуушуул ехэше мэдэхэгүйдөө болохо.

Үнэндөө, тэдэмнай үри хүүгэдэйнгээ, аша гушанарайнгаа саашадаа эрдэм хургуулитай, баян дэлгэр байдгалтай байхын тула Совет засагай тогтоһон саһаа хойшо бүхы наһараа хүсэ шадалаа хайрлаагүй хүдэлхэн зон ха юм. Шэнэ байдал тогтоолгын үедэ ангийн тэмсэл гэнэн хүдгөөн соогуур 1930 гаран онуудта нюдарган баяшуул, лама бөөнэр, юрынше зон хоротон дайсаг гэгдэжэ, хэды олон хүнүүд хамалган хашалганда орожо хосорооб, шорон түрмэдэ хаагдажа зобооб!

Тээгү мүнөө болоходо, тэдэнэй хүсэл эрмэлзэл, һанаһан хэрэг гүйсэд бүтээ гэшэ гү, али гэмнэ зоболон болоод һалаа гү гэнэн асуудалда нэгэ үгөөр харюусахань бэрхэтэй. Тишбэ яабыше гэгэн гэрэлтэ ажабайдал хэзээ нэгтэ хүрэхэ ерэхэ гэжэ эшигэжэ ябаһан манай аха үеын зон мүнөөдэрэй ойлгогдосогүй орёо байдалай түлөө зэмэтэй бэшэ.

Тэрэнһээ уламжалан, би эндэ манай аха үеын хүнүүдэй нэгэн, медицинан ажалда бүхы наһаяа зорюулан Анна Григорьевна Батороевагай ажабайдалай, тэрэнэй гэр бүлхидэй баян намтарһаа богонихон хэһэг хөөрэхэ һанаатайб.

Энэмнай 1916 ондо Эрхүүгэй областиин Алайрай аймагай Үшөөлэн хууринда түрэнхэн хүн. Тэрэнэй нүхэр Сократ Багаевич Батороев 1914 ондо баһал Эрхүүгэй областиин Усолийн районой Хүти (Китой) нютагта түрэнхэн хүн байгаа. Эдэ хоёр, илангаяа Сократ хүбүүн эдир залуудаа одоол зобохо, тулиха гэшые һайсал үзөө. 1933-1934 онуудта баяшуулые хамалгын үедэ Сокрадаи эсэгэ Баторойн Багай гэгшые, нютагай бусад бараг шадалтай зонтой хамта барижа түрмэдэ хааха, сүлэлгэдэ ябуулха болоходонь, 18-19 наһа хүрэхэ ябаһан Сократ тэрьелжэ, Краснояррай хизаар руу ябашаһан юм. Тэндэ аргын оложо, үлдэжэ, дааража ябаад, тэрэ ветеринарай техникумдэ орожо хураа.

-Эгээл тэрэ үедэ Сокрадай эсэгийн Усолийн (Дабһата) түрмэдэ байтараа, үбдэжэ ехээр муудахадань, Екатерина һамганиинь (Сокрадай эхэ) ябаһаар ошожо, арадаа үргэлхэ тооной гэртээ асаржа ябаа. Харгыдаа үбгэншинь муудаһаар муудааг, нэгэ тосхондо дүтэлжэ ябатараа, хүни ой соо ами табижархёо. Нүгшэхэн нүхэрөө һахижа, хээрэ хонохо аргагүй Екатерина төөдэй дүтын ород айлда ошожо, танил хүнүүдые асаржа, нүхэрөө тэндэн хүдөөлхэн юм гэгшэ, - гэжэ Анна Григорьевна хэлэнэ.

ҮЛГЫ БОЛОҺОН ҮЛЗЫТЭ

Тэрэл үедэ Анна басаган нютагтаа 6 класс дүүргээд, Улаан-Үдэ ерэхэ, медицинан техникумдэ хуража байгаа. Эндэ 3 жэл хуража, фельдшер- акушер гэнэн дипломтой болоод, 1935 ондо Хориин аймагай (мүнөө

Слово о книге «Алтаргана»

В ней теченье времен,
Единенье родов и племен,
В ней мудрости рождение -
Души народной движение.
От нее золотится
Бурятская степь,
От нее розовеет
Гор саянская цепь.
Алтаргана...

Трава златодарная,
Судьбою своей благодарная
Ее тоонто - Земля Бурятия,
Ее корни - бескрайняя Азия.

Название книги вне всякого сомнения отражает содержание основных жанров бурятского фольклора, толика которых увидела свет и привлекла внимание читателей.

Книгу, которую составил народный поэт Бурятии, историк-этнограф Баир Дугаров, с интересом стал листать и читать страничку за страницей. В первую очередь заинтересовала меня талантливым переводом.

Большее половины книги занимают песни. Если подойти к жанровой природе песенного творчества, они подразделяются на традиционные, исторические и на тему сурхарбана. Книгу пронизывает органичное сопряжение духа природы и души народной. Из 61 песни доминирующими являются бурятские народные песни с традиционным композиционным построением параллелизма. Эти песни по стихотворному размеру являются двухстрочными, представляя в большинстве своем восьмистишья.

В них доминируют лирические интонации. В параллельном членении песен передаются мотивы переживаний то в мажорном, то в минорном звучании. В них звучат интонации, отражающие радость, грусть, удивление, сомнение, уподобление, противоречие и т.д.

Перевод песен осуществлен Баиром Сономовичем в соразмерности оригинала и перевода безупречно - строка в строку. Художественный перевод выполнен, можно сказать, на высочайшем уровне. Бурятская народная песня, переведенная на русский язык, также традиционна, но и опозитивирована. Правда, обрела утонченную философичность. Чтобы иллюстрировать свой довод, приведу одну из них.

ХАДЫН УРГЫ СЭСЭГ

Хадын ургы сэсэг
Халюуржал байхаа яагаа юм даа?
Ханилаа ганса нүхэрни
Хажуудам байхаа яагаа юм даа?
Уулын ургы сэсэг
Ургажал байхаа яагаа юм даа?
Ушараа гансахан нүхэрни
Мүнхэдөө байхаа яагаа юм даа?

Перевод

Расцветает подснежник
весной,
Почему б не цвести ему век?
Почему не рядом со мной
Мой любимый родной
человек?
Расцветает подснежник
весной
Почему ж не цветет он к
весне?
Почему ж единственный мой,

Век не жить бы тебе на земле?
Среди общепурятских песен
есть песни районные -
кижингинские, агинские,
баргузинские. Но почему-то в
репертуаре народных песен
отсутствуют песни западных
бурят - аларских, унгинских,
идинских, худинских. Западно-
бурятские песни весьма

Круп - переливается волной,
Грива - сгусток ветра в
чистом поле,
Хвост - пучок пурги
волосяной...

Поэт в восхвалении скакуна
дал себе творческую свободу
поэтизации на гиперболическом
регистре. Думается, что это
вполне правомерно, так как

АЛТАРГАНА...

многоценны и своеобразны. Они могли обогатить песенный фонд данной книги.

Народ сочинял эпические песни о подвигах, неудахах мифических, легендарных, исторических реальных героев земли бурятской.

В книге приводятся в оригинале и переводе народные песни о Гэсэре, Барге-батаре, Бабжа-Барас-батаре, Шэдэе-Занги, Шоно-батаре, Шудармане, Доржи Банзарове. В этих песнях содержание строится, главным образом, на достоверных исторических событиях и фактах тех времен. Исторические песни отличаются строгостью своего сюжетно-композиционного строя без лишней интонаций словословия, даже со скучными элементами гиперболизации. Потому они эпичны, можно сказать, реально историчны.

Одним из оригинальных жанров в бурятском песенном творчестве является соло-восхваление победителей: стрелков из лука, борцов, восхваление коня-скакуна. В этом жанре исполняется не только словословие - приветствие, но благопожелание перед вступлением борца или стрелка из лука в соревнование. Во время состязания произносятся возгласы-призывы об одержании победы. К примеру приведен харбалганай соло в форме благопожелания-призыва.

Оригинал

Хормо соохи номоё
Хотойсорын татаарай,
Харин холбооной зондо
Мэргэн гэжэ дууддаарай.
Перевод
Лук натяни до предела
Чтоб тетива зазвенела,
Чтобы метким стрелком
Все восхищались кругом.

Песни вдохновенного восхваления поются конно-скакуну, победившему на скачках. Песня-восхваление по своему художественному стилю напоминает оду.

К примеру «МОРИНОЙ СОЛО»

Дэрхэгэр хайхан шэхэтэй
Дэлүүнайран сээжэтэй,
Хурдан шанга хүлтэй,
Хурса хайхан нюдэтэй,
Үндэр хайхан бээтэй
Үргэн ехэ сээжэтэй,
Бартагар хайхан дэлхэтэй,
Шодон хайхан нүүлтэй...
ВОСХВАЛЕНИЕ СКАКУНА
Уши - два упругих лепестка,
Молнии округлые глаза,
Грудь холмом бугрится от
дыханья,
Ноги - властелины
расстояний.
Тело - праздник мускулов и
волн,

здесь имеет место жанр-хвала. Он отражает чувство радости, восторга, которые могут сопровождаться влеском внутреннего эмоционального заряда.

В сборнике имеет место фольклорный жанр благопожеланий. Он представлен благопожеланиями старинными, свадебными, благопожеланиями невестке, современными благопожеланиями.

Этот вид устного творчества является практически самым распространенным. Употребляется не только в вышеназванных обрядовых процессуалах. Благопожелания произносятся перед отправлением в дальнюю поездку, на охоту в тайгу, перед визитом в гости, при расставании на длительное время.

Все формы благопожеланий объединены одним благим напутственным мотивом - удачного пути в предстоящий акт деяний, свершений в жизни, во всех проявлениях, перепитиях.

В художественном, смысловом плане многохватным является современное благопожелание.

На земле, где Байкал

первозданный

Чист, прозрачен от самого

Ана,

На земле, где твердыня

Бархана

От вершины чиста, светла -

Пусть горит на земле

В очаге огонь негасимый.

Пусть летит аргамак к

победе,

Мастера да пребудет на

свете.

Пусть потомки степей и гор

Постигают земной простор.

Пусть тучнеет из года в год

На нартах самых сочных

скот.

Пусть на щедрых полях

колосится

Золотое море пшеницы.

Знаний свет да приносит

открытия,

Пусть живетса добрей и

светлей.

Красоту на земле творите

На прекрасной отчей земле.

Во многих случаях благопожелания имеют персональную адресованность. В современном благопожелании обращение делается коллективному адресату. Его современность заключается в том, что добрые, благие пожелания носят жизнеобъемный, генерализованный характер. В этом новизна современного благопожелания.

Книга завершается одной из

оригинальных разновидностей народной афористической поэзии - триадами (длхэйн гурбан). Это своего рода трехмерность мира.

Каждая триада состоит из одного вопроса-задания. На бурятском языке звучит так: гурбан хара юун бэ? Гурбан сагаан юун бэ? и т.д.

В книге триада состоит из ответов на вопросы: три быстрых, три длинных, три далеких и т.д.

Триада состоит их трех строк. Каждая строка представляет заглавие большого явления, события, факта. Эти заглавия - строки, если можно назвать - строфы. Они объединены одним ответом. Например, три острых, три ясных, три красных и т.д.

При выполнении задания - строго выявляется афористическая логика, психологическое миропонимание отвечающего, хотя каждое заглавие - строка имеет самостоятельное значение.

Поэт-переводчик сделал перевод 33 триад в полном логико-художественном соответствии с оригиналом. Главная суть триады заключается в том, что триада их трех разных явлений, фактов имеет общую черту. Поэтому триады целостны, остроумны. Перевод триад сделан очень удачно, хотя имеются, на наш взгляд, некоторые спорные переводы. Возьмем одну из них.

Үүлээ хуряһан тэнгэри -

сэлмэг,

Үнэээ һамнаһан һамган -

сэлмэг,

Үнэнэээ абхууһан гал -

сэлмэг.

Перевод:

Тучи тают, небо синевою

блещет - приятно,

Волосы опрятно женщина

причешет - приятно,

От золы очаг очистят, пламя

блещет - приятно.

«Сэлмэг» переводится на русский язык как ясный, чистый, светлый. Понятие «сэлмэг» больше связано со зрительным восприятием, а приятно - с эмоциональным, чувственным.

Не лучше было бы примерно

так!

Небо без убранства туч -

яснолико,

С прической красивой

женщина - милолика,

Без золы огонь в очаге -

краснолика.

В заключение хочется сказать, что перевод разных жанров устного народного творчества - задача нитруднейшая.

Поэт Баир Дугаров - большой знаток бурятского национального фольклора выступил как тонкий мастер переводческого искусства.

Читатель, думается, по прочтении этой интересной книги народной мудрости выразит искреннее слово благодарности составителю и переводчику. Я уверен, что «Алтаргана» уже является массово читаемой поклонниками фольклорной поэзии, будь бурятоязычен, будь русскоязычен. Не только в Бурятии, но и в России. И быть может, в зарубежье.

Жан ЗИМИН.

А. С. ПУШКИН

ПОЭТЭ

(Сонет)

Улад зоной дурандань
бу дашуура, Поэт!
Ула мүргүйгөөр магтаальнь
сагтаа хүнэхэл
Зүнтэгэй зугаа, уймарай
үгэдэ үсэд
Зүрюухэн байг лэ шиний
тэнюун сэдхэл.
Ши хаанши: ажаһуу
аминдаа. Сүлөөтэ замаар
Шармайлши һүддэрхэй
ухаанай туг доро.
Үлзы габьяадаа шагнал
эрингүй огто,
Ургыш ухаан сэдхэлэй
ажалаа арюунаар.
Дууһан тэдэ зүрхэн соош.
Өөрөөл өөрынгөө шанга
Дээдын заргаһ. Хэхэн
ажалаа өөрөөл шалга.
Дүүрэн гү сэдхэлш,
эрилтээр хатуу зураашан?
Дүүрэн гү? Шоошые шамай
зариман үзэг лэ.
Даамгайхан! Сэдхэлэйш
зулбын галдаш нөлбөг лэ,
Дэн томоогүй хүүгэдтэл
зурагыешни хахалуужан.

ПОЭТ

Дээдын үргэл Аполлоной
Поэдые эрээ үдыдэнь,
Сэдхэлэнь төөрин

зобонхойл

Сансарын һанаа үнөөндэ.

Зүрхэнийн нойрсон

загсашоод

Залинта уянгань замхашоол.

Тубингөө адаг уринэрэй

Тулуюрхан доройн

энэлтай?

Теэд, бурханай үгэ

шэхэндэнь

Тэнгэриһээ арайхан

дуудашабал,

Нийдэшхэл сэдхэлэнь

жэгүүртэн,

Нойрһоо һэриһэн

бүргэдтэл.

Оршолоһгой зугаһаа

хашарнал,

Уладай, үгэһөөш

дайгананал.

Олоной шүтөөндэ хүгэдэнги

Омог толгойгоо дохиногүйл.

Шэмэрүүн эрлийг дайда руу

Шуургалан сэдхэлэнь

тэгүүдэнэ.

Хүжэ ногоон хубэй руу

Хулжан ошохоор тэшхэнэ.

(«Поэт»).

М.БАТОИН буряадшалба.

БУРЯД ХЭЛЭМНИ

Буряадхан уладай баян

дэлгэр хэлэн,

Бурьялма эршэтэй хурса

хайхан үгэ.

Элинсэгүүдэй хургаалта

мэргэн хэлэн,

Эмгэн эжынэрэй урип

мээхэй үгэ.

Арбан зүгэй оронуудай арад

түмэнэй,

Арюун сэдхэлэй дээдын

үлзы бэлигэй.

Дээжые дэлгэн, сэсэн

түүхээр түгэлдэр

Домог, үльгэрэй замби түби

хүртээр

Эльгэн дээрээ үргэжэ намай

хэшэнэнш.

Эрхим эрдэмэй золто замда

заяанаш.

Хаанаш, хээээш зоноо

абаран үршөөнэш.

Харатанһаа хамгаалгаш,

сэдхэлэнь дүүргэнэш.

Бэлигүүн ухаанай үри удха

дэлбэлжэ,

Буян, нүгэлэй илгаа эли

танюуланш.

Тэнгэри бурхадай номнолодо

хүртэжэ

Тэрсүүд дайсадтай

тэмсэхэдэнь туһалнаш.

Буряадхан уладай баян

дэлгэр хэлэн,

Бурьялма эршэтэй хурса

хайхан үгэ.

Элинсэгүүдэй хургаалта

мэргэн хэлэн,

Эмгэн эжынэрэй урип

мээхэй үгэ.

Арадхан зоноймни замайн

мүнхэ зула

Арюухан сэдхэлэйнь

һаруул тодо тол...

М.БАТОИН

Урван үгэ

ХҮСЭ ЕХЭТЭЙ ЭБЛЭРЭЛ

Агуу Илалтын 55 жилэй ойд

Жаргал ДАШНИМАЕВ

ДУРСАЛГАНУУДНАА ХУУДАЛАНУУД

Советскэ Союзай арбан табан республиканууд эбээ таһаржа, бэээ дааһан гүрэнүүд боложо таранхай. Арбаад жэлдэ аминдаа байһан гүрэнүүд дотор яһанай илгаа гаражал ердэг. Балтиин далай шадархи гүрэнүүдтэ ород зоной эрхэнүүд хизаарлагдана, грузин, абхаз арадуудай хоорондо арсалдаата асуудалнууд таһарнагүй. Россин арадуудай хоорондох харилсаан олоной ханаа зобооно.

Сталиной үедэ Россин 12 үндэһэн арадууд хардагдажа, эрхэ сүлөөгөө хизаарлуулһан, түрэл дайдаһаа туригдэһэн юм. Тэдэһэй арбан нэгэһиний мусульман арадууд байгаа бшуу.

Афганистанда болоһон даие, мүнөө Чечнядахи буудалсаае ханаха, үзэхэдөө, Россин олон миллион зон мусульманууд гэжэһиний бүтүү хара хахалтай, буу баряад, «Аллах акбар!» гэжэ хашхаран ябадаг зон гэжэ ханадаг. Олонитын ханамжа шэнжэлдэг Бүхэроссин түбэй мэдээгээр россидахи хүн зоной 5 процентнй ислам шажаниие эгээл муухай юумэн гэжэ тоолодог болонхой. Энэнь тон буруу. Үнэн дээрэ Ислам хадаа христиан, буддын шажануудтал адли хүнэй зүрхэ сэдхэлэй, ухаан бодолой эгээл хайханиие бадаргаха зэргэтэй бшуу.

Манай орон дотор 20 миллион мусульман зон ажаһуудаг. 1998 оной ноябрь нарада «Рефах» (буряадаар "хайн хэрэг, буян" гэжэ үгдхатэй) гэжэ Бүхэроссин политическэ нийтын хүдэлөөн байгуулагдаа юм. Энэ хүдэлөөндэ гансал мусульманууд бэшэ, харин буддын шажантан, ороной бусадшые үндэһэ яһатан оролсоно. Иигэжэ «Рефах» Өрөөнөһий 25 миллион хүниие эблэрүүлнэ.

Үнгэрһэн жэлдэ «Рефах» нийтын болон политическэ 6 эмхитэй хамта «Единство» гэжэ регионууд хоорондын хүдэлөө байгуулалсаад, Россин Гүрэнэй Дүүмын хунгалтада эдэбхитэйгээр хабаадаа. Мүнөө Гүрэнэй Дүүмын депутат, Гүрэнэй Дүүмын хүдэлмэри эмхидхэлгын, регламентын галдар Комитедэй түрүүлэгшын орлогшо А.В. В. Ниязов «Рефах» хүдэлөөе эрхилнэ. Шажанай талаар соведьшен Россин Муфтинүүдэй Советэй түрүүлэгшэ, шейх Равиль Райнутдин толгойлно. Россин Буддын Заншалта Сангхын Хамбо-лама Дамба Аюшеев энэ Советтэ оролсоно.

«Рефах» гэжэ политическэ нийтын хүдэлөөн хилэ, хизаараараа, гүрэнэй байгуулалгаараа бутаршагүй Россин түлөө тэмсэхэ шэглэлтэй. Мүн россин мусульмануудые, бусад үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэдые эблэрүүлхэ, тэдэһэй засагай эблэһэн зургаануудга түлөөлгыс хангалсаха, политическэ,

экономическа эрхэ сүлөөе хамгаалха зорилготой. Үндэһэн арадуудай гэр бүлэнүүдые, хайн хайхан ёһо заншалнуудые дэмжэхэ, мусульман гүрэнүүдтэй харилсаа, холбоо бэхжүүлхэ байна. Эдэ бүгэдэнь олоной анхарал татана.

Мүнөө Россин Федерациин 63 субъектдэ «Рефах» хүдэлөөнэй отделенинүүд нээгдэнхэй.

Наяхан Москвада «Рефах» гэжэ Бүхэроссин политическэ нийтын хүдэлөөнэй IV съезд үнгэрөө. Оронойнай хизаарһаа хунгадһаан 410 делегадай 384-ниинь нийслэл морилоо. Манай республикые Правительствын түрүүлэгшын орлогшо Бимба Дымбылов, татар арадай Соёлой түбэй түрүүлэгшэ Альберт Гафиев гэжшэд түлөөлбэ. Мүн Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академиин ректор, профессор Раиса Шеничникова, «Сибирское соглашение» гэжэ ассоциациин мэргэжэлтэн Виктор Содунов, эдэ мурнуудай автор айлшадаар уригдаһан байна.

Съездын урда үдэрын делегадууд болон айлшад Президент-отельдэ, «Москва» гэжэ зохиод буудалда үнгэргэгдэһэн «түхэрээн шэрээдэ» хабаадаа. Эндэ Чечняда хүжэрһэн дайн, гүрэнэй национальна политикэ, арадууд хоорондын харилсаан тухай ехэ хоёрэдөөн болобо.

Союзуудай байшангуудай Колодино зал соо үнгэрһэн съезд дээрэ Гүрэнэй Дүүмые хунгалтын дүнгүүдэ зүбшэгдөө. Мүнөө үедэ «Рефах» хүдэлөөнэй 12 гэшүүн Гүрэнэй Дүүмын депутадаар хунгадһаад, засагай дээдын зургаанай ажал ябуулгада үүсхэл ехэтэйгээр хабаадалсана. Съездын делегадууд Ислам шажанай хургаалтай ямаршые холбоогүй эсэргүү, илапгаяа Россин гүрэнэй байгуулалтада эсэргүү ябадалые эрид буруушаажа байһанаа мэдүүлэ. Тинхэ зуураа манай орон дотор Ислам шажанай дэлгэржэ эхилхээр 1400 жэлэй ойе гүрэнэй дэмжэлгэтэйгээр тэмдэглэхэ гэнэи шийдхэбэри абаба.

Мартын 26-да болохоёо байһан Россин Президентын хунгалтада премьер-министр Владимир Путиние дэмжэжэ байһанаа делегадууд мэдүүлбэ.

Съездын һүүлээр манай республикын делегаци «рефах» хүдэлөөнэй хүтэлбэрилэгшэ Абдул-Вахед Ниязовтай уулзаба. Энэ уулзалга дээрэ ород хэлэн дээрэ «Буддийская газета» гэжэ шажанай, пиитэ-политическэ хэблэл эмхидхэхэ тухай шийдхэбэри абтаа. Газетэ 20 мянган хэһэгээр хэблэгдэжэ, Хальмагай, Тувагай, Буряадай республикануудаар, Усть-Ордын, Агын автономито округуудаар, Россин бусад нотагуудаар тараха юм. Мүнэ зөөрээр «Рефах» тулалха.

Доржо МУНКУЕВ.

1. Оролто үгэ

Үндэрхэн наһанай оройһоо
Үхибүүнхэн хаһаа
наһахадам,
Дайнай үеын сагууд
Дура сэдхэлдэм ороно.
Үнжэгэн ариухан бага
наһан
Үүрэй нимгэхэн манан
мэтэл.
Үхибүүн наһанайм бүүрэл
хаһа

Үзэгдөөг бодолыем
хүлгөөнэл.
Дайнай ургахи жэлүүдые
Дурасхаал болгон абажа,
Анда нүхэдтөө дамжуулам
(Абуудайм гэртээ һэн,
залуу, хүдэр...):
Арбагархан табатай
хүбүүгээ

Абамни мориңго һуулгаад,
Эрмэгхэн хазаарай жолоое
Эмээлэйн бүүргэһэ уяад,
Томохоншые һаа, номгохон
«Тэмээн зээрдэ» гүүлэдэг
Намуу ажалша мориёо
Намгажархёо һэн тала руу:
«Абын хүбүүн һэн хойноо
Асарха даа һөөргэнь
мориёо!»

(Хахаг үдэр соо бэлшээг,
Хариһанаа гэртээ һананаб).
Тэрэһнээ хойшо яһала
Тухалагшань абынгаа болоо
һэм.

Үбһэнгэ, талхангашые
дахалдаг,
Үхибүүн хэды ябаашые һаа,
«Абын Ехэ» зэргээ
Алдангүй ябахые оролдоо
һэм.

Үхибүүд хадаал үхибүүг
Үзүүлээл бээбди элдэб зүйл:
Наадаха, тоомоо таһарха,
Наншалдагшые абаһал
абахаш.

Бааяма халуун нажартаа
Бухал шэрээгүй сагуудтаа
Уһанда шунгажа
зулбайтараа,
Ууха, эгелэхээш
мартажархёог,
Үбгөөнэрэйнгөө бэдэрүүлгэ
ороод,

Улаан бургааһаар заримдаа
Уусаяа хорттойгоор
«агислуулааг»,
Үтэр гэртээ бусадгаа
Үтөөхи мэтээр һананам даа.
Үхибүүн наһанайм
горхонуу

Урасалта Түгнэ,
Сулхаранууд.
Мартагдаагүй тэрэ үемнай
Маанагай зүрхэ сэдхэлдэ...
Дүшөөд онуудай эхээр
Дуэлтэ гайнай эхилхэдэ,
Дүүрээ бэлэйл зааханайм
Дүүрэн үхибүүн хаһамни.
Гуашые хүрөөгүй эжытэй,
Гурбан дүүхэй басагадтай,
«Гэрэй эзэн» нэрэтэй
Гүлмэрхэн хүбүүхэн
үлэһэнби.

II. Дайнай үеын

дурсалга

Галзуу Гитлерэй эхилхэн,
Гал дүлөөр сорьёһон
Гайтай шанга тулалдаан
Тудажа ерээ һэн

Орондомнай...
Эсэгэ Ороноо хамгаалхаа
Эблэрэн бодоол арагнай.
«Хуу Илалтада, Фронтодо!»
Хуулига энэ уряе
Хараһан бэлэйбди
хаанашые.

Тиймэ хатуу сагуудта
Тухалагша һэмди
шадалаараа
Түрэл колхоздоо, гэр
бүлэгдөө,

Тулгагүй үбгэд, хүгшэдтөө.
Үбһэ хурялгын үедэ
Үетэн бигдэн хамта
Үбгэд, хүгшэд, эжынэртээ
Үбһэнгөө гарахаш булта:
Гүлмэршые һаа,
долонгирнуудын

Гүйгөөшэ моридоо унаха,
Гурба-дүрбэн ахашагнай
Гар хажуур барихал даа.
Бүүдгээр үглөөнэй шүүдэртэ
Бараг шадалтай
заримамнай

Боролжо шугы түнхигшэ
һэн.
Морин косилкашые ябуулдаг
һэм.

Наранай дээшээ дэгдэжэ,
Нойтон үбһэнэй хатахада,
Нуга талын бухалнуудые
Набшуурга, аргамжаар
шэрэжэ,

Наман моридоо
харайлгажа,
Намжархан томо
сомоонуудые

Сомоҗо, һүрилжэ ябадагаа
Суулгыһидни мүнөө
һанана аа гү?

Холын тэрэ сагуудые
һанахага хэсүүхэн.
Хайшан гэжэ һургуулия
Дүүргэһэмнай гайхалтай.
Октябрь харын дүүрэтэр
Унжагай морин жаткаар
Арынгаа таряа хадагагаа
Анханайм нүхэд һанана аа
гү?

Шэлгүй керосин лампа доро
Шадаха зэргээрээ оролдожо,
Гэрэйнгээ даабари
дүүргэһэн

Гайхамаар хүшэр сагуудаа.
Олоороо хамтаржа
заримдаа

Ой түлээнгэ ошодогоо.
Морёоршые, сарааршые
ябадагаа,
Мунхиһан тэрээхэн
сагуудаа?

Ээлжэһнэй тудажа ерэхэдэ,
Үхэр малаа агуулдагаа,
Тэрэһэй баһа хажуугаар
Тэмдэг бэшэг хүлээдэгээ?
Эдирхэн тэрээхэн наһанай
Энэ тэрэ зүйлнүүд тухай
Баталан хөөрэхэ бодол
Байн намга хүржэл байдаг.
Заахан үхибүүн хаһагаа
Зобогшо һэм би зүүдэлжэ,
Хүдөө араар тэнэжэ,
Ходол орооно «оложо».

Олоһон тэрэ «олзоёо»
Олиггүй зохигдоор хубаажа:
«Бару, Гэлэг, табан улхан,
Татажа талха болгоно гүш,
али

Хууража замбаа хэнэ гүш —
шини хэрэг.
На, Бимба, абаашажа
энээхэни

Нимасуу дүүгээ баясуула.
Үлөөшэнь үлэг даа өөртэм,
Үгэлсэхэ амитагни олон».
Заримдаа ондоо зүүдэн
Зобогшо һэн зүрхыем:
Оюун номин тэнгэрин
Оёдол дахан «ниидэжэ»,
Үүлэнэй хаяа хадхалан
Уула орьёлнуудые дабажа,
Хатуу шанга дайнай
Хизаарта агшан хүржэ,
Хүнгэтэ абатажа

«уулзажа»,
Хүхэн зугаалхаш зүүдэнгээ.
Харин тэрэһэй хажуугаар
Хюдахага маанадые ерэхэн
Хархис муухай дайсапниие
Хамха бута сохилсожо,
Харижа гэртээ бусадгаа һэм
Халаг даа, гансал зүүдэнгээ.
Агуу дайнай талһаа
Аба, абганарай олонхидойнь
Бусаагүй бэлэй, халаг даа.
Бигдэниие ехээр
үншэрүүлээл.

III. «Хотын уряал»

Холын сагай шэнжэлээ
Хөөрөөгөө эхилхэм,
шагнагты,
«Хотын уряал» гэжэ юун
бэлэй?

Хэн мэдэхэб, хэлэгтыл даа.
Хатуу тэрэ дайнай
Хэдэн олон жэлнүүдтэ
Ходогоол үлэн ябахата,
Хэсүүхэн бэлэйл зонго.
Хооһон хотын «уряалай»
Тайлбаршые энэ гэжэ
Тэрэ сагайхид мэдэнэл даа.
Арбашые хүрөөгүй ябааш
һаа,

Ахамад зоноо дахажа,
Ара, хээрэ гарагша һэм.
(Арба шахуу могоон нэгэ
тээшээ!)

Үнгэрэгшэ намарай
боолшые
Үетэнтээ молотилка
эрыулажэ,

һолоомо, михиһнэ, шорой
һайса һагшажа, хицхэжэ,
Оролдон яһан сагуудни
Оройдоошые ухаанһаам
гарадаггүй

Талхатай болохо хүсэлтэй
Таряанай залаа түүдгээ.
Таряанай галан дээгүүр
Тууламаг үргэлэн абажа,
Ажахын ноёдые агаалан,
Асарһан тэрэ олзоёо
Гар тээрмээр татажа,
Гурил тэрэһээ болгожо,
Гуламтынгаа шэрэм дээрэ
Гамнахадажа, тэрэһээ
хайража,

Альганай шэнээхэн харлюу
Арбагар заахан дүүнэртээ
Аргагүй яһан хубаадагаа
Алишые сагуудта
мартахагүйб.

Хүшэрхэн сагай үхибүүг
Хоёр гурбаараа суглаараа,
Колхозойнгоо огородто
«айшалжа»,
«Олзотой» заримдаа
бусадгаа.

Олон жэлэй үнгэрөөшэ
һаань,
Хайшан гэжэ мартахабыи
Хүлисэгдэнэ ааб даа мүнөө.
«Хэрэгэймнай» оһолтон
бурруутааг,
Харууланга гэнтэ
баригдааг,
Халаахай «агис» хүртөөг,
Хухархай прикладтай
бергданкаар
Хара даһаар бүгсэ руугаа
Хордосоронь

«дабһалуулааг»,
Хурдан тарханууд мэтээр
Хэдэн тээшээ харайжа,
Хүүгэд маанагай шунгадар
Колхозой канавын сөөрэм
соо,
Үйлганан байжа шунгажа,
Үбшэнтэй тэрэ
хондолойгоо

Үржэ, эльбэжэ, маажажа,
Уруу-дуруу хуудагаа
Одоошые мартажа болохо
аал?

Тийгэһээр, иигэһээр
байтаршани
Тараагхихал даа бэеын
хордоон.
Тэгшээрэгдихэл даа
тийгэһээр
Тулгардааг байһан наһан.
Харууланай ээмэнь үгыгшэ
һэн

«Хотын уряал» гол
шалтагаан
Тэрэһнээл ходогоо
дулдаадабди.
Түүхэтэ сагууд шэрүүн һэн.
Үнгэрһэн иимэ
үзэгдэлнүүдни
Үргэлжэ шодонгэм
«харагдааг».

Заримдаа үхибүүн хаһамни
Зүүдэн мэтээр һанардааг.

Зурха сэдхэлэй мурнууд,
зүбшэхэ ёһотой зүйлнүүд

Абитуриентнүүд: анхарагты

МҮНГЭ ТҮЛӨӨД, ОЮУТАД БОЛОХО БЭШЭ...

Удангүй хабар зунай эхилхэдэ, олон тоото дунда хургуули дүүргэгшэдтэ халуун хаһа ерэхэ. Нэн түрүүн, тэдэ гүрэнэй шалгалтанууды дабажа гараха болоно. Тиигээдэ дунда хургуули дүүргэгшэ тухай үнэмшэлгэ абаад, ажабайдалай хүнэн бэшэ харгыгаа шэлэхэ хүндэхэн хэрэг тохёолдохо. Зарим хүбүүд, басагад дунда мэргэжэлэй училищи, колледж, лицейнүүды шэлэхэ, нүгөө заримашуул дээдэ хургуулинуудта нуралсалаа үргэлжэлүүлхэсэ оролдохо. Олохон лэ эдиршүүл Буряадай гүрэнэй университет шэлэхэ бээ гэжэ ханагдана.

Ерэхэ намар БГУ-гай байгуулагданаар 5 жэл болохонь. 1995 оной сентябрийн 30-да Россин Президентын Зарлигаар Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй

багшанарай дээдэ хургуули болон Новосибирскын гүрэнэй университетэй Буряадай филиал нэгдэхэгдэжэ, дээрэ нэрлэгдэхэн университет тогтоогдоо нэн гээд хануулаа.

Энэ университетэй 14 факультет абитуриентнүүды утган абахаар бэлэн. Тус университетэй ректорэй нэгдэхэн орлогшо Цыдын Заятуевич Доржиевай хэлэхэнэй ёһоор оролтын шалгалтанууд недондонойхитой адляар үнгэрхэ байна. Оролтын шалгалтануудай зарим шухала зүйлнүүды Цыдын Заятуевич ниггэжэ тодорхойло:

- Манай университетэ дунда хургуулиа медальтайгаар

дүүргэхэн олон хүбүүд, басагад ханддаг. Тэдэ медальтай наа, заабол орохобди гэжэ ханадаг. Үнэн дээрээ тиимэ бэшэ. Медальтайшуул нэн түрүүн хөөрөлдөөнэй гуримаар (собеседованне) шэлэхэн мэргэжэлээ, гол предметээ найнаар мэдэбэл, орохо болоно. Энэ хөөрөлдөөнэй гуримы дабажа шадаагүй наа, шалгалтанууды тусааха. Эндэ түрүүшынгээ шалгалта «б» гэхэн сэгнэлтээр барилал, мүн лэ оюутан болохо аргатай. Ондоо сэгнэлтэ абабал, бүхы абитуриентнүүдтэй адляар бусад шалгалтануудаа дабажа гараха. Тэрэ тоодо

олимпиадануудта илагшад, бүхэроссин олимпиадын шангай хуури эзэлэгшэд оролсоно гэшэ.

Коммерческа гуримаар, квото болон хүнгэлэлтэнүүд тухай Цыдын Заятуевич ииггэжэ хэлэбэ:

- Энэ жэл бидэ хүдөө нотагуудта багшын мэргэжэлнүүдээр квото үгэхэн байнабди. «Хүдөөһөө энэ хүн квотоор ерээ, ямаршы сэгнэлтээр тушаабалнь, оруулахабди» гэхэ юумэн байхагүй. Тиихэдэ Афганистанда сэрэгэй алба гарагшадта хүнгэлэлтэнүүд үггэхэ. Чечняда дайладалан сэрэгшэдтэ хүнгэлэлтэнүүд үггэхэ гэхэн заабари Москваһаа

ороодүй. Коммерческа гуримаар хураха зон мүн лэ олон байха гэжэ ханагдана. 6 мянганһаа 14 мянган түхэриг хүртээр түлбэри абтаха. Эдэнэр ганса мунгөө түлөөд, оюутад болохо бэшэ, шалгалта дабажа гараха болоно. Шадаагүй наань, мунгыень бусаанабди.

Урда жэлнүүдтэ заочноор орогшодой шалгалтанууд июнийн 1-һээ байбал, мүнөө июлийн хүүл баганаа үнгэрхэ. Юундэ иимэ хубилаата хэгдээб гэхэдэ, зунай эхиндэ олон хүнүүд урда жэлэйнгээ эрдэм мэдэсые нэргэжэ, дабтажа үрдинггүй, конкурс бага байна. Тиимэхээсуула эрдэмтэйшуула хуража эхилнэ ха юм.

Үшөө нэгэ хайн мэдээсэл. Усть-Ордын автономито тойрогой Боохондо, университетэй филиалда, 150 хүн ерэхэ зун абтаха. Улаан-Баатарга филиал нэгдэхээр хараалагдана.

Борис БАЛДАНОВ.

ҮНДЭНЭН СОЁЛОО НЭРГЭЭЖЭ, ҮНДЭР ЗАЯАНДАА ТҮШЭЖЭ...

Байгал суута галайн Хойто талые эзэлхэн, Баунт ортон нотагай Тахилтай Сагаан хада Холын айлашадые уринал.

- Сагай хүндэһөө гажарангүй,
- Сагаан эдегээ дэлгээһээр,
- Сэдхэлэй гүнзэги оёорһоо
- Сарюун мэндээ хэлэхээр
- Хүндэтэй айлашадга утганал.

Буряад орондо ажаһуудаг олон арадуудай нэгэн болохо эвенк яһатанай үндэһэн хэлэ, гар урлал, ёһо заншал шудалдаг республикын хүүгэдэй эвенк үндэһэн түбүүдэй, Хурамхаанай, Хойто-Байгалай, Баунтын аймагуудай эвенк хэлэнэй багшанар, мүн Улаан-Үдэһөө ошонон гар урлалда хургадаг бүлэг багшанар, багшанарай мэргэжэлэл дээшлүүлдэг институтдай методистнууд Багдарин хууринай интернат-хургуулида сугларба.

Түрүүшын үдэр интернат-хургуулида хэдэн нээмэл хэшээл үнгэрбэ. Жэшээнь, ород хэлэнэй багшанар В.Н. Лапердина (7 класс), О.Ю. Штыкина (5 класс) «Хойто зүгэй арадуудай литература» гэхэн предметээр ехэ һонирхолтой хэшээлнүүды дурадхаба. Хүйтэн сэдбэг уларилтай орон дайдада гал гэшэ эгээл шухала юумэн, мүн урданай заншалаар ортон яжа галаа тахидаг байгааб гэжэ хүүгэдэй ухаан сэдхэлдэ бүхөөр хадуугдамаар багшанар хөөрэнэ

һэн. Мүн баһа баабгай хадаа ойн эзэн, тиин яагаад энэ эзэниие угтахаб, уур сухалыень хүргэхэгүй, агнууриин урданай ёһо заншал, нюуса хүндэлхэ, сахиха мэтын хургаалнууды хүүгэд хэшээлэй үедэ ойлгожо абаа. Иигэжэ наһанай хургаал абажа байһанинь ехэ найшаалтай, дэмбэрэлтэй гээд ханагдаа һэн.

Эвенк хэлэнэй багшанар Т.Д. Баханова (эхин класс), В.И. Эрдыниев (факультатив) үндэһэн хэлэндэ хургахын хажуугаар үндэһэн соёлой, этнопедагогикын сэгнэшэгүй хургаалнуудтай хүүгэды танилсуулдаг байха юм.

С.Ю. Головановагай зурагай хэшээлдэ (6 класс) хүүгэд эвенк, буряад, ород угалза хээнүүдтэй танилсаа, түрэл арадайнгаа угалзанууды зуража хураа.

Эхин класста В.А. Хамуевагай үнгэргэхэн гар урлалай хэшээл ехэ найшаагдаа. Багашуул гэрэй ханын гоёлтонууды арһаар оёжо туршана. Жаахан аад, нилээн гартаа дүйтэй, саашадаа уран оёдолшод болохо байһанаа гэршээлэ.

Бэеын тамирай багша С.В. Кондаковой хэшээлдэ баһал һонин байба. Хойто зүгэй арадуудай олон үедэ дамжуулан абажа ябаһан амин шухала удхатай дүршэл шадабариде хургалгын хэшээл болоо: хүүгэд урга хаяжа, шарга дээгүүр хүрэхэ, ан арьяатанһаа тэрбелжэ, уһа голые тамаран гаталжа, намагтай газарта болдог дээгүүр хүрэн ябаһандал хорилго хэнэ. Тиихэдэ ямар

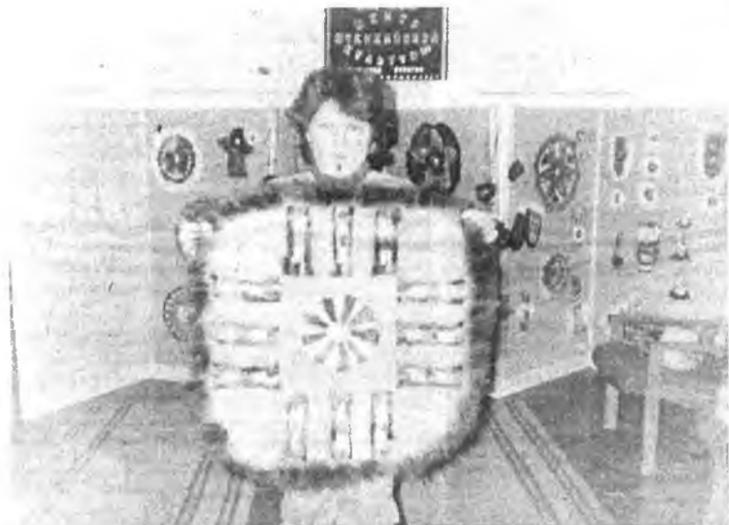
дуратайгаар хорилго хэнэ гэшэб!

Орон нотагай түүхэ шэнжэлгын хэшээлэе багша Л.А. Лосева брейн-рингын маягаар үнгэргэе. Ород, буряад, эвенк яһанай хүүгэд Баунтын ортоной түүхэ тухай яһала олон юумэ мэдэжэ абаал ха.

Россин габьяата багша

Улаан-Үдэһөө ерэхэн В.Д. Цыбиков үйһөөр хэһэн элдэб зүйлнүүдэ харуулаа, дүршлөөрөө хубаалдаа.

Бүхэроссин хүүгэдэй уран зохёолой конкурсын лауреат, «Хосинкан» (Галхан) ансамбль концерт наадаяа харуулаа. Эвенк хүгжэмэй инструментнүүдые арадай

Д.П. Миронова хүүгэдэй эвенк түбье хүтэлбэрилдэг. Эндэ аман зохёол, түүхэ, ёһо заншал, гар урлал тодорхойгоор шудалдаг байна. Заншалта ажахы эрхилэлгэдэ хургахын тула Багдаринһаа холо бэшэ, Самбули гэхэн газарта хүүгэдэй агнадаг гурбан байра түхээрэгдэнхэй. Хурагшад намартаа тэндэе ошожо, ойн хэшэг суглуулдаг, арьяатанай, шубуушонхорой мур элирүүлжэ, ондатра, хэрмэн мэтын амитад хаана, яагаад ажамидардаг бэ гэжэ ойлгожо абанад. Агнууриин сагай ерэхэдэ, хүбүүд хубшээд гарадаг. Олоһон ангай арһаа түбтөө асараад, өөһэдөө элдэдэг, малгайнууды, дэглэнүүдые оёдог, наймаанда табидог юм. Эндэ хүдэлдэг бүлэг багшанар шабинартайгаа хамта Москвагай Выставочнэ түбэй лауреадууд болоһон, ВВЦ-гэй медальнуудта хүртэхэн байна.

бэлигтэн, уран дархан Е.Н. Баранов нэргээн бүтээжэ үгэхэн байна.

Республикын багшанарай семинар-хуралсалае эмхидхэхэн Багдаринай интернат хургуулиин багшанарай коллектив директор В.Ц. Базаров түрүүтэй тон ехэ ажал хэжэ байна. Туршалгын, бэдэрэлгын, зохёохы замаар энэ коллектив шармайн дабшана. Ургажа ябаа үетэнэй түлөө үлзы хутаг арьбадхан, үндэр заяандаа түшэжэ ябахань болтогой!

Е.МИРОНОВА,
БИПКРО-гой методист,
В.ЦЫБИКОВ,
Улаан-Үдын 37-дохи
хургуулиин багша.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: пангийн хүлдэ – Сагаан хада; иимэ хибэс арһаар бүтээлэ. Г.САМБЯДОВАЙ фото.

БУРЯАД ХЭЛЭЭР ТҮРҮҮШЫН МҮРЬСӨН

БГУ-ДА БОЛОНОН ОЛИМПИАДАНАА

Буряад хэлэн, ёһо заншаа нэргээгдэжэ эхилхээр тинмэшые үни болоогүй гэхээр. Эдэ бүтэдые хүгжөөлгын ажал ябуулдаг эгээл томо гуламтануудай нэгэн гэхэдэ. Буряадай гүрэнэй университет болоно гэшэ. Мүнөө болотор тус нуралсалай гуламтада факультэдүүдэй хоорондо буряад хэлээр олимпиада болон мурьсөөнүүд болоогүй байһанинь гайхалтай. Одоошые энэ дугуу дунда хүсэдүүлэгдэбэ.

Наяхан буряад хэлэ бэшэгэй факультэдэй буряад хэлэнэй кафедрин (аагшань В.Д. Патаева) эдэбхээр иимэ олимпиада үнгэргэгдөө. Хоёр шатаһаа бүридэхэн энэ хэмжээ ябуулгада долоон факультэдэй арбан найман оюутад хабаадалан байна.

Түрүүшын шатада оюутан бүхэн буряад ёһо заншалууд, мал ажахы, эдэс хоол болон үндэһэн хубсаһа хунар тухай элдхэлүүдые бэлдэжэ, олоной анхарада, жюриин гүнзүүдтэ дурдаханг байна. Эндэ зүүн зүгэй факультэдэй оюутан Натана Тогмидон шатаһаа Улаадахи хууринууды буряад хэлэ бэшэгэй факультэдэй Даши-Доржо Болотов, биолого-географическа факультэдэй Аида Бадмаева гэгшэд эзэлбэ.

Хоёрдохи шатада олимпиадада хабаадалгшад дурдахадань темэнүүдээр найруулга бэлдэнэ байна. «Арадай ёһо заншал оюу алтагай дурлахууд байдаг юм» «Миний түрэн тоонто шотагай ёһо заншалууд», «Буряад арадай хургал болон заабаринууд» гэхэн темэнүүд дурдахадань. Эндэ эгээл бэрхээр буряад хэлэ бэшэгэй факультэдэй Даши-Доржо Болотов бэшэ гэжэ элирүүлэгдэжэ, хоёр шатын дүнгөөр түрүүлжэ гаралан байна. Энэ факультэдэй Сарюуна Эрдынеева, Баярма Санжимитшинова, эхин нуралсалай факультэдэй оюутад Елена Ринчинова, Эржена Базарова гэгшэд пангай хууринууды эзэлбэ. Эдэ мартын 27-до дээдэ хургуулинуудай дунда үнгэргэгдэжэ буряад хэлэнэй олимпиадада хабаадала эрхэдэ хүртэбэ.

Борис БАЛДАНОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Олимпиадада хабаадалгша Даши-Доржо Болотов. Авторай фото.

Залуу наһан
залитай үөл:

АГУУ ИЛАЛТЫН 55 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ҮБГЭН АБАТАЯА УУЛЗАНАН МЭТЭ

1999 ондоо Буряадай гүрэнэй телевидениин журналист Елена Ширибон «Бодолууд» гэнэн һонин дамжуулгануудые эхилээ. Эгээл түрүүшын дамжуулга харахаяа гэр бүлөөрөө сэнхир экранайнгаа урда һуубадн.

Дамжуулгын эхиндэ хуушан киножурналай кадрнууд харуулагдаба. Гэнтэ сагаан украин самсатай, үбсүүндээ ордентой буряад хүн һур харбажа байба. Абаһни, Түмэн-Баяр Жамбалович түрэнһэн эсэгээ танижархиба. Иигэжэ би үбгэн абаяа, Жамбуев Жамбал Жамбуевичые (Базаровиче) түрүүшынхисэ амиды мэндэ байхыень харааб. Булдааа зүрхөө хүдэлгэн, ехэ баярлажа, 80 гараһан хүгшэн эжыдээ, Ленхобоева Дашима Цыбиковнада хонходожо, гайхалтай ехэ һониноо дуулгаа блэйбди.

Тэрэ гэнэнһээ хойшо һара бүхэндэ «Бодолууд» гэнэн дамжуулгын хүсөөр бидэ, Жамбуевтанай олон гэр бүлэнэр үбгэн абатаяа уулзадаг болообди. Буряадай телевиденидэ ехэ һайһиние хүргэнэбди.

Агууехэ Илалтын 55 жэлэй адарта ой дүтэлжэ байна. Би үбгэн аба тухайгаа хөөрэхэ хүсэлэнгэйтб. Минии үбгэн аба дайсаные даража, даагаяа һүүдэлһэн, илалта шэрээлсэһэн баатар хүнүүдэй нэгэн гэжэ омогорхоноб. Эсэгынгээ дурдалгануудһаа, ураг зохёолшо Арсалан Жамбалович Агын «Толо» газетэдэ гаргаһан «Дайшалхы замууд» гэнэн статьягай мүнүүдһээ үбгэн аба тухайгаа хөөрэхэм.

Жамбуев Жамбал Жамбуевич (Базарович), минии үбгэн аба, - гвардийн капитан, «Гвардия» гэнэн тэмдэгтэй, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай 1-дэхи, 2-дохи шатын орденго сэрэгшэ - 1915 ондо Агын тойрогой Могойтын районной Ага-Хангилда олон хүүгэдтэй малша айдаа түрэнһэн юм.

1932 ондо Агын 7 жэлэй хургуули дүүргээдэ, Улаан-Үдэ ерэгжэ, «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ корректорээр хүдэлжэ эхилһэн намтартай.

1936 ондо Совет Армида алба хэжэ эхилхэдээ, суута Буряад морин сэрэгтэй дивизидэ татагдаһан. Гурбан жэл соо алба хэхэдээ, лейтенант, эскадронной командирой орлогшо болоһон байна.

1939 ондо албаяа дүүргэжэ, хуушан ажалдаа бусахадаа, «Буряад-Монголой үнэн» газетын гээ оршуулагша, корреспондентээр хүдэлһэн.

1941 ондо дайн эхилжэ, Совет орон аюулай хара үүлээр хушагдаа, һандарһан газар, хото городууд, хүн зоной хохидол, уй гашуудалда дарагдан үншэрһэн таладайда... Дүрбэн дууһашагүй ута жэлнүүд...

1942 оной февраль һарада үбгэн абаһни дайсаные даралсахаа мордоһон юм. Түрүүн Эрхүү хотодо «Выстрел» гэнэн офицерүүдые һургадаг курсада һуража, морин сэрэгшэ байһанаа, агаарай десантник болоһон.

1943 оной январь һарада лейтенант нэрэ зэргэтэй фронт, дайнай газар руу ошоо. Тиигэжэ

агаарай десантна 4-дэхи корпусо орожо, Хойто Кавказда дайгаа эхилһэн. Эхэ оронойнгоо, совет арадайнгаа эрхэ сүлөөгэй түлөө бусад яһатанаар сугтаа дайсаһаа бута сохилсоһон.

Кубань, Украина, Молдова сүлөөлһэн, 1944 оной апрель һарада ахалагша лейтенант Жамбуев Н-скэ агаарай сэрэгтэй дивизиин бүридэдэ абтажа, дайсанай ара талада дайлаадаха автоматчигуудай ротын командираар томилогдоо һэн. Түрүүшын дайшалхы ябуулга хадаа Румыниин хилэ гаража, Серет болон Молдова мөрөнүүдые гаталалга болоо. Эндэ харуулан габыагаһын түлөө үбгэн абадам «Гвардин лейтенант» гэнэн нэрэ зэргэ олгогдожо, «Гвардия» гэнэн тэмдэг барюулагдаһан байна. Илангаяа хилэ шадарай Фельтешин городые (ротоороо дайсанай ара талада гаража) эзэлһэн, 150 немецүүдые плендэ

абаһан, немец полкын штаб үгы хэжэ, бүхы документүүдыень гартаа оруулан ябадал командованиин зүгһөө үндэрөөр сэгнэгдэһэн байгаа. «Дайшалхы габыагай түлөө» гэнэн медалаар шагнагдаһан.

1944 оной ноябриин 6-да Венгриин Тисса мүнрэнне тон түрүүн гаталжа, плацдарм дайгаар абаһанай, мүн промышленна томо город болохо Мишкольце дайлан абалгада ротоороо түрүүлэн орожо, завод ба гол үйлсые эзэлһэнэй түлөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай 2-дохи шатын орденгоор шагнагдаһан юм. Тиихэдэ ротонь дайшалхы габыа харууланай түлөө полкын гвардейскэ тугые нангинаар сахиа эрхэ оложо, бүхы дайн соогуур абажа ябаа. Ротонь орденго рото болоһон байна. 3 дахин парашюдаар дайшалхы хүрэлгэнүүдые хэжэ, байлдаанда ороһон.

1945 ондо Будапешт болон Венз хотонуудые абалгада Жамбал Жамбуев батальонной командираар ябаһан. Тиихэдээ Братислава городые дайлан абалгада түрүүлэн ороһон, Морави мүнрэнне тон түрүүн гаталһан байна. Энээнэй түлөө батальонной командир Эсэгэ ороноо хамгаалгын 1-дэхи шатын орденгоор шагнагдаһан юм.

Үбгэн абаһни дайгаа Чехословакида дүүргэһэн. Гвардийн капитан Жамбуев дайн байлдаануудта ябахадаа, хоёр дахин контузи абаһан, гурба дахин хүндөөр шархатаһан байгаа. Иигэжэ дайнаа илалттай бусаһан юм.

Түрэл болоһон «Үнэндөө» дахин ерэгжэ, корреспондентээр хүдэлжэ байтараа, 1949 ондо «Агын үнэн» эльгээгдэһэн. 1952 ондо Штэтэдэ Советскэ партийна хургуули дүүргээдэ, «Агын үнэн» гэжэ окружной газетын гээ редактор болоһон түүхэтэй.

1961 ондо усадаа дайрагдажа, үбгэн абаһни һаһа бараһан. Дайнай газарта эрэлхэг зориг, дайшалхы габыа харуулан, амгалан байдалай үедэ ажалай замаар үгэн сэхэ, эршэмтэй хүдэлһэн үбгэн абынгаа габыа сольень дээрэ үргэнэб.

Мүн Илалтые дүтлүүлсэһэн, халуун хүйтэннине тэсэһэн, ара талада хүдэлһэн, «Механлит» заводто үдэр һүнигүй буугай һомо, снарядүүдые хэлсэһэн, дайнай дүрбэн жэл соо токарь ябаһан хүгшэн эжыгээ тэмдэглэнгүй орхижо болохогүй. Хүгшэн эжыһни Ленхобоева Дашима Цыбиковна мүнөө 80 наһанайнгаа дабаа гаранхай, бүхы наһаараа хүдэлжэ, 8 үхибүүдээ эрдэмтэй болгоод, ашанараа, зээнэрээ, гушанараа харалсан, һайхан үгэнүүдээр үбгэн абые дурсан һууна. Хүгшэн эжыгээ Илалтын ехэ үдэрөөр амаршалаад, сэхэ һанаатай, сэсэн үгэтэй, элүүр энхэ зацдаа манайнгаа дунда урмашажа, баясажа һуухыень хүсэнэб.

Света ЖАМБУЕВА,
буряад үндэһэн 1-дэхи
лицей-интернадай 9-дэхи «б»
классай һурагша.

ТЕАТР И ДЕТИ

БОЛЬШАЯ РОЛЬ МАЛОЙ АКАДЕМИИ

работников театра к мальчишкам и девочкам, как к самым благодарным, а потому желанным зрителям. Впрочем, пусть своими впечатлениями поделится сами активисты Малой академии - частые гости храма искусства.

Дугарова Светлана Борисовна, классный руководитель 10 «А» класса школы № 47:

Спектакли воспитывают душу детей, способствуют тому, чтобы они и взрослые, научились понимать жизнь, и, наконец, сформировались как люди порядочные, воспитанные. Сама руководитель Клуба прекрасно владеет мастерством оратора; как лектор, доходчиво, высоким слогом беседует с ребятами. И, вы знаете, у моего класса уже появилась потребность регулярно ходить в театр, получать здесь заряд энергии, и для ребят - это как отдых.

Краснокутская Татьяна Леонидовна, педагог высшей категории гимназии № 33, математик:

- Наши школьники посещают

занятия Малой академии практически со дня ее основания. Можно много говорить об

эстетическом воспитании в школах, но наша роль, как педагогов, не идет ни в какое сравнение с тем влиянием, какое оказывает на ребят театр. Средства массовой информации, телевидение, в частности, не всегда несет пользу подрастающему человеку, музеи и театры - вот последний оплот нашей культуры! Приятно, конечно, что Малая

академия и клуб любителей театра идут навстречу нам: всегда более дешевые билеты, в нашу гимназию приезжают артисты, недавно проводилась встреча со знаменитой актрисой Ниной Константиновной Тумановой, «Гвардия» гэнэн тэмдэг барюулагдаһан байна. Илангаяа хилэ шадарай Фельтешин городые (ротоороо дайсанай ара талада гаража) эзэлһэн, 150 немецүүдые плендэ

акademia и клуб любителей театра идут навстречу нам: всегда более дешевые билеты, в нашу гимназию приезжают артисты, недавно проводилась встреча со знаменитой актрисой Ниной Константиновной Тумановой, «Гвардия» гэнэн тэмдэг барюулагдаһан байна. Илангаяа хилэ шадарай Фельтешин городые (ротоороо дайсанай ара талада гаража) эзэлһэн, 150 немецүүдые плендэ

спектакль - очень устраивает. Для нас важна эта воспитывающая роль лектория, и, если раньше мои ученики приходили на пьесу в спортзалах, то сейчас они входят в театр опрятные, то есть, уже виден результат. И спектакли почти все по школьной программе, произведения становятся ближе и понятнее старшекласснику, да

и все, что школьники послушают и посмотрят в Малой академии театрального искусства, в конечном итоге полезно для души.

Ваня Кушнарв, восьмиклассник школы-комплекса № 9, частый гость:

- Русский драматический театр и его специальные спектакли для школьников оказывают мне большую услугу: посмотрев постановки «На дне» Максима Горького, «Тартюф» Ж.Б. Мольера, на уроках литературы мне становится легче работать над произведением, ведь это из школьной программы. Читая его, уже отчетливо представляешь героев и сцены, а потом, прекрасно пересказав произведение, можно получить совсем не лишнюю пятерку. Спектакли Малой академии Русского драмтеатра учат жизни. В них есть глубокий смысл, который, если раскроешь сам, то извлечешь очень полезный урок. В каждой постановке видна отличная режиссура Андрея Ивановича Штейнера, главного режиссера театра, помогающего актерам во множестве спектаклей войти в образ. Одним словом, сходите в русский драматический театр, не пожалеете!

НА СНИМКЕ: юнкоры студии «Зодиак» со своим руководителем С.Ю. Шобоговым, главным режиссером А.И. Штейнером и зам.директора театра по литературной части Е.А. Гильмулиной.

Фото С. Шобогова.

Этот год стал юбилейным для Малой академии театрального искусства при Русском драматическом театре. Она была создана в 1995 году специально для юных зрителей талантливой завлитом театра Еленой Анатольевной Гильмулиной.

За эти годы сотни ребят побывали на занятиях Малой академии традиционно каждый четверг. Занятие проходит так: сперва - разговор у занавеса, когда Елена Анатольевна со сцена рассказывает об истории создания пьесы, её авторе собравшимся ученикам городских школ, затем идет показ самого произведения, как правило из школьной программы. Дирекция театра организует и выездные заседания «академиков», проводит встречи с ребятами прямо на их территории - в родном учебном заведении.

А недавно создали клуб любителей театра, в который вошли активисты Малой академии. Клуб предполагает более углубленное знакомство с внутренней кухней театра, драматургией, инициирует творческие посиделки с режиссерами, художниками, артистами. Слова «кладезь мудрости» и «храм искусства» весьма подходят именно для Русского драматического, который ради подрастающего поколения, во имя его культурного просвещения установил низкую стоимость билета на спектакль, добился высокого качества игры актеров и отношения всех

САГААН ЭДЕЭНЭЙ АША ТУНА ТУХАЙ

Эртэ урда сагнаа эхилээд, буряад угсаатан табан хушуу малаа үдхэжэ, малайнгаа нү буйлуулжа, элдэб янзын сагаан эдээ хэжэ, бэе махабадын элүүр энхэ байхын тулада тон ехэ нүлөөтэй эдээ эдижэ ябадаг байхан гэшэ. Тоолобол: нүн, уураг, зөөхэй, сагаан тоһон, шара тоһон, айрагай тоһон, тараг, айраг, сагаан, айрхан, ээзгэй, үрмэн, хоймог, брынзэ сыр, шүүхэн, сэгээ гэхэ мэтэ.

СЭГЭЭ

Гүүнэй хүөөр хэгдэдэг ундан. Сагаан эдээн бүхэн хүнэй бээдэ туһатайшые наань, сэгээ хадаа бултаннаань үлүү нүлөөтэй гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Сэгээ хадаа хүн зоңице ута наһатай болгодог, энхэ элүүрые хамгаалдаг буряадай ёһотойл эм болодог ундан байна. Архи уухын орондо ходо сэгээ уугаад яббал, хүн ямаршые үбшөөр үбдэхэгүй жэшээтэй.

Улаан-Үдэ хотодомнай уушханай ханяада аргалгада ехэ нүлөө үзүүдэг гүүнэй фермэ байдаг хэн. Мүнөө хүдэлдэг юм гү, али үгы гү, би мэдэнгүйб. Туберкулез үбшэнтэниие тубсанаторидо байлгаад, сэгээ уулгажа аргалдаг байхан.

Мүнөөнэй хүшэр сагта хаа хаанагүй уушханай ханяадан дэлгэрэнги болонхой. Байдалай муудан дээрэнхэ болоно бээ. Сэгээ уухааа байха сагаан

эдеэгээшые буйлуулжа эдинэгүйбди. Аяар холоһоо хари гүрэнһөө асархан консервированнэ эдээ эдинэбди, элдэб янзын үнэтэй эм уунабди. Туһа болодог юм гү, бү мэдэе. Жэгтэй туһатай эм домто ундаяа хэхээс болиһомнай ехэл харамтай байнал даа.

Бэдэрһэн хүн олодог, хүсэхэн хүн бүгээдэг гэдэгэй ёһоор сэгээ хэхэ гэжэ зорёол наа, хэхэ шадахалди даа.

Арад зомнай энхэ элүүр үдэжэ, үндэжэ, амар жаргалтай байг гээ наа, ахамад ноёд анхаралаа табижа, адууна малаа үдхэжэ, сагаан эдээнэй хэшгэ сэгээ хэдэг болохоннай болтогой.

Дэлгүүрэй харилсаануудай үедэ нэгэ хэды айл хамтаржа, энэ хэрэгые эрхилбэл, сэгээ хэдэг болохо аргатай. Нэгэдэ-хээр, арад зондоо туһатай юумэ хэжэ, буян олохот, хоёрдохоор, сэгээгээ худалдажа, мүртөө мүнгэ оложо болоно. Энэениие ноёдой зүбшөөлшыегүйгөөр өөрын хүсэл оролдолгоор бүтээхээр гэжэ хананаб.

Тала дайда бүрхөөмэ
Табан хушуу малаа үдхэжэ,
Тэдэнэйнгээ шэмэ шүүхэ
Эдлэжэ,

Сагаан эдээ, сэгээ уужа,
Сарюун дорюун бээтэй
Жаргажа хууял.

Дулма ВАНЧИКОВА,
багшын ажалай ветеран.

БАГШАШНИ ХЭН БЭ?

Агын Буряадай округой зүүн захын районой түб болохо Могойто хууриһаа зүүлжээ гарабал, гуша гаран модоной зайда Таһархайн дабаанай боориһоо захалжа, удатнай нилээдгүй ехэхэн тосхон шэлын нуруулида нэмжын харагдаха.

Ажабайдалай хэды шэрүүншые хубилалтануудта дайрагдаһаншые наа, энэ нотагта ажалша, гартаа дүйтэй зон ажаһуудаг гэжэ гэр байрын маягаар, үхэр малайны шэнжээр лаб харахаар байдаг. Энэмнай эрдэм бэлигэй гуламта гэжэ урда эртэ сагнаа ганса Агынгаа округто бэшэ, харин алад холуур суурхалан Зугаалай нотаг мүн. Зугаалайнхидай омогорхохо зүйлүүд яһала олон байха.

Урда сагта Зугаалайн дасан гурбан зуу гаран ламаһар, хубарагуудтай байхан. Он жэлнүүдэй ошоходо, энэ дасанай түүхын хууданууд олондо мэдээжэ болохонь жэншэдгүй. Харин нотагайнгаа хургуулин түүхэ, багшанарайнгаа алдар соло олон үеын нурагшадын алтан үзэгүүдээр аржытар бэшэжэл байдаг заншалтай.

Зугаалайн дунда хургуулида 40 жэлдэ тоо бодолгын багшаар хүдэлһэн Сэсэг Галдановна Галданова эдэ үдэрнүүдтэ 65 наһанайнгаа ойн баярые утгажа байна.

Сэсэг Галдановна 1952 ондо Агын дунда хургуули дүүргэжэ, Шэтын гүрэнэй багшын дээдэ хургуулин тоо бодолгын факультеттэ ороһониинь гайхалгүй. Юуцдэб гэхэдэ, тэрэ үедэ тоо бодолгодо үхибүүдые хургаха гэшэ багшын, хургуулин ехэ үүргэ байгаа. Тоо бодолго үхибүүнэй ухаан бодолой болбосорхо шанарта ехэ нүлөөтэй, туһатай помнол гэжэ тоологдодог байхан юм. Хажуугаарнь эжын багша хадаа эрхим жэшээ баһал байгаа.

Сэсэг Галдановнагай эжы - Цыбжит Галдановна Галданова Шэтын область соо суутай тоо бодолгын багша нотагайнгаа хургуулида хүдэлжэ байгаа бшуу.

Цыбжит Галдановна 1935 ондо Агын педтехникум дүүргээд, Зугаалайн хургуулида тоо бодолгын багшаар эльгээгдэһэн намтартай. Эндэ нотагжажа, 3 басагадаа хүмүүжүүлжэ, аяар 37 жэлдэ багшалаа.

«Багшашни хэн бэ?» - гэжэ асуухада, «Цыбжит Галдановна» гэжэ буряадай мэдээжэ эрдэмтэд Регби Ешиевич Пубаев, Цырен-Анчик Дугарнимаевич Дугарнимаев, Дашинама Чимитович Чимитов болон бусад омогорхон харюусадаг байхан юм.

1956 ондо Сэсэг Галдановна дээдэ хургуулиа дүүргэжэ, эжынгээ наһанайн хэрэг үргэлжэлүүлхээс жагсахан юм. Тэрэ гэхээр 40 үбэл, 40 зун үнгэрөө, 40 үеын үхибүүд хургуулин богоһо алхажа, дүрбэн тээшэ тараа. Шабинарайнгаа хойно-

С.Г.Галданова.
Декабрь, 1998 он.

С.Г.Галданова эжы-нэртээ, дүүнэртээ.

һоо 40 дахин уяран үдэшөө, шэнэ 40 үе утан гарһаань хүтэлжэ, эрдэм номтой танилсуулаа.

1957 ондо Зугаалайн 7 жэлэй байхан хургуули дунда хургуули болоо. Энэ сагай шарай сэлмэг, эрмэлзэл ехэтэй байхан. Залуушуул бээ хоридог, спортын эдэб янзын секцинүүд хүдэлдэг хэн. Спорт гансашы хургуулида бэшэ, мүн нотагай залуушуулай дунда дэлгэрэнги байгаа. Эндэ хургуулин багшанар жэшээ харуулдаг, ударидадаг нааб даа. 60-аад онуудта Зугаалайн хургуулин столой теннисэй командые хүсэхэ команда область соо үгы хэн. 1960 ондо Новосибирск хотодо болоһон столой теннисээр зонын мүрысөөндэ Сэсэг Галдановна Дамба Дабаев шабитаяа Россин чемпионууд болохо ерээ хэн. Тэрэл жэлэй үбэл энэл хургуулин саншад Шэтын областин нэрэ зэргые Новосибирскдэ болоһон мүрысөөндэ хамгаалжа, Надежда Шагдуровна гэжэ багшамнай «Почетный член ЦС ДСО «Урожай» гэхэн грамотаар, тэмдэгээр шагнагдаһан габыатай.

Багшын хүнгэн бэшэ ажалай хажуугаар ниитын ажалда эдэбхитэй ябаһаниинь элитэ. Комсомолой эмхин секретарь, профкомой түрүүлэгшэ, 20 жэлэй туршада партиин эхин эмхин секретарь, арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ, партиин райкомой пленумэй гөшүүн, «Знание» бүлгэмэй гөшүүн ябаа, Зугаалайн зүблэлэй депутатаар 2 дахин хунигадаа, олон жэлдэ хургуулингаа завучаар хүдэлөө. 40 жэл соо бээ гамнахые, эсэхэ сусахые һанаха сүлөөгүй, гансал урагшаа

шармайн ябаһан харгын олоной хүндэдэ хүртэхэн, энгэртэнь «Задоблестный труд В ознаменовании 100-летия со дня рождения В.И.Ленина», «За строительство Байкало-Амурской магистрали», «Ветеран труда» медалнууд, «Отличник народного просвещения» гэхэн тэмдэг толорно. Эдэ олон тоото шагналуудайн дунда нэгэ онсо медаль бии - энэмнай «Материнская слава II степени» гэхэн ехэ сэнтэй тэмдэг болоно.

«Эжымнай айлай ори ганса басаган байхан... Ходол гансаб гэжэ уйдадаг байгаа. Нагаса эжыдэм: «Нэгэ хүбүү үргэжэшые наа абахаа яаһан зон гэшэбта», - гэгшэ бэлэй. Миний хадамда гарахадай, «олон хүүгэдтэй боло» гэгшэ хэн. Илангаяа хүбүүдтэмни эжымни ехээр олзуурхадаг юм хэн», - гээд Сэсэг Галдановна энебхилэн хөөрэнэ.

Сэсэг Галдановна Зилим Базарович нүхэртээ Бадма, Дулма, Балма, Булат, Бато гэжэ табан үхибүүдээ бултыень дээдэ хургуулитай мэргэжэлтэд болгожо хүмүүжүүлхэн. Мүнөө үхибүүдын бултадаа айл аймагууд болоһон, 8 ашанар, зээнэр буурал эжыгээ тойрожо, уридажа нааданад. Гансал гашуудалтай юумэниинь гэхэдэ, уража ябаһан эдэ хөөрхэн зонуудые Бамба хүгшөө, Цыбжит Галдановна, Зилим Базарович харахагүйн харамтай байна даа, «али нэгэниинь дахин бусажа түрөөд, эдээнэй дунда гүйжэ ябаа юм гү?». - мэдэхэгүйш.

Цыбжит Галдановнагай эхи табиһан багшын харгые бага басаганиинь - Россин габыата багша Цындыма Галдановна Зугаалайдаа үргэлжэлүүлхээр. Сагай шарай сахяа юм гү, юрэдөө, англи хэлнэй багша болонхой.

Эдэ багшанарай дунда шэнэ мэргэжэлтэд урганхай. Галданова Цыбигмит Галдановна - Цыбжит Галдановнагай дунда басаган, Цыренсо басагантаяа хүниие эмшэлгын мэргэжэлтээр магтаалтай хүдэлэнэ.

«Багшашни хэн бэ?» - Цыбжит Галдановна.
«Шиний багша?» - Сэсэг Галдановна.

«Ши хэнэй шабибши?» - Цындыма Галдановнагай.

«Багша, һайн байна гүт? Намай танина гүт?» гэхэн үгэнүүд үйлсэдэ ябажа байхада, мэнэл эдэлжэ байдаг. Эдэ үгэнүүдые дуулажа, тоо бодолгын 18 багшанар боложо, харгыетнай үргэлжэлүүлхэн нурагшадайнгаа амжалтаар омогорхожо ябахада, багшын сэдхэл ямар жаргалтайб даа. Ухибүүдые хүмүүжүүлхэ бэлэн бэшэ хэрэгтэ зүрхэ сэдхэлээ, ами наһаяа зориулһан багшада, гэр бүлдэнь, дүүнэртэнь сэдхэл дүүрэн, урматай баяртай, дүүрэн хэшэгтэй ябахыень үресе.

Д.ГАРМАЕВА

БЭШҮҮРЭЙ ВАЛЬС

Хүбшэ тайгаар баянхан,
Хуша модоор олонхон,
Таабарида ороһон тос
гэхэн намартай,
Таряаша малша арадтай
Томохон аймаг Бичура.
Хоорондуурнь урдаһан
Холоһоо эхитэ Хелго гол.
Хоёр талаарнь хубариддан
Хонгор найхан тосхонууд,
Хододоол ходо суурхадаг
Хотогор баян Бичура.
Ажалһаа айжа сүхаридаггүй,
Ажалша хүдэр арадтай,
Алтан таряагаар шэмэглэхэн
Аглаг манай дайда.
Гүрэн соогоо суутайхан
Утахан тосхон Бичура.
Би-чу-ра.

ГУНИГ ДУУН

Алим миний түрэхэн нотаг
Арюун талата дайдамни.
Алим миний түрэхэн гэр
Айдар залуугайм тоонтонни.
Алим миний инагни -
Алим наһанайм нүхэрни.
Хаанаб миний нотагни
Халюун талата дайдамни.
Хаанаб түрэхэн гэр -
Хүн түрэхэн тоонтонни.
Хаанаб миний инагни -
Хүхюун наһанайм нүхэрни.
Энэл миний нотагни
Элдин талата дайдамни.
Энэл миний гэрни -
Эдир залуугайм тоонтонни.
Энэл миний инагни -
Гал гуламтымни эзэмни.
Доржи МИТЫПОВ,
уран зохёолшо,
ажалай ветеран.
Шэбэртэ.

үдэр. Бисалгал хэхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, бүлэдөө даллага абаха, зурхай шудалха, аршаанаар бээ арюудхаха, сэргэ бурхан бүтээхэ, хани нүхэдтөө түшэглэхэ, уранай ажал эрхилхэ, гэрэй хуури табиha, юумэ худалдаха, худалдажа

бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, бисалгал хэхэ, дасан (дуган), субарга, сэргэ бурхан арамнайла, тэдэниие бүтээхэ, буян үйлэдэхэ, эм найруулха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, абаһанаа бусааха,

Агуу Илалтын 55 жэлэй оёе угтуулан

**ҮЛЭЫ БУЯНТАЙ,
ҮНЭР ХЭШЭГТЭЙ**

Мүнөө Агуу Илалтын үгэрые хүлеэжэ байхагаа, дайсанаа гаража ерэн совет сэрэгшэдээр омогорхохоһоо гадна нютагтаа үгэр хүнигүү хүдэлжэ, энэ мартагдашагүй үгэрые дүтэлүүлхэн зондо доро дохинобди. 20-30-аг онуудта, дайнай хүүлээрхи хатуу жэлнүүг соо эсэхые мэдэнгүй хүдэлжэ, энэ тойроод байһан найхан ажабайдал байгуулан зоной хэһэн ажал хэрэгы юугээршые хэмжэхын аргагүйл.

Агын округой Бугалан хууринай Цыренжап Шагдарон ахай (баяхан хуасай, хулгана жэлтэй, 1912 оной январин 15-да түрэнэн) тухай хөөрэхээс хананаб. Энэ хүн юрын бэшэ хэрэгүүдээр зондо мэдээжэ.

Зургаатайһаа хуушан монгол бэшэ үзэжэ эхилхэн байна. Арбан нэгэ-тэйдээ хуушан монголоор, түбэдгөөр уншадаг, бэшэдэг, ороод үзэг бэшэг танидаг болоһон юм. Энэ хэрэгтэ Гармын Юнгэн үбгэжөөл ехэ туһа хүргөө. Тиигээд гансаараа үзэг бэшэг шудалха сагуудшые байгаа даа. 1921 онһоо 1927 он болоһор «боро»

ажал хэгдээ, энэ мнай ажабайдалай хургуули байгаа гээд хөөрэнэ. Залуудаа ажал хэжэ хурабал, хожом хэрэгтэй болохол даа. 1927-28 онуудта нэгэ бага сар соо үзэг бэшэг мэдэхгүй зоной хургуулида ябаа. Хорин долоон онһоо гушан хоёр он болоһор Бугалан хууринаа хүдэлөө. 1929-30 онуудта ШКМ-эй хургуулида ябажа байгааг, пионервожатаар ажаллаа. Удангүй Бугаландаа («Хубисхалай туяа» артельдэ) бухгалтераар, завхозоор хүдэлөө. Тиигээд 1929 онһоо 1932 он болоһор комсомолой секретарь ябанан. 1932 ондо Шагдарон Цыренжап ахайе уран зохёолшо Жамсо Тумуновтай Агаһаа Улаан-Үдэ хото КОМВУЗ-да (ВЦИ) хураһыень эльгээһэн байна.

Тэндээ Цыренжап ахай КОМВУЗ-ай хүдөө ажахын отделенидэ орожо, 1934 оной эсэстэ дүүргээд, Агын аймаг ерээ гэн. Аймагай хид залуу мэргэжэлтэниие зорюута дууджа ерүүлээ. 1935 ондо «Доржын» артелиин түрүүлэгшэ байтараа Табтаанай хуурин эльгээгдэжэ, XVII партийна съездын нэрэмжэтэ колхоздо (анхан «Саханайн» коммуна) түрүүлэгшэ 23-тайдаа болоһон байна. 1937 ондо «хатуу сагай» халуун амин залуу түрүүлэгшые

дайраба. Цыренжап ахай гушан долоон ондо түрмэдэ хаагдажа, революциин хэрэгтэ хоро хэжэ байнаш (ст.58 п.7) гэжэ гэмнэгдэбэ. Тиигээд 1937 оной зун болоһор түрмэдэ хаагдабашые, аза талаантай байжа, гэртээ бусаа хэн. Бугаланда хүдэлжэ байхагаа, 1941 оной март һарада сүлэгдэжэ, 1942 он болоһор шахтада хүдэлбэ. Удангүй армида ошожо, 1943 оной эсэс болоһор Зүүн фронтдо ябанан юм. «Хатуу» газараар ябанан хүндэ хүшэр сар миин үнэгдэггүй. Тиимэһээ 1943 оной намар Цыренжап ахай ехэ үбдөө, Агадаа 1947 оной сентябрь болоһор райгүйсэдкомой секретаряар хүдэлөө. 1947-49 онуудай намар дээдэ партийна хургуули дүүргэһэн юм. 1949 онһоо 1951 он болоһор Шагдарон Цыренжап ахай Агын округой түсэблэлгын таһагай түрүүлэгшэ, тиигээд Агадаа райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ, округой хүдөөгэй ажабайдалай управлениин түрүүлэгшэ, колхозой түрүүлэгшэ ябаа. 1958 ондо нютагаа бусажа, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо 1985 он болоһор түрүүлэгшээр, ахамад бухгалтераар, ахамад экономистаар, шалгалтын комиссиин түрүүлэгшээр хүдэлхэн байна.

Дайнай жэлнүүдтэ ажал ямар хатуу шанга байгааб, тиигээшые наа, һанал бодолнай хогол урагшаа, хүхюутэй ябагша һэмди гэдэг. Цыренжап ахай ажалайнгиа хажуугаар ништын ехэ ажал абууддаг байгаа. Түүхэдэ, географига хабаатай асуудалнуудта эдэбхитэй хабаадалсаха...

Россин географическа бүлгэмэй гэшүүн, энэ бүлгэмэй «Пржевальскийн» медальда хүртэһэн. Элдэб шагналнууд Шагдарон Цыренжап ахайда олон даа. Түни түбшэн абари зантай, нютагаархидтаа хүндэтэй, хогол һалиржал, сүлөөгүй ажал хэжэл ябадаг Цыренжап ахайда үлзы буянтай, үнэр хэшэгтэй зандаа ябахыень хүсэе! Бэликто АЮРОВ.

**Ажабайдалын
юрын бэшэл**

**XVII ЖАРАНАЙ САГААН ТҮМЭР
ЛУУ ЖЭЛ**

ХАБАРАЙ ДУНДА ШАРАГШАН ТУУЛАЙ НАРА

Буряад литэ	22	23	24	25	26	27	28
Европын литэ	27	28	29	30	31	1	2
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Лүрбэ Юпитер четверг	баасан Солдон пятница	бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хүхэ бишэн	хүхэгшэн тахья	улаан нохой	улаагшан гахай	шара хулгана	шарагшан үхэр	сагаан бар
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Һуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	могон

Гарагай 2-то хуушанай 22 (мартын 27).

Хүхэ бишэн, 5 шара мэнгын, гадда һуудалтай үдэр. Бурханда, сахюусанда мүргэхэ, тахиха, зальбарха, Аюушын һахил хүртэхэ, наһанай хүсэ арьбажуулха, наһа утадхаха, аршаан найруулха, үзэгтэ һураха, зурхай шудалха, уранай ажалда дүршэхэ, сангарил хураха, маани сахиха, суглаа зарлаха, бисалгал үйлэдэхэ, дасан (дуган) заһабарилха, арамнайла, даллага абаха, дарсаг үлгэхэ, залуу малай һүүл, дэлһэ тайраха, буян үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр шулуу шорой хүдэлгэхэ, газар, худаг малтаха, нохой худалдажа абаха, эблэрхэ, бэри буулгаха, улай гаргаха (мал үүсэлхэ), шэнэ хубсаһа эсхэхэ, оёло, үмдэхэ, шэмэглэл гоёолто хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, эдеэн, ундан элбэг олдохо.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (мартын 28).

Хүхэгшэн тахья, 4 ногоон мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Туулай һарада тахья үдэр тохёолдоходоо, тэрсүүд гэхэ гү, али харша, тон муу гэгдэдэг. Илангаяа шэнэ гэр бариха, бэри буулгаха, дасан (дуган) бариха, замда гараха, таряа үрэнэ тариха, нэрэ алдар олохо, мал адууһа суглуулха, хэшэг даллага абаха мэтын үйлэнүүдые энэ үдэр үйлэдбэл, тон харша, муу хойшолонтой. Тиимэһээ алибаа һайн үйлэ үйлэдэнгүй, юрынгөө ажал эрхилжэ үнжэхэ юм гэнэ.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абажа болохогүй.

Гарагай 4-дэ хуушанай 24 (мартын 29).

Улаан нохой, 3 хүхэ мэнгын, түмэртэ һуудалтай

абаха, эд бүтээхэ, буян үйлэдэхэ, замда гараха, лусууд тахиха, балин шатааха, агнаха, эм найруулха, эм залаха, амарагтайгаа болзолдохо мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин газар һэндээхэ, абаһанаа бусааха, тэнгэри тахиха, шулуу шорой хүдэлгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 25 (мартын 30). Хандамаанарай үдэр.

Улаагшан гэхай, 2 хара мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханай ном уншаха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, эм найруулха, шэнэ газарта гэр бариха, хубсаһа эсхэхэ, субарга мэтын мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бодхоохо, гал мандал хэхэ, хараал, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо, ада шүдхэр зайлуулха, тараг бэрихэ, айраг халааха, аршаанаар бээ арюудхаха, шажанай һайндэр хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн найрлаха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргаха, ехэ хүниие барааллаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэтэй хамта шуһа ханаха, төөнэхэ, һүни ябаха, дасанай (дуганай) хуури табиha, үбшэ аргаха, нүүхэ, худалдаа наймаа хэхэ, наһа барагшые хүдөөлхэ, газар, нүхэ малтаха, зураг зураха, бөөгэй хэрэг эрхилхэ, модо үндэһэтэйнһ унагааха, гэрһээ хэрэглэл гаргаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Бэрин хэрэг тухай дасанһаа асууха гэнэ.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, нюдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 26 (мартын 31).

Шара хулгана, 1 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ,

түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшые үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгэхэ, үхибүү үргэжэ абаха, улай гаргаха, ехэ уһа гагалха, агнаха, заһаа бариха, тангариг үргэхэ, дошхон газар номгодхохо, дайсаниие дараха, хадаг табиha, бэри буулгаха, замда гараха, үхэр худалдаха, нүүхэ мэтын үйлэнүүд хорюултай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, зол ушарха.

Гарагай 7-до хуушанай 27 (апрелин 1).

Шарагшан үхэр, 9 улаан мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Туулай һарада үхэр үдэр тудахадаа, модон хохи (хохимой) гэхэ гү, али тон муу үдэр гэгдэдэг. Илангаяа бэри буулгаха, наһа утадхаха, таряа үрэнэ тариха, алибаа мал адууһа абаха, нэрэ солодо хүртэхэ, гэр бариха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхэ шухала.

Энэ үдэр хүнэй үһэшые абалтагүй.

Гарагай 1-дэ хуушанай 28 (апрелин 2).

Сагаан бар, 8 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Түгэс буянта зурхайн заһанай ёһоор, энэ үдэр ехэ хара үдэр гэгдэнэ. Иимэ үдэр алибаа һайн үйлэ огто үйлэдэнгүй, юрынгөө ажал хэжэ үнжэхэ гэнэ. Илангаяа шуһа ханаха, төөнэхэ, гэрэй хуури табиha, хубсаһа хунар эсхэхэ, хадаг табиha, бэри буулгаха, наһа барагшые хүдөөлхэ, худаг малтаха, модо отолхо, тангариглаха, хүншүү хёрбоһо гаргаха, бэлбэһэн хүнэй бузартай ушарха, бэлэг үгэхэ мэтын үйлэнүүд онсо хорюултай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл шууян, тэмсэл болохо.

Агуу Илалтын 55 жэлэй оёе угтуулан

Эндэ нуража, сержант боложо гараа нэм. 1944 оной июнь нара соо Ленинградска фронт эльгэгдэе нэмди. Гатчина хотодо байжа, белофиннуудтэй үнихэн дайлаадабди, тиигээд город Выборг сүлөөлхэ захиралта абаад, довтолжо эхилээбди.

шархатаһанай һүүлээр дайнда дахин эльгэгдээгүйб. Удаанш нотагаа бусажа ерээ нэм. Нотагтаа ерээд, шадал зэргээрээ колхоздоо ажалладаг нэм, тракторна бригагада үчтгичооршые ябааб. Тэрэ үедэ ямар нэгэ мэргэжэлтэй болоогүдэ, аргагүй байгаа. 1949 оной ноябрь нара соо Хяагтада

холбожо, түрэ найраа хэжэ, үнэр баян гэр бүлэ болоо бэлэй. Тэдэ хоёр 7 үхибүүдые түрэжэ, хүлыень дүрөөдэ, гарынь ганзагада хүргэжэ табяа, мүнөө арбан найман аша, зээнэртэй болонхой. 1985 ондо наһанайнь хайрата нүхэр Дулмажаб Гомбоевна алтан дэлхэйтэй хахасанан юм. Үри хүүгэдтээ үлөөд, үрэ зүрхөөрөө оролдон, тэдэнэртэ туһалан ажаһууна. Бүхы наһараа түрэл тоонто Үлэгшэн нотагтаа колхозой, совхозой бухгалтерээр ажалажа, 1982 оной ноябрь нара соо наһанайнгаа амаралтада гараад, үри бэеынгээ үргэмжэ үзэжэ, ашатай туһатай һуудаг.

Манай нотагта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда ябаһан сэрэгшэд жэлэй үнгэрхэ бүри үсөөржэл байна.

Хүн түрэлтэн хэзээдэ дайн дажар гээшые бү үзэж, ходоодо отгоргоймнай сэлмэг байг гэжэ үрөөгдэ, мэндэ ябаһан нотагайнгаа хүндэтэ сэрэгшэдые дүтэлжэ байһан Илалтын 55 жэлэй ойгдор халуунаар амаршалнаб. Хүндэтэ Будажап Туртуевиче Агуу Илалтын 55 жэлэй алдарт ойн баяраар амаршалаад, ута наһа, удаан жаргал үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб.

Цырен-Дулма ОЧИРОВА. Захаамнай аймаг.

НЮТАГАЙМНАЙ ХҮНДЭТЭ СЭРЭГШЭН

Манай Үлэгшэн нотагай дайнай ба ажалай ветеран, нотагтаа хүндэтэй болон наһатайшуулай нэгэн Будажап Туртуевич Цыбенев 1922 ондо түрэхэн намтартай. 1939 ондо тэрэ Сэлэнгын аймагай Тохойдо механизаторнуудай хургуулида нуража, 1940 ондо тракторист боложо гараһан байгаа. Будажап Туртуевич нотагтаа трактористаар хүдэлжэ байтараа, 1942 ондо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда нотагайнгаа хүбүүдтэй сугтаа мордоо бэлэй. Будажап Туртуевич дайнда ябаһан тухайгаа иигэжэ хөөрэнэ:

Түрүүн бидэнэр сэрэгтэй зургаан нарын хургуули Мальта станци дээрэ гараабди, тэндэһээмнай бидэниие Татарска АССР-эй Юдино станцида абаашажа, стрелково полкын хургуулида хургаба.

Талаан болоо наа, амиды мэндэ үлэнэ бээзэб гэжэ зүрхэ сэдхээдээ бодоод, урагшаа дабшаа нэм. Зэргэлжэ ябаһан нүхэдни шархатаад, зариманинь алуулаад, гээгдэ бэлэй. Энэ ехэ тулалдаанай үедэ ротодомни оройдоол 7-8 хүн үлөө нэн.

Выборг городой саана, 6-7 модоной газарта, минэ хажуудамни тэнэржэ, пулемедымни барюулайтэй суг баруун гараймни гурбан хургые биса сохижо, баруун хүлымни шархатуулаа нэн. Тиигээд полевой госпитальдо операци хүүлээд, 6 сүүдхэ хэбтээб, һүүлээрнь намайе Ленинград эльгээгээ. Тэндэ госпитальдо хэбтэхэдээ, ехээр халуурдаг байгаа. Халуунаймни буухада, Иваново хотын госпитальдо ябуулаа. Эндэ нэгэ наһагаа үлүүтэй саг соо аргалуулааб,

жэл хахадай курсада нуража, 1950 ондо бухгалтерай мэргэжэлтэй болоо нэм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай Ишагын, сэрэгшын Алдар солын орденуудтайб, «Германие илаһанай түлөө», «Ажалай ветеран» г.м. 8 медальтайб, Хүндэлэлэй грамотануудшые бии. Тэрэ холын 1942-44 онуудай довтолгоонуудые наһаад үзэхэдэ, хэсүүшые, аймшаг-тайшые байна даа.

Номгон даруу зантай, олон үггүй, нотагтаа хүндэтэй дайнай ба ажалай ветеран Будажап Туртуевич иигэжэ дайнда ябаһан дурсалга дүүргээ нэн.

1945 оной мартын 12-то Будажап Туртуевич хажуудахи Калицинай нэрэмжэтэ колхозой түрүүшын трактористка Шагдуржапова Дулмажап Гомбоевнтай хуби заяагаа

АМАРШАЛСА

басаганиинь гэр бүлэнүүдтээ, юһэн аша зээнэрын хани халуунаар амаршална. Хүндэтэ манай баабай, Хайрата таабаймнай! Үүдлүгэй сэнхир отгоргой доро, Алтан энэ дэлхэй дээрэ

Уняаргүй сэбэр агаараар амилжа, Толгойдоо тон гэхэ үбшэгүй, Хамартаа хан гэхэ ханяадагүй Ажаһуухатнай болтогой!

Поздравляю всех мусульман Республики Бурятия с праздником Навруз Байрам. Президент Азербайджанской Республики Мирза АХАДОВ.

Книгу про с.Баянгол Баргузинского района желающие могут приобрести в редакции газеты «Буряад үнэн» в каб. №46.

ВИЧ-ИНФЕКЦИЯ НАСТУПАЕТ

В республике наметились новые темпы распространения ВИЧ-инфекции. Если в конце февраля-начале марта говорилось о том, что у нас ежедневно регистрируется в среднем по одному ВИЧ-инфицированному, то теперь ситуация еще более усложнилась. Только за последнюю неделю к общему количеству ВИЧ-инфицированных в республике прибавилось порядка 100 человек! Такой вывод можно сделать на основании официальных данных. Если количество официально зарегистрированных носителей ВИЧ за неделю составило 9 человек, то реальные цифры выше примерно в 10 раз.

В Иркутской области на 13 марта зарегистрировано 4253 случая ВИЧ-инфекции. Только с начала года количество заражений составило 948 случаев. У нас в республике с начала года заразилось ВИЧ почти в 2,5 раза больше людей, чем за предыдущие 10 лет.

62 человека из 74 заразились при внутривенном введении наркотиков. Но это не значит, что в группе риска - одни наркоманы. 8 заражений произошло половым путем. Мировая статистика говорит, что ежегодно около миллиона женщин заражаются СПИДом от собственных мужей.

Вирус иммунодефицита в

человеческой популяции возник не ранее полувека назад, и уже сегодня в мире насчитывается 36 миллионов вирусносителей. 16 миллионов уже умерли. Динамика заболевания такова, что каждую минуту в мире от СПИДа умирают 6 человек и заражаются 12 новых. В Иркутской области уже умерло 36 вирусносителей, у двоих причина смерти - СПИД. В нашей республике такой статистики пока нет.

На 20.03.2000 года на учете в РЦПСИИЗ состоит 74 ВИЧ-инфицированных, в том числе 6 прибыли с установленным диагнозом ВИЧ-инфекции (2 из Москвы, 3 из Иркутска, 1 из Якутии).

По годам регистрации: 1990 - 2, 1996 - 1, 1998 - 5, 1999 - 16, 2000 - 50.

Пути заражения: из 74 человек 62 заразились парентеральным путем при употреблении внутривенных наркотиков, 8 - половым путем, 4 - не установлен.

По месту заражения: у 18 носителей заражения произошло в г.Иркутске, 5 инфицировались на Украине, в Москве - 3, в дальнем зарубежье - 3, в Ростовской области - 1, в г. Улан-Удэ - 41, в районе республики - 1, не установлено - 2.

В системе УИН МЮ выявлено 20 человек с ВИЧ-статусом и 11 человек при обследовании в республиканском наркологическом диспансере.

По возрасту: несовершеннолетних до 18 лет - 12, 18-19 лет - 11, 20-24 лет - 27, 25-29 лет - 18, 30-39 лет - 7, 40-49 лет - 3.

По полу: мужчин - 63, женщин - 11.

По районам проживания: Октябрьский - 12, Советский - 7, Желазногорский район г. Улан-Удэ - 34, в Тункинском - 3, Кабанском - 4, Заиграевском - 2, по 1 - в Селенгинском, Северобайкальском, Бравнинском, Курумканском, жителей г.Иркутска - 6, иностранец - 1, без определенного места жительства - 1.

Если возникли сомнения в отношении своего здоровья, можно обратиться в кабинет психосоциального консультирования и добровольного обследования Республиканского Центра профилактики СПИД, где врач, имеющий специальную подготовку, ответит на все вопросы, обсудит вероятность положительного или отрицательного результата обследования. Обследование бесплатное и по желанию анонимное. Адрес кабинета: г. Улан-Удэ, ул. Цивилева, 41. Тел. 34-03-65. Часы работы: с 8:30 - 16:15.

Е.ИМЕЕВА, главный врач Республиканского Центра профилактики СПИД.

ТАНИЛСАЯ!

110. 33 наһатай, дээдэ мэргэжэлтэй, 9 наһатай хүбүүтэй, гэр байратай Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг эхнэр үндэр (170 см. дээшэ) томо бээтэй эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй.

111. Познакомлюсь с мужчиной высокого крепкого телосложения, желательно с высшим образованием для приятных времяпрепровождений. О себе: 32 года, не замужем, полная, детей нет.

112. Дорогая редакция! Спасибо Вам за ту надежду и добро, что несете людям. Я очень хочу, чтобы люди, особенно молодые, относились к жизни разумно и бережно. Об этом пишу, потому что в своей жизни я много совершил ошибок, потерял почти все: дом, семью, хорошую работу. Поддавшись алкоголю, я незаметно оказался на краю бездны... Столкнувшись с жизненными трудностями, я не смог вовремя взять в себя руки.

Но несмотря ни на что, я не теряю надежду на будущее. Мне

34 года, я умею работать. И надеюсь, что с помощью Бога и добрых людей сумею стать другим, встречусь с моим мудрым учителем, найду истинного друга.

113. Хочу познакомиться с женщиной от 30 до 40 лет, национальность не имеет значения. О себе: бурят, 38 лет. Отвечу всем. г. Улан-Удэ, Спиртзаводской тракт, ОВ 94/18 отр 4. Балданов Борис.

114. Две симпатичные девушки-бурятки 16 и 17 лет хотят познакомиться с юношами 17-26 лет для дружбы и переписки. Ответим всем.

671450. с. Кижинга, ул. Советская, №107 Доржиевой Туяне и Ханде.

115. Наһанайнгаа амаралтада гараһан 3 эхэнэрнүүд хүгшэдэй бүлэг эмхидхэжэ, хирэ-хирэ болоод уулзажа, сүлөө сагаа зохид гоёор үнгэргэжэ, сээсн зоноор уулзажа байха хүсэлэнтэй. Манай адрес редакцида.

Коллектив редакции газеты «Буряад үнэн» выражает глубокое соболезнование семье Бимбаевых по поводу кончины горячо любимой матери, бабушки

Дарибал Цыбжитовны. Вынос тела 24 марта 2000 года с 9 до 11 часов по адресу: г. Улан-Удэ, ул. Рапужурова 3, кв. 15.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ. РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), Е. К. ХАНХАЛАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Б.Ц.СЕМЕНОВ (РФ - гэи Гүрэнэй Дүүмэ), танагуудые даагшад: Д.Ш.ХУБИТУЕВ, Л.А.Н.ГЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, С.Д.БУДАЕВ, Л.Д.ТАПХАЕВ, Д.Д.АНГАЕВ (ахамад редакторай орлогшо), Н.Д.НАМСАРАЕВ, В.И.ПИНТАЕВ (хэдлээдй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаршвиллин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци. E-mail: unen@buriat.ru.

Газетэ хэблэлэй 5 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хамтын хэлэг 20.600. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ 8200 хэблэгээр хэблэгдээ. Директорэвнэй телефон: 21-40-45. Б-0165-дахн номертойгоор бүрдхэлдэ абтанхай. Заказ № 8285.

Редакцины телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96 (факс), приёмный - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариини - 21-50-52, секретариатай - 21-50-52, танагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86 (даагшань), 21-34-05, соёлой болон түүхын - 21-60-21 (даагшань), 21-57-63, залуушуулай, оюутандай ажабайдалай болон олонингын хүдэлмэрини - 21-54-93 (даагшань), 21-69-58, рекламн, соносхолгой болон коммерческэ ажалай - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-55-97, 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67, вакхын - 21-60-91.

Тоонуудай, болото баримтануудай, хүнэй, нотагай нэрнүүдэй бэйлэглэе хазгайруулаһан умарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакцини наамжа авторайхтай адил бэйлэ байжа магад. * Түлбэригэй материалнууд.

Энэ дугаартамнай «Московские новости» мэдээлэлэй агентствын материалнууд хэрэглэгдээ.